

The Project Gutenberg eBook of Työn orja, by Eino Leino

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Työn orja

Author: Eino Leino

Release date: December 20, 2004 [EBook #14385]

Most recently updated: December 18, 2020

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TYÖN ORJA ***

Produced by Tapio Riikonen

TYÖN ORJA

Kirj.

Eino Leino

1911.

[Orja-romaanien järjestys: Työn orja, Rahan orja, Naisen orja, Onnen orja.]

1.

—Kah! Sinähän se olet?

—Päivää, päivää. Mitä sinä teet täällä Berlinissä?

Tohtori Johannes Tamminen ja sähkötekniikko Topi Huotari puristivat sydämellisesti kädestä toisiaan.

He olivat vanhoja tuttavvia. Edellinen oli asunut koko talven Berlinissä, jälkimmäinen kertoi palailevansa viimeksi Sveitsistä, jossa hän oli ollut tutkimassa jotakin alaansa kuuluvaa uutta keksintöä.

—Valtion matkarahalla? kysyi Tamminen.

—Eikö hiidessä! Oman yhtiön kustannuksella.

—Se on totta. Sinähän olet toimitusjohtaja.

—Epäilemättä. Mutta minä aion pian vaihtaa asemaa.

—Saat paremman paikan?

—Parempaan palkan luonnollisesti. Ja sinä?

—Jatkan tiedettäni. Kaikessa hiljaisuudessa.

He eivät olleet toisiaan vuosikausiin tavanneet. Topi Huotari ehdotteli, että he menisivät jonnekin juomaan lasin viiniä. Tamminen katsoi miettävästi kelloaan.

—Minun pitäisi oikeastaan jo aikoja sitten istua työpöytäni ääressä, sanoi hän. Mutta olkoon menneeksi! Tämän harvinaisen tapauksen kunniaksi.

—Sinä olet aina yhtä ahkera?

—Ei auta muu, jos aion kesään mennessä saada valmiiksi jotakin. No niin, minä tulen mukaan, mutta vain muutamaksi minuutiksi.

—Peijakas, sinähän sähkön ja höyryn aikakauteen kuulut, nauroi Topi. Tunnen itseni tuiki vanhan-aikuiseksi sinun rinnallasi.

—Sähköä se on henkinenkin sähkö.

He seisoivat Brandenburgin portin luona, jonne Johannes tavallisesti ulotti yksinäiset kävelymatkinsa tuolta Potsdamin puolelta, missä hänen asuntonsa oli. Topi taas oli aikonut Tiergarteniin.

Johannes tiesi lähellä hyvän viinipaikan.

Pian istuivat he myymälän takaosassa, hiljaisessa, puolihämärässä huoneessa, joka oli miehenkorkuisilla aituuksilla jaettu mukaviin pilttuisiin.

Seinällä komeili suuri, erinomainen kuva Strindbergistä. Topi kääntyi sitä tutkimaan.

—Tämä on Strindbergin vanha viinipaikka, selitti Johannes.

—Tosiaankin!

Paikka sai Topille miltei pyhyyden leiman.

Niin käytännöllisellä alalla kuin hän olikin, hän harrasteli nimittäin suuresti kirjallisuutta. Strindbergiä hän taas suorastaan jumaloitsi, vaikkakaan hän ei voinut ymmärtää tämän naisvihaa.

—Taikka ei oikeastaan aivan sama, lisäsi Johannes välinpitämättömästi. Isäntä on vain sama. Mutta hän on muuttanut sen jälkeen.

—Niinkö? virkahti Topi hajamielisesti.

Hän oli jo keksinyt seinältä erään toisen taulun, merimaiseman Strindbergiltä, jonka tämä joskus lienee ravintolan isännälle lahjoittanut.

Tavallinen kuolevainen ei siinä nähnyt paljon muuta kuin mustaa. Mutta Topin haltioituneessa mielessä se kasvoi yhdeksi aikamme etevimmistä taideteoksista.

—Se on sentään poika, se Strindberg! vahvisti hän vielä kerran ajatuksensa. On se poika.

—Maljasi. Sinä olet sama entusiasti kuin ennenkin.

—Mutta myös sama materialisti. Taikka oikeastaan, paljon pahempi vielä. Kehityn kumpaankin ulottuvaisuuteeni.

—Hyvään ja pahaan?

—Henkiseen ja aineelliseen, nauroi Topi.

—Minä puolestani etsin edelleenkin keskipistettäni.

Johannes sanoi sen enemmän leikillä kuin todella, sillä olihan hänellä, ja juuri hänellä, henkinen keskipisteensä.

Siitä ei Topikaan tiennyt mitään. Se oli hänen unelmiensa määrä ja työnsä tarkoitusperä.

Kukaan ei tiennyt siitä. Eikä hänellä myöskään ollut mitään halua ruveta sitä ennen aikojaan maailmalle ilmoittelemaan.

Seurasi hetken hiljaisuus.

Johannes kysyi, milloin Topi oli tullut Berliniin.

—Tänä aamuna. Suoraan Münchenistä.

Hän oli sinne huvin vuoksi pistäytynyt. Hänellä oli myöskin matkaseuraa.

—Keitä?

—Tietysti suomalaisia. Niitähän kohtaa nykyään kaikkialla. Hauskaa väkeä muuten.

Topi luetteli eräiden suomalaisten liikemiesten nimiä, joukossa joku taiteilijakin. Huvimatkoilijoita ne olivat, Italiasta palailevia, jotka hän oli äkki-arvaamatta Münchenissä yhdyttänyt.

—Olin juuri menossa Raatihuoneen kellariin, kertoi Topi, tiedäthän, tuohon maanalaiseen viiniravintolaan, niin tulevat ovella vastaan minua...

Mitäs muuta, tulijat olivat kääntyneet takaisin. He olivat istuneet koko päivän yksissä ja päättäneet, koska he kaikki olivat kotimatalla, palata samassa matkueessa Berlinin ja Köpenhaminan kautta Helsinkiin.

—Ja missä he tällä hetkellä ovat?

—Museoissa. Taidetta tutkimassa.

Topi ei ollut viitsinyt seurata heitä sinne. Niin hän oli jäänyt yksin ja tavannut Johanneksen. Mutta hän oli luvannut syödä päivällistä heidän kanssaan Kempinskissä.

—Luonnollisesti! hymyili Johannes. Kenties veli tulee mukaan?

—En, Herran nimessä!

Johannes Tammisella oli vilpiton kauhu kaikkia maamiehiä kohtaan. Varsinkin vihasi hän kaikkia tilapäisiä, ulkomailla tapahtuvia tuttavuuksia, jotka solmittiin pelkän yhteisen isänmaan ja kotipaikkatunteen hyllyvällä perustalla.

Äsken hän oli tehnyt silmänräpäyksellisen poikkeuksen tavoistaan, suostuessaan tulemaan Topin kanssa hetkeksi tähän viinitupaan. Mutta he kaksi olivat vanhoja tuttavuuksia.

Kuitenkin hän jo nyt katui satunnaista heikkouttaan.

Olisi parempi, ajatteli hän, jos istuisin tälläkin hetkellä oman työpöytäni ääressä.

Olihan se sittenkin hänen ainoa ilonsa. Ja ylimalkaan hänen mielestään ainoa ihmisen arvoinen ilo maailmassa.

Tuttavuudet! Mitä ne olivat?

Kosteikkoja erämaassako? Eivät, vaan erämaita sille, jolla oli omassa työssään kukkivat keitaansa ja kosteikkonsa.

Topi ei voinut arvata, miten epäystävällisesti toinen hänestä ja ylimalkaan muusta maailmasta tällä hetkellä ajatteli. Mutta hän katsoi Johannekseen kummastuneena.

—Kuinka niin? kysyi hän. Työ estää?

—Etupäässä työ. Mutta muutenkaan en missään tapauksessa suostuisi tuohon seuraan tulemaan.

—Miksi et? Seura kuin seura.

—Suoraan sanoen: suomalaiset ovat viime vuosina ruvenneet todellakin sietämättömässä määrässä matkustelemaan.

—Se voi olla totta, nauroi Topi. Sinä et rakasta kansalaisiasi?

—Kyllä, kaukaa, hymyili Johannes.

—Mutta läheltä?

—En tiedä mitään inhoittavampia olentoja.

He kilistivät.

—Kiitos kohteliaisuudesta.

—Läsnäolijoita luonnollisesti lukuun ottamatta.

—Tuolla rajoituksella voin minäkin jossakin määrin yhtyä edellisen. puhujan mielipiteeseen.

He nauroivat ja kilistivät lasejaan.

Johannes kehitteli edelleen kantaansa. Olihan tietysti hyvä, että hänen armaat maamiehensä matkustivat. Olihan se merkki maan nousevasta varallisuudesta, kasvavasta sivistyskaipuusta, europalaistumisesta, kansainvälistymisestä. Mutta se olisi ollut vielä ilahduttavampi merkki siitä kaikesta, jos he eivät aina ja jokapaikassa olisi vain toistensa seuraa etsineet.

Miksi he eivät voineet olla yksin tai ulkomaalaisten kanssa? Sehän olisi kenties ollut kehittävää. Mutta nyt he nuuskivat toisiaan jokaisesta Europan nurkasta ja sulkiivat siten itseltään nekin pienet kehittymismahdollisuudet, joita uusien vaikutusten vastaanotto muuten ehkä olisi taannut heille.

—Saa siitä yksinäisyydestäkin kyllänsä, väitti Topi. Varsinkin näin perheellinen mies...

—Se on totta. Veli on naimisissa? muisti Johannes.

—Ollut jo kaksi vuotta. Perheen isä, puheli Topi tyytyväisenä.

—Isä?

Se teki aina Johannekseen valtaavan vaikutuksen.

—Poika on, ja toinen tulee juhannukseksi, jos jumala suo.

—Maljasi! Minun ei tarvitse kysyä, oletko onnellinen.

Topi raappi päälakeaan.

—Kyllähän se siltä kohdalta. Mutta milloinkas se on ihminen lopulta onnellinen!

—Mitä puuttuu?

—Tilaa.

—Liikkumisvapautta?

—Työn tilaa, toiminnan tilaa. Tilaa toteuttaa suunnitelmiaan.

—Sinulla on suuret tuumat?

—Ja pienet mahdollisuudet. Mutta jumalan kiitos, toivon niidenkin lähimmässä tulevaisuudessa suurenevan, lisäsi hän sitten hiukan salaperäisesti.

Johannes katsoi kulmiensa alta Topiin.

Jo toisen kerran viittaili tuo mies johonkin. Äsken hän oli maininnut jotakin pian tapahtuvasta paikanmuutoksestaan.

Muuttakoon vain! Käyköön vain hyvin hänelle! ajatteli Johannes.

Topi oli aina ollut hänen mielestään yksi niitä harvoja todella kunnon miehiä, joita hän oli elämänsä varrella tavannut ja jotka siksi myös ehdottomasti ansaitsivat menestystä ja kauan elää maailmassa.

Hyvä mies, mutta rajoitettu, arvioi Johannes itsekseen. Ja varmaankin verraton perheen isä!

Mitä suuria suunnitelmia hänellä voi olla? Tietysti sähköteknillisiä. Ammattimies kiireestä kantapäähän! Mutta juuri sellaisethan ne maan päällä menestyvätkin.

Hän itse sitävastoin?

Jumala ties, milloin hän olisi edes niin pitkällä. Mutta hänen kunnianhimonsa tähtäsikin niin paljon korkeammalle. Huimaavan korkealle kerrassaan.

Täytyi tehdä työtä, aina enemmän työtä. Mutta sitä säteilevämpi olikin oleva kerran myös hänen voittonsa ja palkintonsa.

Entä ellei hän onnistuisikaan?

Palkitsihan työ itsensä, olihan se jo sellaisenaan ilo ihmiselle. Ja olihan se sitä suurempi ilo, mitä laajemmat aatteelliset näköalat ja korkeammat ihanteelliset tarkoitukset sen takaa tekijälle kangastuivat.

Työ aateloï ihmisen. Ja ihanne aateloï työn, arkipäiväisimmänkin. Se oli Johannes Tammisen usko, syvä ja järkkymätön.

Hän katsoi äkisti kelloaan.

—Nyt minun täytyy lähteä, sanoi hän ja nousi päättävästi. Näkemiin, ja kiitos tästä hetkestä!

—Kiitos itsellesi, virkahti Topi hiukan tyytymättömänä. Mutta me tapaamme kaiketi vielä?

—Toivottavasti. Jäätkö vielä kauaksi aikaa Berliniin?

—Vain pariiksi päiväksi. Tottahan sinä syöt jossakin?

Topin mielestä he olisivat huomisen varalta voineet sopia esim. yhteisestä aamiaisesta.

—Jolle sinä et tulisi kuitenkaan, nauroi Johannes, joka ei ollut ollenkaan huvitettu tästä ehdotuksesta.

—Kuinka niin?

—Tietysti sinun matkaseurasi tahtoo myös syödä jossakin. Ei, paras, että pistät pienen kirjelijun, jos tahdot tavata minua.

—Saatko sitä sitten?

—Olen aina kotona. Hyvästi, ja tervehdi tuttaviani!

—Kaukaa?

—Taikka läheltä. Kunhan minun vaan ei tarvitse tavata heitä.

He erosivat viinipuodin ovella kättä lyöden ja peittäen kumpikin jotenkin pingoitettulla naurunremakalla pientä sisällistä hermostumistaan.

Johannekselle oli pääasia päästä niin pian kuin mahdollista yksinäisyyteen ja rakkaan työpöytänsä ääreen. Topi taas oli jonkun verran loukkautunut siitä, että hänen vanha tuttavansa osoitti niin vähän mielenkiintoa häneen, vaikka olikin vuosia vierähtänyt heidän viimeisestä tapaamisestaan.

Kääntyivät vielä kerran ja nyökkäyttivät päätä toisilleen.

Ja kulkivat kumpikin omalle taholleen, vaikka olisivat voineet varsin hyvin kappaleen matkaa yhdessäkin kulkea.

2.

Johannes ei ollut aikansa niukkuutta teeskennellyt.

Hän teki todellakin työtä aamusta iltaan, oli aina tehnyt, vaikka hän vaikeina hetkinään, joita hänellä tuon tuostakin oli, syyttikin itseään ankarasti veltoista nuoruudestaan.

Hän oli erään tehtaan isännöitsijän poika Länsi-Suomesta.

Hänen lapsuutensa oli ollut sangen surullinen. Hänen äitinsä oli kuollut jo hänen kapaloissa ollessaan ja hänen isänsä joutunut riitaan esimiehensä, tehtaan omistajan kanssa, pyytänyt ja saanut eronsa, perustanut kilpailevan liikkeen, mutta tehnyt tarpeellisen pääoman puutteessa vararikon. Johannes oli ollut silloin koulun yläluokilla, josta saakka hän oli saanut itse elättää itseään.

Hänen isänsä oli koettanut vielä kamppailla vuoden kaksi murtuneella terveydellään, mutta epäonnistunut ja kaatunut hautaan samana keväänä, jolloin hän itse oli saanut ylioppilaslakin.

Siitä saakka oli Johannes seisonut ypö-yksin maailmassa.

Veljiä hänellä ei ollut, sisar oli, vanhempi sisar, hourujen hoitolassa. Joitakin etäisiä sukulaisia hänellä lienee elänyt vielä isän syntymäpäitäjässä, kaukana Pohjanmaalla, jossa hän ei ollut käynyt milloinkaan. Yksinkertaista väkeä, talonpoikaisia ukkoja ja akkoja ynnä heidän lapsiaan, jotka merkitsivät Johannekselle yhtä vähän kuin hän heille arvattavasti.

Hän oli yksin. Hän tunsu sen syvästi ja oli aina oivaltanut, että hänen oli vain omiin voimiinsa luotettava elämän taistelussa.

Tähän asti se oli käynyt, jumalan kiitos.

Vaikeata se oli ollut. Monesti oli tie noussut pystynä eteen. Oli ollut tarmo taittua ja selkäranka siihen sitkahtaa. Kuitenkin se oli käynyt jotenkuten.

Mutta tästä eteenpäin? Nyt hän oli pannut kaikki yhdelle kortille. Jos se petti, petti samalla myös koko hänen pohjansa ja perustansa.

Täytyi ponnistaa. Ei saanut antaa yhdenkään hetken mennä hukkaan, yhdenkään päivän jälkeä jättämättä.

Jos *hänen* otteensa heltisi, jos *hänen* jalkansa livetti, ei mikään eikä kukaan pitänyt pystyssä häntä.

Muilla saattoi olla varaa veltostellakin, ei hänellä.

Työkyky oli hänen ainoa pääomansa. Sitä oli hänen hoidettava ja kartutettava.

Ja vankalla aikomuksella käyttää hyvin ainakin tämän iltapäivän pisti Johannes avaimen tuttuun lukonreikään ja astui huoneesensa, joka aina otti hänet vastaan yhtä siistinä, turvallisena ja ystävällisenä.

Hetken perästä tuli sisälle hänen saksalainen emäntänsä. Herttainen, vähävarainen leskirouva, joka salaperäisen näköisenä ilmoitti, että tohtoria oli ollut hakemassa joku nainen hänen ulkona ollessaan.

—Nainen?

Johannes kohotti katseensa kummastuneena työpöydästä.

—Suloinen suomalainen nainen, joka kertoi tuntevansa tohtorin ja tuovansa terveisiä kotimaasta.

Emäntä näytti aina salaperäisemmältä sitä sanoessaan.

Johannes mietti. Kuka se voi olla? Hänellä ei tietääkseen ollut ketään suomalaista naistuttavaa Berlinissä.

Mutta olihan nainen sanonut tuovansa terveisiä kotimaasta. Hän oli siis ehkä juuri saapunut tänne.

Siinä tapauksessa oli Johanneksen mahdoton arvata.

Mutta kenellä suomalaisella naisella saattoi olla niin paljon mielenkiintoa häneen, että tuli jalansyten häntä katsomaan? Tuomaan terveisiä? Keneltä?

Johannes ilahtui. Ehkä se on Aura? ajatteli hän.

Aura oli hänen entinen sosialistinen työkumppaninsa ja puoluetoverinsa. Niin mahdottomalta kuin hänestä tuntuikin, että Aura olisi tällä hetkellä Berlinissä, tuotti tuo ajatus kuitenkin suurta iloa hänelle.

—Hän ei jättänyt käyntikorttiaan?

—Ei.

—Eikä sanonut nimeään?

—Luulen, että hän sanoi sen. Mutta minä olen sen valitettavasti unohtanut.

—Ei vahinkoa, virkahti Johannes välinpitämättömästi.

Ei se ollut Aura. Aura olisi kyllä jättänyt jonkun merkin itsestään. Eikähän se voinut Aura ollakaan, sillä olihan Aura valtiopäivillä ja istuihan Eduskunta juuri koolla Helsingissä.

—Ei suurta vahinkoa ainakaan, hymyili emäntä. Sillä hän lupasi tulla takaisin.

—Niinkö?

—Hän näytti yleensä kovin kiihkeästi tahtovan tavata tohtoria.

Johannes loi jälleen nopean silmäyksen emäntäänsä.

Nähtävästi teki tämä pientä pilaa hänestä. Nainen? Tapaamassa nuorta tohtoria? Saksalaisen porvariskäsityksen mukaan oli seikka jo sellaisenaan mieltäkiinnittävä.

Nyt kuului selvästi pientä kirkasta naurunkikatusta avoimen oven takaa.

—Trudchen! oli emäntä toruvinaan. Oletko hiljaa!

—Hän tulee, hän tulee, hän tulee! huusi nuorekas nais-ääni sieltä, purskahtaen sitten täyttä kurkkua nauramaan.

Emännän 17-vuotias tytär se oli, Trudchen nimeltään, jonka tämä olisi mielellään tahtonut saada naimisiin.

Johannes oli alussa ollut hiukan kohtelias tytölle, tarjonnut pari teatterilippua ja pyytänyt hänet äitineen jonkun kerran ulos ravintolaan. Mutta hän oli heti huomannut tulevansa väärin käsitetyksi.

Äiti oli ruvennut kutsumaan häntä omalle puolelleen ja tyttö heittämään häneen pitkiä, kaihomielisiä silmäyksiä. Hän oli senvuoksi lakannut kaikesta turhasta huomaavaisuudesta ja vetäytynyt kylmän, virallisen tiedemiehen kuoreen, jolla oli kovin kiire ja joka ei missään suhteessa tahtonut häiriytyä.

—Hän tulee? Mistä Trudchen on sen niin varmaan tietävinään? kysyi hän sentähden kuivimmalla, asiallisimmalla äänenpainollaan.

Tyttö pisti terhakan päänsä sisälle ovesta.

—Minä tiedän! minä tiedän! Tohtorilla on morsian! Tohtorilla on morsian kotimaassaan!

Johannes rypisti kulmakarvojaan.

—Hullutuksia, sanoi hän äkeästi. Minulla ei ole mitään morsianta enkä tule sellaista myöskään pitkään aikaan hankkimaan.

Tyttö nauroi kahta helakammin.

—Tohtori on pettänyt, tohtori on jättänyt morsiamensa! Ja nyt on morsian matkustanut tohtoria noutamaan!

Hän löi oven kiinni ja juoksi tiehensä ilakoiden. Vielä toisesta huoneesta kuului hänen raikas, vallaton naurantansa.

Myöskin emäntää pyrki naurattamaan. Kuitenkin hän, huomattuaan, että tohtori ei ollut leikkituulella, koetti tekeytyä hyvin totiseksi.

—Tohtorin täytyy antaa anteeksi, sanoi hän. Trudchen on vielä niin kovin lapsellinen.

Johannes vastasi yksikantaan:

—Niin. Hän on lapsellinen.

Emäntä seiso i vielä hetkisen ja odotti, että tohtori sanoisi jotakin. Sitten hän käännähti ympäri lausuen hiukan haikeasti:

—Ei, täytyy tästä mennä askareilleen, etten häiritsisi tohtoria.

Johannes ei väittänyt vastaan. Ja emäntä sulki oven jälkeensä paljon vakavampana kuin hän oli avannut sen.

Heti hänen mentyään nousi Johannes kävelemään.

Olihan tapaus itsessään varsin vähäpätöinen. Kuitenkin se oli häntä tuntuvasti ärsyttänyt. Ja hän ärtyi vielä enemmän huomattaessaan, että tarvittiin niin vähän häntä hermostuttamaan.

Luonnollisesti se oli tämän kirotn yksinäisyyden vika, joka kuitenkin oli niin tuiki välttämätön hänen työlleen ja henkiselle keskittymiskyvylleen.

Johannes oli todellakin sangen paljon yksin. Saattoi joskus kulua kokonaisia päiviä, ilman että hän tapasi ketään tai kuuli omaa ääntään muualla kuin tehdessään yksitoikkaisia tilauksiaan ruokapaikoissa tai tavanmukaisia ostoksiaan sikarimymälässä.

Mutta se juuri oli suloista hänestä. Juuri silloin saattoi hän ajatella ja työskennellä voimakkaimmin. Ja juuri sitä varten olivat tällaiset suurkaupungit ihanat olemassa: niissä voi elää omaa elämäänsä ja olla yksin paremmin kuin synkimmässä Lapin korvessa.

Ainakin tunsin ihminen itsensä niissä yksinäisemmäksi.

Mutta mitä kauemmin yhteen toviin hän oli tuollaisena suurkaupungin erakkona elänyt, sitä vaikeampi hänen oli tulla tekemisiin ihmisten kanssa. Sitä kipeämmin koski hänen herkistyneihin hermoihinsa jokainen, vähäisinkin vaikutus ulkomaailmasta.

Se saattoi joskus käydä suorastaan kiusalliseksi.

Mieluimmin hän olisi tahtonut äärimmäisyyteen saakka pingoittaa tätä sisällistä yksinäisyys-iloaan. Olla kuulematta ja näkemättä ketään. Hautautua täydellisesti maailmalta. Mutta eihän se käynyt päinsä. Täytyihän hänen aina joku sana sanoa, joku kirje kirjoittaa.

Ne voivat silloin muodostua suoranaiseksi merkkipylväiksi hänen elämässään.

Tuttavan kohtaaminen, kuten tänään tuo hetken yhdessä-olo Topi Huotarin kanssa, oli tavallisissa oloissa hänelle jo jättäjäistapaus. Hän voi miettiä pari päivää sitä, käänällä ja väännellä jokaista sanottua sanaa mielessään, muistella toisen kasvon-ilmettä ja kuunnella aina uudestaan ja uudestaan omia äskeisiä äänenpainojaan.

Se oli yksinäisyyden helvetti, jolla hän sai maksaa sen taivaan ihanuudet. Ja sen kärsimykset saattoivat käydä sitä kipeämmiksi, mitä kiihkeämmin ja häikäilemättömämmin hän oli nauttinut yksinolostaan.

Voi sattua, että hän kiersi monta kadunkulmaa, ennen kuin hän sai hermonsensa edes senverran ulkomaailmaa vastaan terästetyiksi, että uskalsi astua sisälle tavalliseen ruokapaikkaansa. Ja voi tapahtua myöskin, että hän käveli kymmenen minuuttia kirjakaupan edustalla ja meni sittenkin kotiinsa ilman tarvitsemaansa teosta, vain senvuoksi, ettei hän saanut mieltään noita muutamia sanoja varten kyllin yleispätevään tasapainoon viritetyksi.

Hän vakuutti silloin aina itselleen, ettei hän sitä sentään vielä tänään niin tärkeästi tarvinnutkaan. Saattoihan hän huomennakin tuon ostoksensa suorittaa.

Mutta jälkeinpäin hän oli moisesta aina kovin vihainen itselleen. Hän huomasi olleensa liian paljon yksin ja haki hakemalla ihmisiä. Saattoihan ihminen vähemmästäkin hulluksi tulla! Ja eikö ollutkin väärin näin järjettömästi hermojaan jännittää, kun hän itse tiesi kuitenkin, ettei hänellä siinä suhteessa ollut liikoja kerskumista?

Nyt hänellä oli ollut jälleen tuollainen pitkä yksinäisyyden aikakausi.

Mutta hän tunsin sen pian lähenevän loppuaan. Hän kävi taas liian herkäksi. Vaikutukset ulkomaailmasta kasvoivat liian valtaviksi. Kärsimys voitti nautinnon, yksinäisyyden liekit kohosivat liian korkealle.

Niitä vastaan ei ollut muuta lieventävää lääkettä kuin: seura. Ja häntä kadutti jo, että hän oli niin tyykeästi työntänyt luotaan Topi Huotarinkin.

Olisi hän hyvin voinut syödä päivällistä niiden kanssa. Eikä se olisi paljon hänen työ-aikaansa tärvellyt, jos hän olisi sopinut tämän kanssa yhteisestä aamiaisesta.

Myöskin kadutti häntä hiukan äskeinen tyykeä käytöstapansa ystävällistä emäntäväkeään kohtaan. Mikä mörkö hän oli, joka ei sietänyt edes tuon vertaa hilpeätä, viatonta leikinlaskua?

Olihan Trudchen soma tyttö. Miksi hän ei ollut suostunut hetkeksi hänen kanssaan naljailemaan?

Hän päätti heti korjata erehdyksensä. Ja pyytää hänet äitineen vielä tänä iltana ravintolaan.

Mutta hän ehtisi tuon asian kyllä hiukan myöhemminkin suorittaa. Nyt hän tahtoi ennen kaikkea tehdä työtä.

Ja hän istui päättävästi kirjoituspöytänsä ääreen, jolla lepäsi hänen suurteoksensa alkuluonnos: »Suomi tulevaisuuden valtiona.»

Johannes oli kansallistalouden tohtori ja tiukka sosialisti mielipiteiltään.

Ne olivat sortovuosina saattaneet hänet myös kiihkeään valtiolliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan,

jonka hedelmänä hänelle oli suurlakon jälkeen kuin itsestään pudonnut sosialistisen kansan-edustajan paikka valtiopäivillä sekä yleensä merkitsevä asema puolueen johdossa ja sen pää-äänenkannattajassa.

Nyt hän oli kuitenkin asunut koko vuoden ulkomailla tieteellisiä ansioitaan lisäten, yhteiskunnallista kirjallisuutta suomentaen, mutta pääasiallisesti valmistellen suurta kansantajuista teostaan, jonka selässä hän aikoi jälleen maansa julkiseen elämään purjehtia.

Politiikka oli ruvennut häntä ikävystyttämään. Hän ei ollut, puoluetoveriensä innokkaista kehoituksista huolimatta, suostunut rupeamaan enää kansan-edustajaksi eikä antanut valita itseään edes puoluehallintoon. Samalla oli hänen välinsä särkynyt koko sosialistisen puolueen kanssa ja hän oli ollut pakotettu siitä muodollisesti eroamaan.

Mutta ainoastaan muodollisesti. Sillä mielipiteiltään hän katsoi yhä edelleenkin olevansa kansainvälisen sosialismin kannalla, vaikka hän ei ollut tyytyväinen tapaan, jolla sen asiaa Suomessa ajettiin.

Politiikkaan sellaisenaan hän ei ollut väsynyt, vaan omaan puoluejohtoonsa, jossa hänellä tosin oli ääni, mutta ei ratkaisevaa sanaa. Ja juuri sen hän tahtoi tällä teoksellaan hankkia itselleen.

Hän tahtoi tulla suomalaisen sosialismin auktoriteetiksi.

Se oli hänen suuri, huikaiseva päämääränsä, jonka hän oli itselleen asettanut ja jonka takaa toiset vielä huikaisevammat hänelle kangastelivat. Nyt olivat tosin kaikki tiet tukossa häneltä. Mutta hän tahtoi aukaista ne jälleen ja palata takaisin, ei voitettuna, vaan voittajana ja päätään pitempänä entistään.

Monet hänen entisistä puoluetovereistaan pitivät häntä luopiona. He saisivat nähdä vielä, ketä he olivat pistäneet! Johannes tahtoi tulla takaisin ankarana ja vanhurskaana tuomarina.

Porvarilliset puolueet taas olivat sulkeneet häneltä ovensa, samalla kuin hän oli astunut taistelevan sosialismin riveihin, eikä hän ainakaan vielä tuntenut pienintäkään halua käydä niille koputtamaan.

Joihinkin vapaamielisiin porvarillisiin sanomalehtiin hän tosin olisi voinut periaatteittensa puolesta kirjoittaa. Mutta hän ei ollut tahtonut vielä polttaa kaikkia laivoja takanaan myöskään nykyiseen sosialistiseen puoluejohtoon nähden, ennen kuin hänen suuri teoksensa olisi valmis ja ennen kuin hän tuntisi istuvansa kyllin varmasti yleisen mielipiteen satulassa.

Kaikki riippui tästä teoksesta, myöskin hänen aineellinen asemansa.

Hän oli laiminlyönyt senvuoksi niin paljon muita töitään ja ottanut kustantajalta jo niin paljon etukäteen, että hänen *täytyi* saada se valmiiksi ennen kesää, maksoi mitä maksoi. Sitä vaati myös hänen oma sisällinen rauhansa ja kunnianhimosensa. Sillä hän ei suinkaan ollut ajanut ainoastaan poliittisia pyyteitä tätä kirjaa suunnitellessaan.

Myöskin hänen yksityisen, sisäisen olentonsa syvin ilmaisu se oli. Toistaiseksi hän piti sitä elämänsä päätyönä. Sen valmistuminen hämöitti hänelle hänen ajattelemisensa ja ihanteellisen innostuksensa korkeimpana, sinertävänä kukkulana.

Siinä hän tahtoi sanoa sanansa kerta kaikkiaan.

Siitä piti tulla suomalaisen sosialismin raamattu ja sen hän tahtoi myöskin muiden kansojen hyödyksi ja opetuksiksi käännättää. Hän oli ollut niin varovainen, että hän oli jo ennen lähtöään ulkomaille hankkinut sille varman kustantajankin.

Asia oli selvä sitä myöten.

Nyt täytyi ponnistaa päälle vaan, että kirja kesään mennessä valmistuisi. Silloin se voisi syksyksi ilmestyä ja hän palata takaisin kotimaahansa, ei suomalaisen sosialismin rintama-upseerina enää, vaan sen esikuntapäällikkönä ja henkisenä johtajana.

3.

Kauan ei Johannes ollut istunut työpöytänsä ääressä, kun hänen ovelleen jälleen koputettiin. Hän päätti olla tällä kertaa hermostumatta.

—Sisään, lausui hän sentähden tyynimmällä, lempeimmällä äänenpainollaan.

Hänen emäntänsä se oli, joku kirje kädessään.

Tämä aikoi poistua heti asiansa toimitettuaan, mutta Johannes pyysi hänet kohteliaasti istumaan.

—Ajattelin, että menisimme jonnekin tänä iltana, hän sanoi, jos nimittäin teillä ja tyttärellänne ei ole muutakaan ohjelmaa. Mitä sanoisitte esim. Apollo-teatterista?

Emäntä näytti iloisesti hämmästyneeltä.

Apollo-teatteri oli kevyt-ohjelmistoinen näyttämö, joka esitti pieniä, helppotajuisia näytelmiä ja laulunumeroja. Johannes tiesi, että se oli hänen emäntänsä, kuten yleensä alemman berliniläisen porvariston, suosituimpia käymäpaikkoja.

—Me olimme kyllä aikoneet iso-äidin luokse tänä iltana, virkahti emäntä hyvillä mielin, mutta ehdimmehän me sinne joskus toistekin. Pyydän siis vain kiittää herra tohtoria.

—Ei kiittämistä. Illat käyvät niin pitkiksi joskus eikä aina tahdo työkään sujua.

—Tohtori onkin niin ahkera.

—Täytyyhän sitä olla, jos mieli mennä eteenpäin maailmassa.

Johannes koetti puhua tahallaan niin, että hänen emäntänsä voisi ottaa osaa keskusteluun. Ahkeruus oli nykyaikaisen berliniläisen päähyveitä. Kun siitä langasta veti, rakentui heti keskinäinen ymmärrys hänen ja heidän välille.

Niinpä nytkin. Emäntä puhkesi puhumaan.

—Ahkera oli minunkin mieheni, kertoi hän. Työ ja koti, oli minun mieheni tapa sanoa, ne ovat kuitenkin ihmisen suurin ilo maailmassa.

—Eipä sitä muutakaan iloa, myönsi Johannes.

—Tohtorin pitäisi myös mennä naimisiin.

Emäntä näytti sen sanovan aivan vilpittömästi. Mutta Johannes epäili tuon takana piilevän jälleen jonkun kätketyn naittamistarkoituksen.

—Niinkö? virkahti hän vain sentähden varovasti. Luuleeko rouva, että se sopisi minulle?

—Mikä sitten?

—Avioliitto.

Emäntä katsoi häneen kummastuneena.

Nähtävästi hän ei ollenkaan ymmärtänyt Johanneksen ajatusjuoksua, yhtä vähän kuin ylimalkaan ihmisiä, jotka eivät olisi luotuja kristillistä avioliittoa varten.

—Koti sopii jokaiselle, hän sanoi hetken vaitiolon jälkeen yksinkertaisesti. Tohtori tekee työtä, mutta tohtorilta puuttuu koti. Ja siksi on tohtori niin usein synkkä ja alakuloinen.

Tuokin on huomannut sen, ajatteli Johannes.

Eikä hän jälleen voinut olla mielessään harmittelematta berliniläisen porvariston ystävällistä tungettevaisuutta.

Synkkä? Alakuloinen? Mitä se muihin kuului!

Mutta ääneen hän sanoi:

—Täytyy miettiä asiaa. Me tapaamme siis illalla. Tulen kello puoli 8:n tienoilla teitä noutamaan.

—Niin. Näkemiin saakka, herra tohtori.

Emäntä meni tyytyväisenä.

Sillä se asia oli korjattu, ajatteli Johannes.

Olenko minä nyt iloisempi? Onko minun nyt parempi olla? Tuskin! Mutta täytyyhän sitä myös jotakin tehdä sympaattisen ja ystävällisen ilmakehän hankkimiseksi.

Vasta sitten hän aukaisi kirjeen, jonka hän oli saanut. Sen sisällys oli omiaan tuottamaan hänelle

mielenliikutuksen.

Siinä seisoj nopeilla, epäsäännöllisillä kirjaimilla piirrettynä:

»Isäni pyytää teitä sydämellisesti tervehtiä. Ellei teillä ole mitään sitä vastaan, syömme tänään yhteisen päivällisen. Odotamme teitä k:lo 5 i.p. Hotel Kronprinz.»

Sen alla päivämäärä ja lähettäjän nimi: Signe Carp, vapaaherrallisella kruunulla varustettuna.

Signe Carp! Mikä muistojen sarja tulvikaan häntä vastaan noista muutamista kirjaimista!

Hänen täytyi panna kirje taskuunsa ja kävellä monta kertaa huoneensa lattian yli, ennen kuin hänen ollenkaan onnistui ajatuksiaan edes itselleen selvittää.

Signe Carp!

Se merkitsi kokonaista aikakautta hänen elämässään. »Isäni pyytää teitä tervehtiä.» Ne sanat eivät vieläkaan olleet hänelle kaikkea alkuperäistä merkitystään kadottaneet.

Signe Carp oli ollut hänen ensimmäinen suuri rakkautensa, hänen *ainoa* suuri rakkautensa, olisi hän ollut taipuvainen sanomaan.

Siitä oli monta vuotta kulunut. Aika oli haavat arpeuttanut, mutta vieläkin sävähti joku salainen sähkövirta hänen sisällään, kun hän ajatteli, että hän pian seisoisi silmä vasten silmää hänen edessään. Sillä tämä oli päivälliskutsu, josta ei voinut kieltäytyä.

Vapaaherra Carp oli maansa mahtimiehiä. Hän oli alkuaan ollut korkea virkamies, ottanut eronsa jo ensimmäisten valtiollisten pilvien kohotessa 1890-luvun alulla, siirtynyt senjälkeen yksityistä asianajoliikettä harjoittamaan, tullut karkoitetuksi maanpakoon Bobrikovin diktatuurin aikoina ja liittynyt suurlakon jälkeen lainopillisena neuvonantajana erääsen vuorineuvos Rabbingin omistamista osakeyhtiöistä.

Jyrkän, perustuslaillisen katsantokantansa vuoksi hän nautti kaikkien puoluetoveriensä jakamatonta kunnioitusta, joka välittyi myöskin vastustajiin, sitäkin enemmän, kun hän aina julkisuudessa esiintyi humanisena, sivistyneenä ja sovinnollisena, joskin järkähtämättömänä ja suoraselkäisenä laillisuuden esitaistelijana.

Oikea-uskoisissa perustuslaillisissa piireissä ympäröi melkein tarumainen sädekehä hänen nimeään.

Tiedettiin hänen tehneen maalleen suuria palveluksia. Mainittiin mielihyvällä hänen ylhäisistä suhteistaan ja korkeista ulkomaisista tuttavuuksistaan, joita hänellä sanottiin olevan myös hallitsevien hovien läheisyydessä. Kuiskittiin legendana, miten itse Venäjän virkavalta oli saattanut hänen tietoonsa karkoituskäskyn erinäisiä kohteliaisuusmuotoja noudattaen, ja kerrottiin vahingonilolla, kuinka kotitarkastusta toimeenpaneva suomalainen lääninsihteeri oli seisonut vaivaisena syntisenä hänen edessään.

Hän oli suurmies. Hän oli isänmaallinen sankari ja tukipyyläs.

Johannes Tamminen oli vain isännöitsijän poika ja sosialistinen kansan-edustaja. Kuitenkin yhdistivät häntä monet sitkeät, hiuksenhienot säikeet tuohon ylimystöperheeseen.

Kun hänen isänsä oli tehnyt vararikon ja hän katsoi olevansa pakotettu itse pitämään huolta toimeentulostaan, mutta ei silti tahtonut koulunkäyntiään katkaista, hän oli hakenut ja saanut kotiopettajan paikan vapaaherra Carpin perheessä, ensin saman-ikäisensä pojan, sitten kolmen tätä nuoremman tyttären suomenkielen opintojen ohjaajana.

Vanhimpaan heistä, Signeen, hän oli vielä ylioppilaanakin ollut korviaan myöten rakastunut.

Kömpelö, tuskin sanoiksi puhjennut kosinta, epämääräinen, ilakoiva vastaus, jonka Johannes oli pistäväksi pilkaksi käsittänyt, sisällinen loukkautuminen ja sitä seurannut päistikkäinen Amerikanmatka olivat Johanneksen puolelta tuon haaveellisen suhteen lopettaneet.

Senjälkeen hän ei ollut tavannut Signeä. Hän oli välttänyt suorastaan tavata tätä, vaikka Signen isä, vapaaherra, oli hänelle ystävällinen, kuten ennenkin, ja vaikka he puolestaan usein Eduskunnassa ja muualla tapasivat toisiaan.

Ja nyt oli Signe täällä Berlinissä! Ja nyt oli hänen tuokion kuluttua syötävä päivällistä hänen ja hänen isänsä kanssa!

Johannes katsoi kelloaan.

Sehän näyttikin jo puoli 5:ttä. Hänen oli kiirehdittävä, jos hänen mieli ehtiä määrähetkellä Hotel Kronprinziin.

Työ sai nyt jäädä tälle päivälle. Huomenna koettaisi hän olla kahta ahkerampi.

Hänen mielensä oli enemmän kuohuksissa kuin hän tahtoi itselleen tunnustaa kadulle astuessaan ja vielä raitiotie-vaunussa istuessaan.

Mitä olisi vapaaherralla, mitä olisi Signellä hänelle sanomista?

Oliko se ollut vain päänäpistö noilta molemmilta? Vai piilikö tämän päivälliskutsun alla jotakin tärkeämpää? Ja kumman päänä oli pälkähtänyt, että hän, Johannes Tamminen, yleensä oli Berlinissä? Signenkö? Hänen isänsäkö? Tietysti hänen isänsä!

Kysymys oli ehkä jostakin suurpoliittisesta toimenpiteestä.

Niin, luonnollisesti sen täytyi olla. Olivathan he molemmat tavallaan puoluejohtajia. Ja vetiväthän kaikki valtiolliset puolueet ainakin tuossa pääkysymyksessä, taistelussa Venäjän virkavaltaa vastaan, yhtä köyttä.

Tuo ajatuskyky tyynnytti jo Johannesta jonkun verran.

Mutta sitten hän tunsu veren jälleen poskilleen sävähtävän: Kenen luokse hän oli menossa oikein? Eikö vihollisleiriin? Eikö perustuslaillisten pääpukarin, eikö vuorineuvos Rabbingin lainopillisen neuvonantajan, hän, Johannes Tamminen, Tuomas Tammisen poika, hylätty kosija ja tulinen sosialisti?

Mitä hulluja! Miksi hän ei kääntynyt takaisin? Oliko hänkin vielä ennakkoluulojen orja? Miksi merkitsi hänelle tuo päivälliskutsu enemmän kuin hänen vanhan tuttavansa Topi Huotarin, jonka hän oli niin kylmästi luotaan torjunut?

Siksikö, että tämän alla oli vapaaherrallinen kruunu ollut?

Johannes hymähti omalle ajatukselleen.

Ei, ei se senvuoksi ollut. Hän meni vain yksinkertaisesti senvuoksi, että hän tahtoi mennä. Hän tahtoi katsoa petoa silmiin. Hän ei tahtonut esiintyä pelkurina siinä, missä hän tunsu suurimman vastavoimansa olevan.

Ei se ollut Signe, ei se ollut tämän isä, vapaaherrakaan. Mutta näiden takaa nousi synkkänä vuorena kolmas vielä suurempi voima, se, joka oli syössyt turmioon hänen isänsä ja jonka voittamiselle, murtamiselle, maan tasalle musertamiselle Johannes jo varhaisimmasta nuoruudestaan oli elämänsä pyhittänyt: vuorineuvos Rabbing.

Hänen isänsä Tuomas Tamminen oli aikoinaan ollut saman monimiljonäärin palveluksessa. Ja miljooniensa painolla oli raharuhtinas hänen isänsä kilpailevan liikkeen musertanut.

Kilpailu oli ollutkin kovin epätasainen: toisella puolen vain työ, äly, tarmo ja ahkeruus, toisella puolen pääoma ja yhteiskunnallinen arvo-asema.

Ja nyt oli vapaaherra Carp saman veren-imijän palveluksessa!

Ihmeelliset olivat kohtalon langat. Mitä olisi hänen isänsä, ankara, järkähtämätön Tuomas Tamminen sanonut, jos hän olisi nähnyt poikansa näillä poluilla taivaltavan?

Noissa ajatuksissa saapui Johannes hotellin ovelle.

Lähettti sisälle nimikorttinsa ja istahti esikäytävään odottamaan.

4.

Siinä istuessaan muisti Johannes, että häntähän oli käynyt kysymässä nainen hänen poissaollessaan.

Se ei voinut olla kukaan muu kuin Signe.

Ensin käy hän toisen kotona, sitten kirjoittaa hän kirjeen! Signelle mahtoi siis jostakin syystä olla hyvin tärkeää tavata häntä.

—Päivää, päivää! Kiitos, että tulitte. Te olitte todellakin kovin ystävällinen.

Signe se oli, joka sieltä iloisesti riensi alas portaita häntä tervehtimään.

Johannes nousi nopeasti.

—Ja te vielä ystävällisempi, kun muistitte minua. Tervetulemaan Berliiniin!

He puristivat toistensa käsiä, Signe lämpimästi ja sydämellisesti, Johannes kohteliaasti ja kunnioittavasti.

Häntä ilahdutti oma tyyneytensä. Hyvä, että hän kerrankin näin itsensä herrana ja näin puolueettomalla alueella tuli tekemisiin tuon naisen kanssa.

—Te kaiketi hämmästyitte suuresti saadessanne minun kirjeeni? Eikö totta? Teillä ei ollut mitään aavistusta, että olisin Berlinissä?

—Olisin ehkä hämmästynyt vielä enemmän, ellei...

—Ellei mitä?

—Ellei emäntäni juuri olisi ehtinyt ilmoittaa teidän käyneen minua katsomassa, sanoi Johannes.

—Minun?

Signe katsoi suurin silmin häneen.

Teeskentelee, ajatteli Johannes.

Mutta ääneen hän sanoi:

—Niin, tietysti, aamupäivällä, hiukan ennen kotiintuloani. Nuori, suloinen, suomalainen nainen, joka oli kertonut tuntevansa minut ja tuovansa terveisiä kotimaasta.

—Minä? Minä olisin käynyt teitä hakemassa?

Signe nauroi, niin että hänen pienet, valkeat hampaansa kimaltelivat.

Johannes huomasi sanoneensa tyhmyyden. Hän virkahti sentähden aivan kuivakiskoisesti:

—Se on ollut siis joku muu.

—Kyllä se on ollut joku muu, nauroi Signe.

Joku toinen tohtorin naistuttavuuksista. Hyvä, ettei tuo tuuma toki minun päähäni pälkähtänyt.

—Anteeksi, että voin sellaista epäilläkin. Mutta muuten se olisi ollut sangen teidän tapaistanne.

—Kuinka niin?

Signe katsoi häneen ällistyneenä. Johanneksen äänessä oli jotakin, joka oli omiaan hänen naurunsa tyrehtyttämään.

Johannes katsoi kiinteästi silmiin häntä ja lausui harvakseen, paino jokaisella sanalla:

—Koska teidän päähänne voi pälkähtää kirjoittaa minulle, tosin vähäpätöisen asian johdosta, mutta kuitenkin minulle, joka en ole nähnyt teitä kymmeneen vuoteen ja johon nähden te tuskin voitte asettaa edes hauskan päivällisseuran vaatimuksia.

—No, mutta herra tohtori!

Signe löi kätensä yhteen sulasta hämmästyksestä.

—Niin. Olen ainoastaan tahtonut huomauttaa teille, että teidän hurmaava naurunne ei tässä tapauksessa kenties ollut aivan paikallaan.

Johannes sanoi sen melkein karkeasti, mutta hän ei voinut pidättää itseään, sillä hän oli tuntenut ensi hetkestä tuon vanhan loukkautumisensa jälleen heräävän sydämessään.

Hän tahtoi heti antaa tuon koreasiipisen päiväperhosen tietää, ettei hän ollut enää mikään lapsi, ei mikään kömpelö kotiopettaja, jonka kanssa sopi naljailla kuinka hyvänsä. Vakava, kypsytynyt mies hän oli, jonka paremmin sopi käyttää tuota toista leikkikalunaan, jos hän tahtoi käyttää.

Suhde oli vaihtunut, vuodet olivat tehneet tehtävänsä. Vain tältä uudelta pohjalta oli seurustelu

mahdollinen heidän välillään, ei muulta.

Sitä tahtoi Johannes hänelle töykeillä sanoillaan huomauttaa.

Signe oli arastunut ja käynyt hyvin totiseksi. Hän käänsi päänsä syrjään ja katsoi alas. Seurasi hetken vaihtelu, jonka aikana Johanneksen katse ei väistynyt hänen kasvoiltaan.

Tuo nainen oli siis ollut hänen nuoruutensa armastettu! Sievä hän oli vieläkin Johanneksen mielestä, kovin sievä, pienine, herkkine kasvoineen, pitkine silmäripsineen ja hiukan hekumallisine, lapsellisesti kaartuvine nautiskelijahuulineen.

Korukalu hän oli, luotu käsillä kannettavaksi.

Ei sopinut ottaa kovilla kourilla kiinni hänestä. Täytyi suojata ja turvata häntä päinvastoin kaikilta ikäviltä vaikutuksilta.

Nyt seisoi hän siinä niin nurpolla nokin kuin lapsi, joka on ollut vallaton ja saanut varoituksen. Nyt hän oli kiltti kyllä, mutta samalla oli myös kaikki iloisuus tipotiessään.

Täytyi jälleen laittaa hyväälle tuulelle hänet.

Johanneksen mieliala muuttui silmänräpäyksessä. Signen koko olento vetosi tällä hetkellä hänen ritarillisiin, suojeleviin vaistoihinsa.

—Anteeksi, hän sanoi toisella, hiukan vavahtavalla äänellä. Tarkoitukseni ei ollut loukata teitä.

Signe kääntyi ja loi pitkän, kostean silmäyksen häneen.

—Kiitos, hän sanoi hiljaa kätensä ojentaen. Te olette niin hyvä. Minun on teiltä anteeksi pyydettävä.

Heti seuraavassa hetkessä hän oli jälleen iloinen kuin leivonen. Hän avasi nopeasti huoneensa oven, ja huusi:

—Irene, Irene! Tohtori Tamminen on täällä. Meillä on kavaljeeri! Meidän ei tarvitse istua ja syödä päivällistä kahden kesken.

Hän johdatti Johanneksen riemusaatossa sisälle.

Johannes odotti tapaavansa siellä vapaaherran ja koetti säilyttää ryhtinsä mahdollisimman kankeana ja juhlallisena. Mutta hän ei nähnytkaan huoneessa muita kuin Irenen, Signen serkun, pitkäkasvoisen, parissakymmenissä olevan kaunottaren, joka ujostuneena nousi häntä tervehtimään.

Kun Johannes viimeksi oli nähnyt hänet, hän oli käynyt vielä lyhyissä hameissa. Nyt hän oli täysi daami, mutta vielä ikäänkuin pisara luomisen aamukastetta kulmillaan.

—Tekö tarvitsette kavaljeeria? kysyi Johannes leikkisästi, hänelle kätensä ojentaen.

—Me molemmat! Me molemmat! huusi Signe vallattomasti. Te ette voi arvata, herra tohtori, miten surullinen orpojen, yksinäisten naisten asema on ulkomailla.

Kaikkialla katsottiin heihin muka ja millä silmäyksillä! Kaikkialla ajateltiin heistä, jumala ties mitä! Miehet olivat Signen mielestä sentään kovin hävyttömiä.

—Onko se myös teidän yksityinen mielipiteenne, neiti Irene? kysyi Johannes.

Irene ei vastannut mitään, vaan hymyili ainoastaan tynnosti ja epämääräisesti.

Signe vastasi hänen puolestaan.

—Hänellä ei voi olla eikä saa olla heistä vielä mitään mielipidettä, sanoi hän. Mitä te ajattelettekaan, herra tohtori? Onhan hän vielä lapsi, vasta kaksikymmentä kolme vuotta!

—Ja sitä te sanotte lapseksi, te! sanoi Johannes, siirtämättä silmiään tummasta, hymyilevästä tyttösestä. Mitäs neiti Irene itse siitä arvelee?

—Minä en arvele mitään, lausui Irene. Signe on niin vallaton. Eikö herra tohtori suvaitse käydä istumaan?

Signe nauroi.

—Kuulkaas vaan, hän sanoi, matkien Irenen levollista, herttaisen arvokasta äänenpainoa. Mikä emäntä! Mikä maailmannainen! Eikö hän ole suloinen, herra tohtori?

Signe puolestaan sanoi olevansa häneen aivan hassastunut!

Ja hän syöksyi Irenen luo, tarttui häntä käsistä kiinni, veti hänet sohvaan vierelleen, syleili ja suuteli häntä.

Irene irtautui hänestä pehmeällä, torjuvalla ja samalla hyväilevällä kädenliikkeellä.

—Sinä olet hullu, hän sanoi, aivan hullu. Mitä tohtori meistä ajatteleekaan?

—Hän ei ihmettele sitä ollenkaan, sanoi Johannes. Ei teidät nähdessään.

Hän kumarsi Irenelle.

Signe uhkasi häntä etusormellaan.

—Ei mitään kohteliaisuuksia, pyydän, sanoi hän. Tahdotteko tehdä hänet vielä itserakkaaksi? Niinkuin ei hänellä jo ilmankin olisi aivan liian suuret ajatukset itsestään!

—Se ei ole totta, sanoi Irene. Eihän minulla ole mitään ajatuksia.

—Eikö? kysyi Johannes huvitettuna. Ei pieniä eikä suuria?

—Ei muista eikä itsestäni.

Irene lausui sen niin rakastettavalla, vilpittömällä avomielisyydellä, että Signen ja Johanneksen täytyi väkisinkin jälleen nauruun purskahtaa.

—Hyi, miksi te nauratte! sanoi Irene hyväntahtoisesti. Sellaista se on aina ja on ollut aina, herra tohtori. Jos minä en sano mitään, minulle nauretaan. Jos minä sanon jotakin, minulle nauretaan vielä enemmän.

Herttainen lapsi, ajatteli Johannes.

Kerrankin oikea luonnonlapsi, kaikesta perinnäisestä sivistyksestään ja yhteiskunnallisesta hyvinvoinnistaan huolimatta.

Tietysti oli tuossa kaikessa jonkun verran naisellista keimailua. Mutta kuinka naivia, kuinka viehättävää keimailua!

Hän oli harvinaisuus. Hän oli ilmiönä paljon mieltäkiinnittävämpi kuin hänen serkkunsa.

Mutta ääneen sanoi Johannes:

—Ja mitä te silloin teette, neiti Irene, kun me muut, tavalliset kuolevaiset, ajattelemme?

Irene katsoi häneen lepäävällä, hyväilevällä silmäparillaan.

—En tiedä, sanoi hän. Minä olen vain. Minä en ajattele mitään. Minä en ole tuntenut koskaan mitään tarvetta ajatella.

—Mutta jos te tuntisitte? Jos teille tulisi tarve?

—No niin, silloin kaiketi minäkin koettaisin ajatella.

Signe nauroi jälleen, taputti kädellä häntä ja katsoi Johannekseen ikäänkuin vaatien hyväksyvää vahvistusta omalle, serkulliselle ihailulleen.

Johannes nyökkäytti hänelle päätään miettiväisenä. Hän ajoi takaa erästä vertauskohtaa aivoissaan. Nyt hän tapasi sen.

Tuo tyttö on oikeassa, tuumi hän itsekseen. Hän ei ajattele, siksi että hänen ei ole koskaan ollut pakko ajatella. Vasta ulkonainen tarve, vasta päälletunkevat elämänkysymykset ja olosuhteet pakottavat yleensä ihmisen ajattelemaan.

Ihminen on laiska luonnostaan. Tuo tyttö ei ajattele, siksi ettei elämän kova todellisuus vielä milloinkaan ole häntä koskettanut.

Hänen on ollut aina hyvä olla.

Hänellä on ollut aina koti, vanhemmat, rakastavat sukulaiset ja ystävälliset kasvot ympärillään. Hänen pöytänsä on aina ollut katettu, hänen vuoteensa lämmin ja untuvainen. Hän on kulkenut elämänsä kukkasilla. Kuinka Herran nimessä hän olisi oppinut ajattelemaan?

Ja Johannes muisti erään lukemansa jutun eskimosta, joka oli ollut jonkun pohjoisnapa-retkeilijän mukana ja jolta kysyttiin:

»Mitä te ajattelitte, kun etäännyitte niin kauas kodistanne ja näitte vain autioita jääkenttiä ympärillänne?»

»Meillä oli evästä tarpeeksi. Ei eskimo mitään ajatellut.»

»Entä kun tulitte niin lähelle pohjoisnapaa? Entä kun aina vain mentiin ja mentiin eteenpäin?»

»Meiltä ei puuttunut mitään.»

»Mutta kun käännysitte takaisin? Kun tiesitte jälleen ihmisten ilmoille pääseväne?»

»Sanoinhan jo, että meillä oli evästä riittävästi. Valkoinen jumala piti huolen kaikesta. Ei eskimon tarvinnut mitään ajatella.»

Johanneksen huulet kiertyivät kummalliseen hymyyn.

Eskimo ajattelee vain silloin, kun eskimolla on nälkä tai jano tai muuten paha olla. Tuolla tytöllä on aina ollut hyvä. Valkoinen jumala on pitänyt huolen kaikesta. Hänen ei ole koskaan ollut tarvis ajatella.

Hänenkö yksin ei?

Eikö yleensä ollut sama koko yläluokan ja kaikkien yhteiskunnan päivänrinteellä kasvaneiden laita?

Ihmis-ajatus nousi vain ihmiskärsimyksestä. Ja eivätkö kaikki ihmiset olleet pohjaltaan siinä suhteessa eskimoita?

Ihmiskunnan suuret ajattelijat olivat ihmiskunnan suuria kärsijöitä.

Kaikki ajattelijat eivät tosin olleet kärsineet nälkää ja janoa, se oli totta. Mutta jokapäiväisen leivän käsite laajeni, herkistyi ja moninaistui, sikäli kuin ihmiset itse laajenivat, herkistyivät ja moninaistuivat.

Ruumiin tarpeiden tyydyttäminen ei riittänyt enää heille. He kärsivät, ellei heidän henkensä saanut kohota aina korkeammalle vapauteen, valoon ja aurinkoon.

Ja kuitenkin olivat niin monet ihmiset vielä vailla ensimmäisiä, alkuperäisiä elin-ehtojaan.

Näin kauas oli Johanneksen ajatus ehtinyt lennähtää, kun hän kuuli Irenen lausuvan serkulleen:

—Signe! Etkö näe, että tohtori hymyilee ivallisesti? Nyt minä olen mahtanut sanoa varmaan jotakin oikein typerää.

—Päinvastoin, lausui Johannes, heräten ajatuksistaan. Teidän sanoissanne piili syvä totuus.

—Mutta te hymyilitte? väitti Irene.

—En ivallisesti, vaan ymmärtävästi. Sillä minun tehtäväni oli etsiä se ilmi niistä, lausui Johannes isällisesti.

—Ja te löysitte sen?

—Luulen löytäneeni. Ja toivon, että sen vielä joskus sopivassa tilaisuudessa voin tarjota teille.

Signe nousi puolipiloillaan, puolivakavasti tyytymättömänä.

—Jos te nyt tässä vielä rupeatte uusia totuuksia etsimään, sanoi hän, me emme ikinä saa mitään päivällistä. Herra tohtori: onko teillä jotakin ehdotusta?

—Ehdotusta?

—Kahdelle yksinäiselle naiselle sopivaa, siistiä ehdotusta, tarkoitan minä luonnollisesti.

Ehdotusta päivällispaikasta, tarkoitti hän! Sillä eiväthän he voineet ravita itseään pelkällä henkevällä keskustelulla.

—Arvattavasti emme, vaikka sekin on jo omiaan suuresti...

—Teitä kyllästyttämään? nauroi Signe.

—Minun sisällistä nälkääni tyydyttämään, korjasi Johannes. Minä olen niin paljon yksin. Mutta juuri siksi minä osaan tällaisia seurustelutilaisuuksia myös oikein arvostaa.

Tuo tunnustus pääsi Johannekselta kuin vahingossa.

Heti kun hän oli sanonut sen, hän katui sitä. Irene katsoi häneen pitkällä, hempeällä silmäyksellä, Signe kuin varkain ja ohimennen.

Mikä piru saattoikin nuo sanat huulilleni? ajatteli Johannes. Olihan aivan kuin hän olisi vedonnut toisten hyväntekeväisyyteen.

Mutta tosi oli, että hän viihtyi hetki hetkeltä aina paremmin tässä seurassa.

Nyt johtui kuitenkin äkkiä hänen mieleensä jotakin.

—Teidän isänne on kaupungilla? kysyi hän Signeltä.

—Eipä suinkaan, vastasi tämä ilkamoiden. Hän ei ole Berlinissä ollenkaan.

—Ei Berlinissä? Mutta...?

—Mutta hän lähettää teille kaikissa tapauksissa sydämellisimmät terveisensä, nauroi Signe.

Oliko se niin ikuinen ihme? Sanat kulkivat kautta ilman, terveiset läpi sydämien. Pääasia oli, että hänen isänsä oli elossa ja olisi varmaan ollut hyvin iloinen nähdessään heidät näin varman ja vakavan ritarin katsannon alla.

Johannes kumarsi.

—Hänen hyvä ajatuksensa minusta on korkein iloni ja kunniani, sanoi hän. Mutta missä hän on siis? Helsingissä? Kuussa?

—Norjassa, vain parin viikon matkalla, virkistäytymässä. Valtiollisten huolten lomassa, te ymmärrätte...

—Sen ymmärrän. Mutta...

—Mutta te ette ymmärrä, kuinka me olemme täällä?

He kaksi taas olivat matkalla Wiesbadeniin, Irenen äidin luo, joka siellä oli koko talven asunut.

Hänellä oli sydänvika.

—Niinkö? Ja te olette nyt päättänyt pysähtyä joksikin ajaksi Berliiniin?

—Vain muutamiksi päiviksi. Meillä on siis kiire, jos meidän mieli käyttää aikaamme!

Signen mielestä Johanneksella oli nyt kaikki tarpeelliset tiedot heistä.

Kyllä, Johanneksenkin mielestä.

—Te näette, että me emme ole mitään maankiertäjiä? Te huomaatte, että me emme vaella millään harhapoluilla?

—Valitettavasti ette, hymyili Johannes. Olisin suonut ehkä mieluummin, että olisitte olleet maankiertäjiä.

—Sitä en epäile, virkahti Signe nokkelasti. Teillä olisi ollut sitä suuremmat mahdollisuudet osoittaa ritarillista uljuuttanne.

—Maantie-ritarillista, johon olen tottunut ja joka parhaiten sopii minulle.

Heidän näin naljaillessa laittautuivat serkukset valmiiksi ulos lähtemään.

Ja Johanneksen auttaessa päällysvaatteita heidän ylleen kertoi Signe samalla heidän pienen sotaviekkautensa, taikka oikeastaan hänen, sillä hän se oli keksinyt pistää kirjeeseen nuo taikasanat: »Isäni pyytää teitä sydämellisesti tervehtiä.»

—Meille oli nimittäin aivan välttämätöntä tavata teitä, nauroi Signe.

Tämä tepsii! oli hän sanonut. Ja Irene...

—En minä mitään sanonut, hymyili Irene. Mennään nyt sitten!

He astuivat iloisesti ja äänekäästi pajattaen alas portaita, serkukset käsikynkässä, Johannes keppi käsivarrella hiukan heitä jälempänä. Eikä hän voinut olla pienellä syrjäilmäyksellä ihailematta noiden kahden nuortean varren rytmillistä taipumista eikä noiden kahden hienohipiäisen poskipään siroa pyöreyttä, suurten, muodinmukaisten hattujen alla.

Elegantimmassa naisseurassa ei Johannes vielä ikinä ollut ulkomailla esiintynyt. Ja hän tunsii vilpitöntä tyytyväisyyttä siitä, että hänen kevätpaltoonsa oli uusi ja hänen kenkensä moitteettomasti kiillotetut.

Ikävä, ettei hänellä ollut silinteriä, vaan ainoastaan musta, pehmeä huopahattu.

Johannes päätti ensi tilassa hankkia itselleen silinterin. Eihän sitä tiennyt, mihin seuraan sitä sattui näin ulkomailla joutumaan, ja vaikka olikin sosialisti, tai oikeammin, koska juuri oli sosialisti, täytyi toki siististi pukeutua.

Mutta hansikkaat hänellä oli. Ja niitä alkoi hän hitaasti sormiinsa pujotella, tuntien selittämätöntä elämän-ilon ja suorastaan ruumiillista hyvinvoinnin tunnetta, joka sai hänen jalkansa tavallista nopeemmin nousemaan ja hänen kielensä harvinaisella kerkeydellä kääntymään.

5.

—Mutta minne me menemme? kysyi Signe hotellin ovella.

Johannes ehdotteli eri paikkoja, suomalaisten tavallisia, keskikaupungilla.

Mikään ei kelvannut niistä. Signe julisti ne kaikki armotta liian tutuiksi ja arkipäiväisiksi.

—Niihin me olisimme voineet kaksinkin mennä, hän sanoi.

Ei, he tahtoivat jotakin uutta! Toisin sanoen, hän tahtoi, sillä Irene oli aivan ensikertalainen näissä asioissa.

—Todella? kysyi Johannes, kääntyen suojelevasti nuoremman serkun puoleen. Te olette ensi kertaa ulkomailla?

—Olen minä ollut Tukholmassa, virkahti Irene vaatimattomasti.

—Niin, pikkutyttönä, papan ja mamman kanssa, keskeytti Signe. Mutta oikein ulkomailla, suuressa maailmassa, on hän nyt vasta. Ja häntä haluttaa niin hirveästi...

—Teitä haluttaa, oikaisi Johannes. No niin, mitä te haluatte siis niin hirveästi?

—Seikkailla luonnollisesti, nauroi Signe, kiertäen keimaillen siroa vartaloaan.

Mitä varten he muuten olisivat ulkomailla? Ja mitä varten he muuten olisivat jääneet Berliiniin?

—Ja mitä varten te muuten olisitte kirjoittaneet minulle! nauroi Johannes vastaan. Mutta emmehän me voi seikkailla päivällistä syödessämme.

—Päivällinen on sivuseikka, lausui Signe päättävästi.

Hänen mielestään he voisivat senkin syödä kuitenkin hiukan salaperäisemmin. Peitetymmin, tarkoitti hän, intiimimmin, jossakin, missä oli lehtimajoja, ja etäistä musiikkia, ja puolihamäärää...

—Hyvä on, sanoi Johannes. Minä johdan.

Hän johti eräasen maanalaiseen paikkaan heidät, jossa oli kaikkea, mitä Signe halusi.

Ravintolassa oli vähän väkeä. Sen oikea vierasaika alkoi vasta illemmalla.

—Tämä on hyvä! huudahti Signe käsiään taputtaen. Ja nyt päivällistä! Ja nyt viiniä! Ja nyt egyptiläisiä sigarretteja!

Johannes tarkasteli päivällisten aikana heitä molempia.

Kuinka yhdennäköisiä ja kuitenkin kuinka erilaisia! Kumpikin he olivat tummat, kummallakin heistä oli suuret, ruskeat silmät, pitkät silmäripset ja huulet hiukan hekumallisesti, hyvänpäivän-lapsellisesti kaareutuvat.

Signe oli vain vähän lyhyempi, hänen kasvonsa olivat jonkun verran pyöreämmät ja hänen nenänsä epäsäännöllisempi. Mutta muuten he olivat kuin kaksi marjaa, saman varren kantamaa.

Heidän kasvojensa ilme erotti heidät sensijaan täydellisesti toisistaan. Signen oli vilkas, nopeaeleinen, älyllinen, hänen silmänsä räiskähtelivät kuin revontulet ja hänen suupielensä olivat alituisessa väreytyksessä. Samalla oli hänen kasvoillaan jotakin ohennettua, jotakin hermostunutta, jotakin sisällisesti pingoitettua ja levotonta.

Tulleeko se ijän mukana? ajatteli Johannes. Tunteneeko hän jo elämän liukuvan käsistään? Eihän hän vielä ole täyttänyt kolmeakymmentä. Mutta hänessä on jo jotakin juuretonta, irrallista ja hätiköivää. Pelkääkö hän joutuvansa vanhaksipiiaksi? Taikka ehkä hän on syntynyt sellaiseksi.

Kaikissa tapauksissa hänen olisi paras mennä pian naimisiin, päätti Johannes. Ja se voisi olla paras myöskin tuolle toiselle hienohelmalle.

Irenen kasvoilla oli kaikki rauhallista, pehmeää ja uneksivaa.

Kuinka kaunis nainen on levossaan, ajatteli Johannes.

Kuinka hän on arvokas, kuinka hän on itsetiedottomasti hallitseva ja sopusointuinen! Kuinka plastillinen jokainen hänen kädenliikkeensä, kuinka tyyni hänen hymynsä, kuinka tuoreesti pulpahtava jokainen hänen äänenpainonsa!

Hän ei puhu paljoa, eikä häntä kuitenkaan voi jättää huomioon ottamatta. Hänen sanoissaan ei ole mitään erinomaista, saati nerokasta, eikä häntä kuitenkaan voi pitää typeränä.

Kuuntelisin paljon mieluummin häntä kuin tuota toista, ajatteli Johannes. Mutta minä pelkään, että hän itse on luotu vähemmän puhumaan kuin kuuntelemaan.

Ei, Irene ei ollut mikään päivänkukka, joksi Johannes ensin oli häntä kuvitellut. Olisi ollut synty sanoa, että hänellä oli aamukastetta kulmillaan. Kuun kukka hän oli. Kuuttaren hopeakairan olisi pitänyt välkkyä noiden sysimustien suortuvien lomasta.

Hän ei ole vielä herännyt ollenkaan, ajatteli Johannes.

Mikään myrsky ei ole vielä tuota sydäntä myllertänyt. Ei edes lemmen ensimmäinen auringonsäde ole vielä noita henkisiä silmäluomia raottanut.

Hän ei ajattele mitään. Hän ei tunne mitään. Hän tuoksuu vain kuin kukka kauneuttaan.

Ainoat, mitkä kulkevat hänen aivoissaan, ovat mielikuvat. Kulkevat kuin keveät, kesä-öiset pilvet aallottoman lammenn pinnan yli.

Nukkuva kuninkaantytär, ajatteli Johannes.

Romantinen kaunotar, puutarha-orvokki! Miks'ei, kun hän nyt kerran on sellainen. Onko se vika, että hän vaikuttaa liian romantiselta ja ylimalkaiselta?

Oliko yksilöllinen kauneus siis ainoaa kaunista? Ja mikä oli itse asiassa yksilöllistä? Vainko pahkapuu metsässä? Vainko syyliä nenän syrjässä? Miksi ei myöskin suoraan kasvanut koivu ja moitteeton nenänvarsi?

Mikä oli todenteolla luonteettomampaa kuin luonto itse? Mikä ylimalkaisempaa kuin tuollainen tyyni kesä-yö tai kreikkalainen kuvapatsas?

Eivätkö ne olleet kauniita? Eikö se karakteristinen kauneus, josta niin monet nykyaikaiset taiteilijat puhuivat, ollutkin vain elämän epätäydellisyyttä? Mutta jos elämän kerran onnistui luoda jotakin, mikä kuolevaisen silmään kangasti täydelliseltä, eikö se ollut yhtä ihailtavaa kuin epätäydellinenkin? Totta jumaliste!

Ja jos jumala itse kerran ryhtyi taiteilijaksi ja loi ihmisen oman ihannekuvansa mukaan, oliko hän silti vähemmän taiteilija kuin tuollainen nykyaikainen maalari, kirjailija tai kuvanveistäjä? Tuollainen, joka pelkästä banalisuuden pelosta tahtoi kädestä pitäen yleisölleen ilmoittaa, etteivät hänen kuvaamansa

henkilöt suinkaan olleet klassillisesti kauniita, sanan tavallisessa, arkipäiväistyneessä merkityksessä, vaan eräällä toisella, yksilöllisemmällä, luonteenomaisemmalla tavalla kauniita ja sentähden muka enemmän ihailtavia?

Johannes puolestaan tunsu tällä hetkellä ja tässä tilaisuudessa olevansa taipuvainen antamaan kaiken kunnian jumalalle.

Nyt näki hän jotakin täydellisen kaunista edessään. Ei ollut tuon tytön piirteissä, ilmeissä eikä koko olennossa mitään, jota hän olisi toivonut toisenlaiseksi.

Silti hänen ei suinkaan tehnyt mielensä omata häntä.

Tähtiä ei poimita, ei sidota säkkiin kuutamaoa, ajatteli Johannes.

Ne putoovat, mihin ne tahtovat. Se paistaa, mihin sitä haluttaa, metsiin, meriin tai sykkiviin ihmissydämiin, ollenkaan välittämättä, onko niitä olemassa vai ei.

Eikö ollut samoin ijäisen kauneuden laita? Joskus olivat kansat ja taiteilijat sen käsittäneet. Mutta nykyaikaisilla kansoilla oli liian kiire välittääkseen enää mistään iankaikkisesta.

He tunsivat elävänsä vain tuokion. Ja kiirehtivät kulkuaan yhteisen, vilisevän virran mukana.

Nykyaikaiset ihmiset tekevät liian paljon työtä, ajatteli Johannes.

He eivät ehdi nauttimaan mistään, eivät mitään tuntemaan, ajattelemaan tai mielikuvittelemaan. Kaikki tekevät, kansat ja hallitsijat, ylhäisö ja alhaiso, porvarit ja työväki, köyhälistö ja miljoonanomistajat.

Työ on tehty ajan evankeliumiksi. Työ on muka ihmisen kunnia, työ on muka ihmiskunnan aateluus, joka sen elämistä erottaa!

Kaikki tahtovat olla työn orjia. Kukaan ei uskalla laiskan nimeä itselleen tunnustaa.

Ja kuitenkin on ihminen laiska alkuperäiseltä olennoltaan.

Mutta eihän saanut olla mitään alkuperäistä! Täytyihän koko luonto ja ihminen viljellä, kesyttää, muuksi muodostella.

Mitä varten? Siksikö että hän ei muuten tullut toimeen maailmassa? Että olemassa-olon taistelu pakotti siihen?

Siis oli työ käytännöllinen pakko eikä mikään uskonto tai aateliskilpi...

—Herra tohtori, te tuijotatte todellakin liian kauan minun serkkuuni, kuuli hän Signen vierellään virkahtavan. Minulla on kohta kaikki syy käydä mustasukkaiseksi.

—Teillä? kysyi Johannes, heräten hämmästyneenä ajatuksistaan. Kuinka niin?

—Tehän tuskin kuulette, mitä minä puhun teille. Hävetkäähän toki. Kuinka epäkohtelias!

—Päinvastoin, hyvä neiti, päinvastoin. Minä kuulen jokaisen sananne. Te kerroitte...?

—Minä en kertonut mitään, lausui Signe nauruun helähtäen. Minä vain kysyin teiltä jotakin. Ja odotan vieläkin vastaustanne.

—Te kysyitte...?

—Siinäpä se, te ette ole kuullut mitään. Te olette koko ajan vain ihailut serkkuuni.

—Pyydän siinä tapauksessa anteeksi teiltä molemmilta.

Johannes hymyili hämillään ja etsi anteeksipyytävästi Irenen katsetta, samalla kuin hän kumarsi päätään ilvehtivälle Signe-neidille.

Irene kohtasi hänen katseensa täysin vapaana ja luonnollisena. Vain kirkas, leveä hyväntuulen hymy kulki hänen huultensa yli.

Noin hymyilee vain nainen, jonka ei tarvitse pelätä näyttää hampaitaan, ajatteli Johannes.

Tuolla toisella on jo kultapaikka vasemmassa kulmahampaassaan. Se kiiltää, kun hän nauraa, ja se

vaivaa häntä. Siksi hän nauraa suu supumassa, mutta siitä johtuvat taas nuo huulten pienet rasittuneet sädeviivat.

Johannes pani myös merkille, että Signellä oli pienemmät hampaat kuin Irenellä. Kovin pienet, melkein liian pienet.

Kun Signe nauroi, hän muistutti nakertajaa. Myöskin hänen sormensa olivat laihemmat ja ohuemmat.

Kuka tietää, ehkä piilevät kissankynnet niissä, ajatteli Johannes.

Peto hän on, vaikei aivan suuri peto. Tuossa toisessa taas ei ole petoa ollenkaan.

Kaikki oli Irenessä hänen mielestään niin suloista, niin pehmeää, niin hyväntahtoista. Mitä eläintä hän muistuttikaan? Ehkä enemmän leikkivää koiranpentua, joka laahustaa yli lattian, iloksi muille ja itselleen?

Ei hän niin kömpelö ollut. Hän ei ollut kömpelö ollenkaan, vaan ainoastaan suloinen, raukea ja rakastettava.

Ei raukea väsymyksestä, vaan voimansa tunnosta. Ei rakastettava minkään ansiotöiden, vaan pelkästään oman olentonsa vuoksi.

Siis pieni näätä, joka kápäliään ojentelee! Siis kuitenkin peto, vaikka nuorempi, jonka kápälistä kyllä löytyisi kynnet aikoinaan.

—Eihän tohtori ole minuun katsonut, kuuli hän Irenen hyväntahtoisesti nuhdellen sanovan serkulleen.

Tohtori oli muka vain syönyt ja katsonut lautaseensa.

—Niin, ja sitten taas sinuun, kahveli kädessään, aivan kuin hän aikoi leikata parhaan palan sinusta, nauroi Signe.

Tohtori sai muka kyllä hakkailla Ireneä, mutta ainoastaan vanhemman serkun luvalla.

—Kiitos luvastanne, kaunis holhoojatar, sanoi Johannes.

—Minä en ole antanut sitä vielä, väitti Signe. Tie hänen sydämeensä...

—Käy ainoastaan teidän sydämenne kautta, nauroi Johannes.

Ja hän uskalsi jo huomauttaa, ettei Signen serkku siinä tapauksessa voinut olla lujemmalla piikkilanka-aidalla vartioitu.

Päivällinen oli syöty, Signe vaati mokkaa ja likööriä.

Hän istui hiukan selkäkenossa, polvi toisen päällä, oikea käsi Irenen uumenilla. Vasen hoiteli kultavartista egyptiläistä paperossia, jota hän selittämättömällä, samalla synnillisyyden ja samalla ylemmyyden ilmeellä naisten tapaan tuprutteli.

Viini oli kohottanut heikon punerruksen hänen poskilleen. Hän oli aina juonut lasinsa pohjaan. Johannes oli maistellut varovammin, Irene tuskin huuliaan lasinlaitaan koskettanut.

Mikä täydellinen kahvila-ilmio! ajatteli Johannes Signen eleitä seurattessaan.

Kuinka lähellä väijyikään jokaisen maailmannaisen takana puolimaailman nainen! Kuinka hiuksenhieno saattoikaan joskus olla ero n.s. kunniallisen ja kevytmielisen naisen välillä! Kaikki voi usein riippua sattumasta, oikusta, tilaisuudesta.

Jos tuo olisi alhaisen tytär, ajatteli Johannes, päättäisi hän ehkä päivänsä maantien ojassa.

Nyt hän on ylhäisön lapsi, joutuu kristillisiin naimisiin tai kuolee nirppanokkana vanhanapiikana.

Koko hänen perheensä, hänen sukuperänsä ja yhteiskunnallinen asemansa kannattavat häntä.

Hän ei *pääse* putoamaan. Siinä se on.

Eikä Johannes voinut olla samalla muistamatta omaa kasvinsisartaan, joka oli langennut, joka oli syöksynyt niin syvälle, ettei hän edes kärsinyt enää omasta häpeästään.

Ehkä se olikin onnellisinta hänelle. Olihan tuo kaikki niin luonnollista mökintytölle.

Johannes oli tahtonut mielellään tehdä jotakin hänen hyväkseen, mutta hän ei voinut. Tyttö ei

tahtonut sitä eikä tarvinnut hänen apuaan. Hänellä oli muita ystäviä.

Ja tuosta surullisesta muistosta kasvoi sisällinen kauna hänessä kumpaakin noita edessään lekottelevaa kultaperhoa vastaan. Enin Signeä, mutta myöskään Irene ei säästynyt siltä.

Hyvähän heidän oli hymyillä. Konstiko heidän oli katsella kirkkaasti ja valoisasti elämää? Heidän kauneutensa riippui vain—rahasta.

Pannaanpa heidätkin työjuhdiiksi, ajatteli Johannes, kytketäänpä heidätkin tehtaasen tai pesupaljan ääreen, niin on pian haihtuva heidän hipiänsä valkeus ja sammuva silmän tuikkiva elämän-ilo.

Rahasta riippui kasvojen kukoistus, rahasta jokainen sokea piirre, ele, liike ja äänenpaino. Jos niiden takaa pilkisti esiin joku kaunis ajatus tai tunne-arvo, oli sekin vain rahan ja sen luoman hyvinvoinnin hedelmiä.

Raha oli maailman valtias. Raha loi henkisen ja ruumiillisen kauneuden, raha loi totuuden, jalouden ja hyvyyden maailmaan.

Rikkaiden ihmisten oli niin helppo olla hyviä. Heidän oli niin helppo olla kauniita, jaloja ja ystävällisiä.

Raha pyöristi, raha tasoitti kaikki. Raha kitki kaikki piikit pois heidän polultaan.

Rahako? Eihän raha mitään tehnyt. Olihan raha hedelmätön. *Työ*, uupumaton ihmistyö oli tehnyt kaikki.

Työ oli maailman valtias. Olisi *pitänyt* olla, mutta ei ollut. Raha oli sen kunnia-istuimelta kukistanut.

Pyhä työ!

Johannesta oikein kauhistutti, että hän äsken oli tullut niin kerettiläisesti ja kiittämättömästi työstä ajatelleeksi.

Ja mitä oli tarvittu siihen? Vain pari kuutosilmää, vain hiukan silkkihameiden kahinaa!

Niinkö heikko hän oli? Niinkö löyhässä olikin hänen periaatteellinen mahtipontensa?

Johannes tunsu jälleen povensa pohjasta kumpuavan tuon kumean vihan riistäjäluokkaa vastaan. Tuon perivaiston, joka oli hänen tahtonsa teräsjousi ja hänen sisäisen itsenäisyytensä elinehto.

Ja samalla oli kaikki epämääräinen, kaikki hetkellinen uneksunta ja haaveharhailu hänestä kuin pois puhallettu.

Miksi hän tässä istui? Eihän hänen paikkansa ollut täällä. Hänenhän piti tehdä työtä, paljon työtä. Oliko hänellä aikaa ruveta suomalaisen yläluokan tyttärien seikkailuja opastelemaan?

Hän katsoi kelloaan. Signe huomasi sen.

—Teillä on kiire? hän kysyi hiukan pisteliäästi.

—Niin, anteeksi, sanoi Johannes. Minä en tiennyt varata enemmän aikaa itselleni.

—Sepä ikävää, virkahti Signe nyreästi. Me istuimme niin hauskaasti tässä. Joku kohtaous?

—Niin, minulla on kohtaous.

—Naisten kanssa?

—Oikein arvattu, naisten kanssa, hymyili Johannes.

Hän muisti, että hänhän todellakin oli luvannut tänä iltana istua ulkona saksalaisen emäntänsä ja tämän tyttären kera.

Tuo lupaus harmitti häntä nyt jonkun verran.

Hän oli jo saanut aivan tarpeeksi seuranpidosta. Mutta olihan se täytettävä. Ellei hän ehkä kuitenkin vielä voisi keksiä jotakin tekosyytä, jolla siirtää se toistaiseksi?

Kaikissa tapauksissa oli hänen nyt lähdettävä.

—Niin, myönsi Signe pahantuulisesti. Siinähan ei sitten ole mitään tekemistä.

Ja hän lisäsi kärkevästi Irenelle, että tohtorilla nähtävästi oli toista ja viehättävämpää seuraa

tarjonaan.

—Päinvastoin, hyvät neidit, päinvastoin, vakuutti Johannes. Mutta lupaus!

—Lupaus! Mitä se on? purskahti Signe hermostuneesti. Luotu rikottavaksi!

Jos nimittäin oli halu rikkoa, lisäsi hän vielä, hymyillen ohuinta, salaperäisintä hymyään.

—Kiitos kauniista opetuksesta, vastasi Johannes ärsyttävästi. Mutta mitä hyötyä minulla voisi olla siitä, että rikkoisin lupaukseni?

Signe loi nopean, välkähtävän silmäyksen häneen.

Sitten kääntyi hän serkkunsa puoleen, joka oli ottanut lyijykynän laukustaan ja piirteli hajamielisen näköisenä jotakin pöytäliinaan.

—Mitä sinä teet? kysyi hän.

—Irvikuvia, nauroi Irene, peittäen piirustuksensa vallattomasti kädellään.

—Sinä kuulet, että tohtorin pitää mennä, lausui Signe vakavasti ja virallisesti.

—Myöskin minun, selitti Irene toimekkaana.

Häneltä oli jäänyt kesken kirje äidille Wiesbadeniin. Se oli hänen vielä tänä iltana välttämättömästi kirjoitettava.

Johannes tahtoi maksaa, mutta Signe ei mitenkään sallinut sitä.

—Minä olen houkutellut teidät ulos, hän sanoi. Minä maksan.

Mikään muu ei hänen mielestään tietysti voinut tulla kysymykseenkään.

—Kuten tahdotte, lausui Johannes. Me maksamme siis kukin puolestamme.

Signe ojensi rahansa hänelle vaihdettavaksi.

Sillä aikaa kuin Johannes keskusteli tarjoilijan kanssa, otti Signe ikäänkuin muissa mietteissä Irenen kynän pöydältä ja kirjoitteli laskun selkäpuolelle.

Johannes tarvitsi sitä takaisin. Silloin sattui hänen silmäänsä sanat:

»Mitäkö hyötyä teillä on lupauksenne rikkomisesta? Aina enemmän kuin siitä, että pidätte sen.»

Hän vilkaisi nopeasti Signeen, joka yhtä nopeasti vastasi hänen katseesensa.

Kaikki nousivat. Johannes rutisti paperin ja pisti sen povitaskuunsa.

—Te säilytätte laskuja, huomautti Signe ohimennen.

—*Tämän* säilytän minä, lausui Johannes merkitsevästi.

He tulivat kadulle. Lämmin huhtikuun ilta läikähti heidän kasvoilleen.

6.

Johannes palasi kotiinsa sinä iltana vasta kauan puoli-yön jälkeen, posket polttavina, pää kuumana risteilevistä ajatuksista.

Hänelle oli tapahtunut jotakin, jonka hän oli luullut kuuluvan jo aikoja sitten sivuutettuun kehityskauteensa.

Nainen oli pettänyt hänet!

Sama nainen, joka oli hänet kerran ennenkin pettänyt. Pettänyt, pettänyt perinpohjaisesti!

Sitä hän ei voisi koskaan elämässään enää antaa anteeksi itselleen.

Narri hän oli, naisten narri! Ei hän oppinut mistään, ei hän viisastunut mistään. Eikä hänestä koskaan kunnollista, täyspäistä miestä tulisi.

Signe oli häntä jälleen pitänyt pilkkanaan.

Signe, jonka suhteen hän jo oli luullut olevansa täysin palovakuutettu! Signe, jota hän ei ajatellut koskaan, jonka muisto vain joskus, viileänä, muiden asioiden yhteydessä, voi hänen mieltään koskettaa!

Eivätkö kymmenen vuotta, kymmenen kärsimyksen, taistelun ja mietiskelyn vuotta, siis merkinneet mitään? Oliko hänen kohtalonsa jäädä ikuisiksi koulupojaksi?

Kuinka oli moinen taka-askele ollut mahdollinen? Ja kuinka oli tämä kaikki, mutta varsinkin tuo viimeinen, suuri loppuromahdus voinut tapahtua?

Johannes koetti järjestellä ajatuksiaan.

He olivat saattaneet Irenen hotelliin. Signe oli sanonut poikkeavansa vielä erääseen lähelläolevaan myymälään, mutta heti kun oli kääntynyt kadun kulman ympäri, pistänyt käsivartensa Johanneksen kainaloon ja lausunut matalalla, muuttuneella äänellä:

»Te ette mene tänä iltana mihinkään. *Minä* tahdon puhua teidän kanssanne.»

Hän oli pyytänyt, hän oli vaatinut, että Johannes häntä kuuntelisi. Tämän ainoan kerran elämässään.

Johanneksen korvat olivat kuumenneet. Hän oli antanut vietellä itsensä.

He olivat olleet koko illan yhdessä. Signe oli ollut suloista suloisempi, välkkynyt kaikissa sateenkaaren väreissä. Johannes ei lopuksi ollut tietänyt tälle maailmalle.

»Me seikkailemme», oli Signe sanonut.

Ja he olivat seikkailleet. He olivat käyneet kaikenmoisisissa paikoissa, eräissä, jotka avattiin vasta kello 10, toisissa, jotka avattiin vasta kello 12. Johannes oli unohtanut kaikki, myöskin peruuttaa edes kaupunginposti-kirjeellä lupauksensa saksalaiselle emännälleen.

Hän oli rakastunut uudelleen. Ja hän oli tuntenut itsensä rakastetuksi.

Kaikki hänen ensilempensä kultaiset, autereiset mielialat olivat hänessä heränneet. Päätäpyörryttävän riemun, varmuuden ja voitollisuuden laine oli käynyt läpi hänen olentonsa.

Hän oli katsonut Signen silmiin kuin kahteen aurinkoon. Ja silmät olivat väistyneet ja houkutelleet hänen edessään, kutsuneet ja kiehtoneet, torjuneet ja taas antautuneet.

Onni oli viittonut hänelle, *hän*en onnensa, köyhän onni, käsittämätön, ja salaperäinen. Ollut otettavissa ja jälleen saavuttamattomissa.

»Milloin seikkailu tulee?» oli Signe kysynyt aina leikillään.

Ja Johannes oli luvannut hänelle seikkailun ja johdattanut aina uuteen paikkaan hänet.

Signehän oli luvannut puhua hänen kanssaan. Signehän oli antanut ymmärtää, että hänellä olisi muka jotakin elämäntärkeää, jotakin kohtalokkaan korvaamatonta sanomista. Mutta kun Johannes nyt palautteli mieleensä heidän äskeisen yhdessäolonsa eri tuokiotiloja, hän huomasi puhuneensa koko ajan miltei yksin.

Mitä oli tuo toinen sanonut? Ei mitään. Ei ainakaan mitään merkillistä tai tunnustuksellista.

Signe oli puhunut vain silmillään, eleillään ja vivahduksillaan. Joku katse, joku päänliike, joku hymy, joku verhottu vaitiolo, joku sisältörikkaasti lausuttu, mutta itse asiassa aivan sisällyksetön huomautus oli riittänyt hänen puoleltaan vuoropuhelun vaihtotavaraksi.

Johannes oli puhunut. Hän oli antanut, hän oli aukaissut itsensä. Hän oli ollut onnellinen. Onnellinen siitä, että hän antoi, autuas siitä, että toinen vastaan-otti.

Älynsä, tunteensa, herkimmat haaveensa ja hauraimmat elämyksensä hän oli tarjonnut tuolle naiselle, joka näytti vain pyytävän lisää, joka vain vaati enemmän, joka ei näyttänyt koskaan kyllästyvän, vaan ahmivan kaikki sangen ohuilla, mutta heikumallisilla, lapsellisesti kaartuvilla nautiskelija-huulillaan.

Missä olivat hänen silmänsä olleet? Eivätkö olleetkin koko ajan nauraneet pienet, valkeat nakertajahampaat noiden huulten takana?

Nauraneet ja purreet pieneksi kaiken, minkä hän muka suurta ja parastaan tarjosi hänelle.

Lopuksi he olivat istuneet eräissä toisen luokan yöravintolassa.

Mustalaiset olivat soittaneet, suurkaupungin katulinnut ja niiden pyydetyt pyydystäjät parveilleet heidän ympärillään. Signe oli katsellut uteliaasti kaikkea. Johannes oli uskaltanut pusertaa merkitsevästi hänen kättään ja tuntenut itsensä maailman herraksi, kun toinen oli syvällä, upottavalla silmäyksellä sallinut sen tapahtua.

»Milloin seikkailu tulee?» oli Signe jälleen hiljaisella, hunnutetulla äänellä kysynyt.

Ja Johannes oli hänelle uudella kädenpuserruksella jälleen luvannut sen.

Se, mikä sitten oli seurannut, oli liian läheistä, liian tuskallista.

He olivat istuneet katetussa automobiilissä. Johannes oli pitänyt Signen kättä kädessään. Signe oli kuomun nurkkaan painautunut. Johannes ei ollut erottanut hänen kasvojaan, nähnyt vain epämääräiset ääriviivat ja aavistanut silmien tummat, salaperäiset syvyudet.

Ja hän oli puhunut. Puhunut ensimmäisestä rakkaudestaan, ainoasta, autuaasta, kullankimallavasta. Rakkaudestaan häneen, Signeen, hämäräiseen, terheniseen, näkinkenkään, vitsanvarpaan, kymmenen vuotta sitten!

Signe oli kuunnellut sanaakaan sanomatta.

Joskus, kun Johanneksen puhetulva oli tauonnut ja hän oli jäänyt ankarassa, henkeä-salpaavassa jännityksessään vastausta odottamaan, hän oli vastauksen asemasta tuntenut vain heikon, vienon, kuin henkisen kosketuksen kädessään. Ja hän oli puhunut jälleen. Hän oli kuvannut muinaiset muistonsa ja toiveensa, riemunsa ja sydänjuuria jäytävän ikävöimisensä. Hän ei ollut peittänyt mitään, ei kaihtanut mitään. Riisunut viimeisenkin esiripun sydämensä pyhän, utuisen aamulemmen edestä. Vihdoin hän oli aivan itsetiedottomalla liikkeellä laskenut käsivartensa Signen uumenille.

»Me ajamme hotelliin», oli Signe silloin sanonut.

Ja Johannes oli antanut käskyn ajajalle.

Mutta hänen käsivartensa oli jäänyt ikäänkuin vahingossa paikalleen. Ja he olivat istuneet silmä silmää, käsi kättä, sielu sielua vasten pimeässä kuomunkulmassa monta minuuttia, vaieten, aistien, ruumiillisesti tuntien ja henkisesti havaiten toisiaan.

Vaunun pysähtyessä hotellin ovelle oli Johannes kumartunut ja tahtonut suudella häntä.

Signe oli noussut, koonnut hameensa ja astunut kadulle. Ojentanut kätensä ja lausunut hiljaisella, sulkeutuvalla äänellään:

»Kiitos. Minä olen saanut seikkailuni.»

Kääntynyt hotellin ovesa, vieläpä virkkanut ilakoiden:

»Näkemiin. Älkää unohtako meitä!»

Jospa tuo viimeinen äänenpaino edes olisi ollut toinen!

Edellinen olisi jättänyt vielä jotakin toivoa. Jälkimmäinen mursi kaikki. Olihan se sama, jolla Signe jo kerran ennen oli hänen elämäntoivonsa musertanut!

Oli ollut murtaa elämänrohkeudenkin.

Johannes oli ollut koko sen vuoden kuin lamassa. Työkyky oli ollut poissa, yleinen haluttomuus hermoissa ja jäsenissä. Hän oli jo ollut vähällä ruveta juomaan. Ainakin oli alkoholi häneltä jo monta raskasta hetkeä lievittänyt.

Vihdoin oli hänen terve itsesäilytys-viettinsä tullut väliin. Hän oli päättävällä tempaisulla hakenut ja saanut Amerikan Suomi-opistossa paikan, joka juuri silloin oli auki julistettu.

Tosin hän ei ollut viihtynyt kauan siellä. Olot olivat liian oudot hänelle ja suomalaisten keskinäiset riitaisuudet siellä hänen mielestään vielä pikkumaisempia ja ikävämpiä kuin kotimaassa. Hän oli palannut takaisin jo puolentoista vuoden kuluttua. Mutta se aika oli riittänyt hänelle nuoren elimistön uudistamiseksi ja vanhojen, kalvavien mielihauteiden karkoittamiseksi.

Muutenkin oli matka tehnyt hyvää hänelle. Aukaissut hänen silmänsä nykyaikaiseen kuohuvaan elämään, syventänyt hänen sisäistä itsenäisyyttään ja laajentanut hänen koko henkistä näköpiiriään.

Hänen hidas, länsi-suomalainen verensä oli siellä joutunut liikkeeseen. Hänen siihen saakka hiukan untelo, sulkeutunut sielun-elämänsä oli valvahtanut, saanut vauhtia, tahtoa, tarmoa, yritteliäisyyttä ja kunnianhimoa.

Siitä matkastaan hän itse laskikin elämänsä suuren murroskauden. Sen taitteen, joka oli tehnyt hänestä miehen, yksilön ja maailmankansalaisen.

Ynnä sosialistin.

Heti matkansa jälkeen hän oli ruvennut esiintymään työväen-yhdistyksissä ja sosialistisiin sanomalehtiin kirjoittamaan. Hänessä oli herännyt intohimoinen halu tulla huomatuksi. Liittyikö tuohon haluun myös joku salainen mieliteko tulla huomatuksi Signen ja hänen isänsä silmissä? Sitä ei Johannes ollut ainakaan tahtonut koskaan tunnustaa itselleen.

Hän oli vain mielihyvällä merkinnyt tosiasiaksi, että paha oli kääntynyt hyväksi hänelle. Kestetyt kärsimykset olivat vain häntä karkaisseet ja terästäneet.

Signe oli antanut surun lahjan hänelle. Ja siitä oli Johannes joskus jaloimpina hetkinään voinut tuntea häntä kohtaan oikein vilpitöntä kiitollisuutta.

Nyt hän ei voinut. Nyt hän ei parhaalla tahdollaankaan jaksanut kiittää Signeä siitä uudesta murheen antimesta, jonka tämä vähillä keinoilla oli hänelle valmistanut.

Että hän olikin ollut niin houkka ja vielä kerran lyönyt kirveensä kiveen!

Olihan selvää, ettei Signe häntä ollenkaan rakastanut. Olihan tietysti ollut tämän puolelta vain mielioikku lähettää tänään tuo kirottu kirje hänelle.

Tietysti mieli-oikku! Naiset ovat niin uteliaita näkemään, mitä on tullut heidän entisistä uhreistaan!

Ja hän oli nöyrytnyt nähtäväksi! Ja hän oli taipunut, taipunut kaikesta huolimatta, mitä oli tapahtunut heidän välillään, noudattamaan tuota nais-armollista asevelvollisuus-kutsuntaa!

Mitä varten hän oli sen tehnyt? Siksikö vain, että kirjeen alussa olivat seisoneet nuo taikasanat: »Isäni pyytää teitä sydämellisesti tervehtiä?»

Ei, hän antoi palttua tuollaisille yläluokan mahtimiehille ja heidän vapaaherrallisille kruunuilleen! Vanha rakkaus oli hänessä liekkiin leimahtanut.

Se oli leimahtanut jo silloin, kun hän oli saanut Signen kirjeen. Se oli seurannut häntä serkusten luo hotelliin. Istunut koko illan hänen vierellään, sokaissut hänen terveen järkensä ja arvostelukykynsä.

Vain välistä, silloin kun hän oli katsellut Signeä kylmästi ja mielenkiinnottomasti, hän oli siitä tuokioksi vapautunut. Ja ne hetket kangastuivat nyt valoisimpina Johannekselle koko tästä tapaamisesta, jonka muisto muuten oli hänelle syttä synkeämpi.

Mutta oliko, kun hän oikein ajatteli, ollut tervettä järkeä tuokaan, että hän päivällistä syödessä oli niin suuresti Ireneä serkun kustannuksella ihannoinut? Mitä hän oli etsinyt Irenestä? Mitä nähnyt hänessä?

Eikö entistä mielikuvaansa? Eikö kymmenen vuoden takaista, utuista unelmaansa tuosta toisesta serkusta, joka oli vanhennut sillä välin ja josta hän ei ollut ensi hetkessä löytänyt sitä?

Sittemmin, *kun* hän oli löytänyt sen, hän oli heti suinpäin uponnut siihen kuin suohon Joukahainen. Ja olisi tietysti vieläkin siellä, ellei Signe olisi hänelle niin laupiaasti auttavaa kättään ojentanut!

Varsinkin harmitti Johannesta, että hän äskeisessä avomielisyyden puuskassaan oli tullut Signelle myös suhdettaan muihin naisiin koskettaneeksi.

Sitä vielä puuttui! Täytyi sitä olla pohjanperäläinen, täytyi sitä olla kehittymätön pölkypää miehekseen!

Meneppäs ja levitä elämäkertasi toisen, vieraan, välinpitämättömän ihmisen eteen! Ojenna kuin tarjottimella!

Pahemman kuin vieraan, vaarallisemman kuin välinpitämättömän! Väijyvän, vaanivan, aistihaluisen, sensatsioonikipeän naisen, joka ilkkuen tietää itsensä rakastetuksi, mutta ei tunne mitään vastarakkautta!

Eikä vain omaa elämäkertaansa! Myöskin muiden, ystävien, todellisten ystävien, hyvien, uskollisten ihmisten, jotka sen ovat toiselle luottamuksesta uskoneet. Ovat turvattomia, eivät voi edes vetää häntä

tilille siitä.

Se oli alhaista. Se oli raakaa!

Eikö hän ollut kieltänyt kaikki muut suhteensa, parhaimmatkin, ennen kuin kukko kolmasti oli kiekahnut? Vain ansaitakseen tuon naisen rakkautta, vain kantaakseen uusia ja yhä uusia suitsutusuhreja hänen alttarilleen!

Eikä Johannes voinut tällä hetkellä olla ilman liikutusta muistelematta sitä parasta, sitä hienointa, naissuhdetta, mikä hänellä oli, jota hän sai kiittää niin paljosta, joka niin monena vaikeana hetkenä oli suorastaan pitänyt pystyssä häntä ja työhön kannustanut.

Se oli suhde Auraan, suomalais-amerikalaiseen naiseen, johon hän oli Atlannin takaa palatessaan laivalla tutustunut.

He olivat jutelleet ja huomanneet heti ensi hetkestä olevansa aatetovereita.

He olivat vielä kotimaahan tultuaankin jatkaneet tuttavuuttaan. Tavanneet toisiaan työväenyhdistyksessä, sattuneet samoihin komiteoihin istumaan ja vihdoinkin vierekkäin Eduskuntaan.

Johannes ei tiennyt mitään hänen entisistä elämän-kohtaloistaan Amerikassa. Eikä paljon muuta hänen yksityis-olostaan Helsingissäkään kuin että hän piti pientä lankakauppaa Sörnäisten puolella ja ansaitsi nähtävästi sillä vaatimattoman toimeentulonsa.

Kuitenkin hän oli muodostunut Johanneksen elämässä tekijäksi, jonka vaikutus tuntui kauas, tännekin, vieraille maille ja vieraiden ihmisten keskuuteen.

Aura ei ollut kaunis, mutta hyvännäköinen. Auralla oli harmaansiniset silmät ja luja, luottava kädenlyönti.

Aura ei koskaan vaivojaan vaikerrellut eikä tuonut torille yksityisiä huoliaan.

Kun puolueseikat kävivät hullusti, kun riitalangat menivät ristiin ja johtajien keskinäiset eripuraisuudet uhkasivat tehdä tyhjäksi kaiken, minkä mahtava, yksimielinen kansan-aalto tuolta kaukaa, syvien rivien sydäimestä, oli köyhälistön valtaa ja alaluokan vapausvaatimusta julkisen elämän pinnalle kohottanut, silloin Aura esiintyi sovittajana, välittäjänä, rauhanrakentajana.

Kun muut väistyivät, Aura toimi. Kun muut katsoivat malkaa toisen silmässä, Aura otti sen pois omastaan. Kun puolueen parhaat ainekset menettivät intonsa ja tahtoivat vetäytyä syrjään julkisen elämän tanterelta, Aura rohkaisi.

Ulospäin näkyi hänen toimintansa vähemmän. Mutta puolueen sisällä hän oli välttämätön, koossapitävä voima, jonka arvon kaikki tunsivat, vaikka vain harvat tahtoivat sen tunnustaa.

Johannes oli niitä harvoja. Hän sekä kunnioitti että ihaili tuota naista, jonka koko olento oli niin suora ja rehti, joka aina piti kiinni suuresta pääasiasta, joka ei koskaan omaa etuaan ajatellut.

Kun Johannes oli ilmoittanut omankin halunsa olevan vetäytyä syrjään ja erota Eduskunnasta, heillä oli ollut monta vakavaa keskustelua keskenään.

Johannes oli julkituonut koko pessimisminsä asioiden nykyiseen tilaan nähden koko maassa ja etenkin omassa puolueessaan. Aura oli pitänyt sitä tarpeellisempänä, että ne harvat kyvyt, joita puolueella oli ja jotka myös koko maahan nähden jotakin merkitsivät, pysyivät eturinnassa.

Hän oli taipunut, vasta kun Johannes oli viitannut siihen, etteihän hänen syrjäytymisensä tarvinnut kovin pitkä-aikainen olla.

Hetkellistä väsymystä siis? Niin, sen saattoi Aurakin ymmärtää.

Väsymystä valtiolliseen toimintaan? Olihan se niin luonnollista, jos oli vuosia ponnistellut ja varsinkin jos hautoi muita suunnitelmia mielessään.

Mutta ei väsymystä köyhälistön taisteluun eikä oikean asian ajamiseen. Mitään sellaista ei Aura voinut eikä tahtonut ymmärtää.

Johannes oli tehnyt hänelle tiettäväksi, että sitä hän kaikki hänen suunnitelmansa juuri tarkoittivatkin, vaikka hän luuli sitä tällä hetkellä paremmin palvelevansa sulkeutumalla itseensä ja tyydyttämällä kauan salassa kytenyttä kirjoittamistarvettaan. Aura oli silloin tullut oikein iloiseksi, toivottanut hyvää onnea, mutta myöskin pikaista palajamista takaisin julkisuuden tanterelle.

Johannes oli hiukan hävennyt silloin hänen varmaa, luottavaa kädenlyöntiään.

Eihän hän ollut tuota päätöstä kysytellessään yksinomaan köyhälistön taistelua ja oikean asian voittoa ajatellut. Kyllä hän oli ajatellut myöskin omaa voittoaan, vaikkakaan ei aineellista.

Auran muisto tyynttyi jonkun verran Johannesta ja hän tunsu itsensä siitä hänelle sydämellisesti kiitolliseksi.

Tännekin saakka säteili tuo nainen siis puhdasta, sympaattista ilmakehäänsä!

Ollapa hän nyt tässä! Astuisipa Aura nyt tässä hänen vierellään, saisipa Johannes nyt aukaista hänelle sydämensä ja kuulla jälleen hänen tyyniä, järkeviä syitä ja vastasyitä!

Sensijaan hän oli ripittänyt itsensä tuolle toiselle, herrasheilakalle, vihollistytäreille, joka ei häntä vähintäkään ymmärtänyt ja joka luonnollisesti sisässään, ja ehkä serkunkin seurassa, par'aikaa ilvehti hänelle! Piti pilkkanaan hänen moukkamaista, nousukasmaista tarvettaan avata sydämensä heti selkoselälleen.

Ripittänyt itsensä ja kertonut vielä Aurastakin! Signelle, joka oli kuunnellut sitä liikkumattomana kuin lapsi, silmäripset alasluotuina, kummallinen, hieno, arvoituksentapainen hymy ohuilla huulillaan.

Se oli rikos! Se oli rikos Pyhää Henkeä vastaan.

Sitä ei voinut pyytää eikä saada anteeksi. Se oli jääpä hänen omantuntonsa pistäväksi, sovittamattomaksi tutkaimeksi.

7.

Johannes heräsi hetkeksi ajatuksistaan, kun eräs vastaantuleva herra pyysi häneltä tulta. Hän katsoi hämmästyneenä kysyjään.

Se oli totta, olihan hänellä suupielessään palava sikari, jota hän oli kävellessään aivan epätoivon vimmallalla imenyt. Milloin ja missä hän lienee senkin sytyttänyt!

Kenties kadunkulmassa, jossa hän oli tullut sen verran tuntoihinsa, että oli huomannut tarvitsevansa raikasta ilmaa ja pysäyttänyt automobiiliin.

—Kiitos, sanoi herra, kohotti kohteliaasti hattuaan ja meni menojaan.

Omituinen tapa tuokin täällä Berlinissä, ajatteli Johannes, pyytää tulta toisen tupakasta.

Tuo herra oli häntä jollakin tapaa hermostuttanut.

Miksi ei pitänyt itse tulitikkuja? Miksi suotta tungetella ja vaivata vieraita ihmisiä? Se oli niin lemmon saksalaista! Se oli niin poroporvarillista!

Tulla siihen toisen suun eteen ja pakottaa toinen melkein toisen sierainten kautta hengittämään! Täytyy olla sivistymätön hevosvaras, täytyy olla taskuvaras sellaista tehdäkseen!

Ja Johannes tuijotti oikein äkeästi menijän jälkeen viinistä ja hänelle harvinaisesta yönvalvokista väsyneillä silmillään.

Samalla kopaisi hän aivan vaistomaisesti povitaskuaan.

Aivan oikein! Lompakko oli poissa.

Se huomio herätti hänet kokonaan.

Eihän siinä miljoonia ollut, mutta sentään tähteet siitä satamarkkasesta, jonka hän oli tänään särkenyt ja joka oli melkoinen summa hänelle hänen nykyisissä olosuhteissaan.

Tuoko mies sen oli varastanut? Vai oliko se häneltä ehkä unohtunut automobiiliin?

Tai johonkin ravintolaan, jossa hän oli sitä käsitellyt? Tai ehkä se oli häneltä jossakin muualla napattu?

Konstikos häneltä olisi ollut napatakin, kun hän oli kulkenut kuin unessa, palttoo auki, ja kukaties ehkä ääneensäkin ajatellut! Tehnyt tietysti tollon tai humalaisen vaikutuksen, joka on ensi kertaa

suurkaupungissa.

—Perkele! pääsi häneltä aivan selvällä suomenkielellä niin kovasti, että ohikulkijat kääntyivät taakseen katsomaan.

Tuo mies sen oli sittenkin siepannut!

Ja Johannes päätti jo lähteä ajamaan takaa äskeitä tulenpyytäjäänsä, kun hän äkkiä kuuli lähellänsä pehmeän, hiukan kimeän, mutta hyväntahtoisen mies-äänien samoin suomeksi virkahtavan:

—Iltaa, iltaa, vaikka aamupa tuo taitaa jo olla. Mitäs suomalainen siinä niin ääneensä rukoilee?

Johannes kohotti katseensa hätkähtäen.

Hänen edessään seisoi vanha, lyhyenlanta ukkorähjä, kädet syvällä palttoon taskuissa, joka ei näyttänyt aivan uudelta ja joka oli vain yhdellä napilla pyylevän vatsan yli huolimattomasti kiinnitetty.

Päässä leveälierinen huopahattu, kuten hänelläkin, mutta lyöty luttuun ja rypistyneempi. Sen alla kaksi pientä, kummallisesti kiiluvaa, teräsharmaata silmää, nykerö nenä, karkealla kädellä vetäistyt viikset, leveästi hymyilevä suu ja turpea, eteenpäin työntyvä alileuka, jossa lyhyt tylppä parranläiskä kuin harjassuka.

Johannes ei muistanut ikinä nähneensä häntä.

Joku suomalainen maalaiskauppias? ajatteli hän. Tai pikkukaupungin. pormestari?

Mutta ääneen hän sanoi:

—Jos herra pitää vähän tätä sikaria, niin minä juoksen tuon miehen jälkeen.

—Minkä miehen? kysyi äijä nauraa hehettäen.

—Sen, joka tässä juuri, kirkkaalla kadulla, sieppasi lompakkoni, tuiskahti Johannes vihaisesti.

Niin hauskaa kuin hänestä muka olikin tavata maamiehiään, hänellä ei ollut nyt aikaa siihen. Hänellä oli tulinen kiire tavata kiinni pahantekijä.

Nyt hehetti äijä vieläkin makeammin.

Hänen naurunsa oli omituisen pehmeää, velttoa ja kaavamaista. Aivan kuin hän olisi nauranut liian paljon elämässään eikä oikein viitsinyt enää. Tahtonut vain merkitä noin suurimmassa ylimalkaisuudessaan asian ääretöntä naurettavuutta.

—Heh, heh, veikö paljonkin?

Johannes loi sangen tuiman silmäyksen häneen.

—Tietysti. Minun ensimmäisen miljoonani!

Äijä näytti hieman hämmästyvän.

Hänen pienet, harmaat siansilmänsä tuikahtivat kuin kaksi puukonterää ja hän vetäisi koukkusormin kerran pari alaleukansa harjastupajasta. Silti hän ei kuitenkaan lakannut veltosta, hyväntahtoisesta vanhanmiehen-naurustaan.

—Ähhäh, ei kumma sitten, että tuli suomalaiselle turva perkeleeseen!

Siitä sanoi hän kaikkialla maailmassa tuntevansa omat pappenheimiläisensä.

Rymä taidat itsekin olla, ajatteli Johannes. Sen olet näköinenkin.

Mutta ääneen hän sanoi:

—Olisi teiltä viety, niin kyllä siinä itsekin perkelöisitte!

Ja hän aikoi jo jättää toisen siihen seisomaan ja syöksyä luulottelemansa varkaan jälestä, kun äijä estäen laski kätensä hänen olalleen.

—Turha vaiva! sanoi hän, katsoen leveällä hyväntahtoisuudella häneen. Tässä on teidän lompakkonne.

Näin sanoen hän veti toisesta palttoontaskustaan lompakon, jonka

Johannes heti tunki omakseen.

Hän katsoi äijään hölmistyneenä.

—Niin, se on minun, hän sopersi. Te löysitte sen?

—Onneksenne, muhoili äijä. Se putosi teiltä, kun kumarruitte sitomaan kengännauhojanne.

—Kumarruinko minä? Missä?

—Keskellä katua, niin että oli ikuinen ihme, ettei kukaan ajanut päällemme. Te olette olleet hiukan ... noin ... hum...

Äijä osoitti otsaansa leikillisesti.

—Hummaamassa? Niin, luonnollisesti, selitti Johannes. Hiukan, noin, tshinglallaa...

Hän ei muistanut kuolemakseenkaan, että hän olisi koko matkalla kumartunut tai sitonut kengännauhojaan. Mutta tietysti sen täytyi olla totta, koska tuo toinen niin sanoi ja koska hänellä oli itse todistuskappale kädessään.

—Vai niin, hän lisäsi hyvillä mielin. Ja te näitte, että se putosi minulta? Ja ajoitte takaa minua?

—Monta kadunkulmaa, joka ei ole niin aivan leikin asia vanhalle miehelle. Minulla on, nähkääs, vähän hengen-ahdistusta...

Äijä rykästeli painaen toisella kädellä rintaansa.

Johannes kiitti vielä kerran ja sai takaisin lompakkonsa. Hän yritti aukaista sen, nähdäkseen oliko sen sisältö tallella, mutta häpesi heti ajatustaan ja pisti sen muitta mutkitta takkinsa povitaskuun.

—Kiitos vaan, hän sanoi. Satuun vähän suomalaisten seuraan tässä. Ja taisin kulkea koko matkan tänne keskikaupungilta kovin ajatuksissani...

Äijä nyykäytti päätään hyväksyvästi.

Johannes ei tiennyt, mitä sanoa enää, vaan tuumi itsekseen, pitäisikö tuolle esitellä itsensä tai antaa juomaraha. Mieluimmin hän olisi heti ojentanut kätensä jäähyväisiksi, mutta olihan toinen tehnyt hänelle hyväntuon, josta hänen varmaan oli tavalla tai toisella osoitettava kiitollisuuttaan.

Äijä näytti arvaavan hänen ajatuksensa.

—Kuulkaa, sanoi hän, tarttuen hänen napinläpeensä tuttavallisesti. Enkö teidänkin mielestänne ole ansainnut vähän löytäjäisiä?

—Kyllä, tietysti, vastasi Johannes helpotuksesta huohtaen ja teki liikkeen kohti povitaskuaan.

—Ei, ei, sanoi äijä pidättävästi. En minä sitä tarkoita. Mutta...

—Mutta mitä?

—Lasin olutta te voisitte tarjota minulle, hehetti ukko. Jossakin täällä lähiravintolassa.

—Mielelläni, kovin mielelläni, lausui Johannes, hyvillään että pääsi niin vähällä. Tuolla!

Hän osoitti jonkun matkan päästä loistavia pyöreitä sähkölamppuja.

—Ei, ei, sanoi äijä päätään pudistaen.

—Siinä on suuri ensiluokan ravintola, väitti Johannes. Ja se on kyllä vielä auki tähän aikaan.

—Tiedän, tiedän, virkahti äijä miltei kärsimättömästi.

Hän sanoi vihaavansa kaikkia suuria paikkoja. Yleisö aina yhtä tuhmaa, ympäristö aina samaan kaavaan valettua...!

Johannes katsoi häneen kummastuneena.

Ei, ei tuo ollut mikään pikkuporvari. Saattoi olla suurikin tukkukauppias tai kenties joku eläkettä nauttiva koulurehtori. Täytyi kohdella häntä senmukaisesti.

—Te olette aivan oikeassa, hän sanoi. Siis mieluummin joku issikkapaikka!

Niin, hehheh, vaatimattomasti, aivan vaatimattomasti, nauroi ukko.
Ellei teillä nimittäin ole mitään sitä vastaan?

—Eipä suinkaan. Mutta minä en tiedä vaan, tokko tässä lähellä mahtaa olla sellaisia paikkoja, vastasi Johannes luoden etsivän ja epävarman katseen ympärilleen.

—Minä tiedän, sanoi ukko. Tulkaa te vaan minun mukanani.

Hän näytti tunnevan Berlinin paremmin kuin Johannes itse. Lyhyillä, tepsuttavilla askelilla lähti hän varmasti liikkumaan pitkin katukäytävää, viitaten kädellään eräälle sivukadulle, joka ei ollut kaukana Johanneksen omasta asunnosta.

—Tuolla, hän sanoi. Siellä on meidän paikkamme. Siellä me saamme ryypyn, voileivän ja lasin olutta.

Tuo ei ole ensi kertaa pappia kydyssä, ajatteli Johannes. Vanha herra on nähtävästi myös hummannut. Häntä janottaa ja hän haluaa seuraa itselleen.

Omituinen sattuma, että hän tapasi minut. Miellyttävä sattuma minulle, sillä ilman häntä minä olisin nyt keskellä Berliiniä pennitönnä.

Tosin Johannes odotti huomenna pientä rahalähetystä kotimaasta. Juuri siihen nähden hän oli uskaltanutkin tänään liikkua hiukan yli varojensa. Mutta kirjeet voivat aina myöhästyä päivän pari. Ilman tuon äijän ystävällisyyttä hänen olisi ollut kiristettävä nälkävyötään kukaties kuinkakin kiusallisesti.

—Te olette ollut kauan Berlinissä? hän kysyi puheen aluksi.

—En tähän toviin, vastasi ukko. Mutta kyllä ennen.

—Liikeasioissa?

—Niin, liikeasioissa.

—Millä alalla, jos saan luvan kysyä?

Äijä kääntyi ja loi häneen pienet, pistävät siansilmänsä.

—Nuori mies, hän sanoi sangen ojentavasti, mutta täydellisen maailmanmiehen kohteliaisuudella. Myöskään minä en ole kysynyt teiltä mitään.

—Anteeksi...

—Ei mitään. Mutta eikö teidänkin mielestänne: meillä suomalaisilla on hauskeempaa olla yhdessä ulkomailla, jos me tiedämme niin vähän kuin mahdollista toisistamme.

Johannes myönsi sen ja häpesi samassa omaa taitamattomuuttaan.

Kuinka hän oli ollutkin niin tungettelevainen? Hän, joka juuri tahtoi pitää ihmiset loitolla omasta yksityisestä henkilöstään! Ja hänen täytyi ottaa ansaittua ojennusta siinä suhteessa ensimmäiseltä vastaantulavalta suomalaiselta kadulla!

Oliko viini todellakin pannut hänen päänsä pyörälle? Vai vaivasiko häntä vielä äskeinen avomielisyytensä Signen seurassa, jonka muisto yhä karvaana palana painoi hänen kurkkuaan?

Noli me tangere, oli tuo ukko hänelle omalla kohteliaalla tavallaan huomauttanut.

Johannes päätti ottaa opetuksen varteensa, ei vain häneen, vaan myöskin muihin vastaisiin tuttavuuksiin nähden.

Ja jälleen oli kuin olisi äijä arvannut hänen ajatuksensa.

—Hehheh, te loukkaututte? hän sanoi ja pisti ikäänkuin äskeisten sanojensa merkitystä lieventääkseen kätensä tuttavallisesti hänen kainaloonsa.

Suomalaiset loukkautuivat hänen mielestään liian vähästä! Ei pitänyt loukkautua. Piti elää ja antaa ihmisten elää. Mutta ennen kaikkea oli asetettava asiansa niin, ettei voinut ylimalkaan tulla loukatuksi.

Ja kun ei Johannes heti keksinyt tuohon mitään sanottavaa, hän lisäsi:

—Minä pidän teistä. Teidän olennessanne oli jo silloin, kun te kuljitte tuolla yksin ajatuksissanne jotakin, joka miellytti minua.

—Hauskaa kuulla, sanoi Johannes.

—Niin. Mutta ettehan te silti voi vaatia, heh, heh, heh, että minä lankeaisin teidän kaulaanne ja tekisin teille rakkaudentunnustuksen!

Äijä nauroi pehmeää, sarkastista, hiukan käheää nauruaan, joka oikeastaan vaikutti sangen vastenmielisesti Johannekseen.

Hän tunsi vaistomaisesti siitä uhoavan kummallisen, täydellisen epäkunnioituksen häntä itseään ja kenties yleensä ihmisiä kohtaan. Taikka johtuiko se ehkä siitä, että Johannes tunsi tuon naurun kumpuavan hänen omaa sieluaan syvemmistä lähteensuonista?

—Enpä suinkaan, hän vastasi, *sitä* en minä voi vaatia.

Ja hän pyysi, että äijä, periaatteilleen uskollisena, sallisi toisen olla muodostamatta mitään käsitystä myöskin *hänen* omasta olennostaan.

Ukon silmät tuikahtivat:

—Siitä, olenko *minä* miellyttävä tai epämiellyttävä? hän kysyi.

—Niin, vastasi Johannes. Toivottavasti te ette vaadi minulta mitään vastarakkauden tunnustusta.

Nyt hän oli tyytyväinen itseensä. Nyt hän oli saanut maksaa samalla mitalla ja tunsi heti hyväntuulen hymyn kutittavan huuliaan.

Äijä hehetti,

—Te olette ylpeä, hän sanoi. Sen parempi. Mutta nyt meidän on mentävä kadun yli.

Heidän täytyi pysähtyä ohivierivien vaunujen vuoksi.

Yöllinen Berliini hurisi heidän ympärillään.

Kello saattoi olla jo kolme, mutta kadut olivat vielä täynnä kansaa. Oli kirkasta kuin päivällä, suurista ravintoloista tulvaili iloista väkeä, automobiilit toittivat, herrat kiirehtivät tekemään viimeisiä lemmenkauppojaan, kaunottaret myömään hienommin tai karkeammin tarjottuja sulojaan.

Kaikilla ripeä käynti ja tiukka, täsmällinen kasvon-ilme. Kaikilla nopea tahti ja päämäärästään tietoinen jalannousu.

—Berliini kuluttaa nopeasti, huomautti äijä.

Noista miehistä olivat useimmat nuorta liikeväkeä. Heidän oli oltava taas ylhäällä neljän viiden tunnin perästä ja tehtävä koko päivä työtä utterasti. Siksi heidän keski-ikänsä olikin kovin alhainen. Kuka kesti kymmenen, kuka kaksikymmentä vuotta.

—Grotte-mylly! sanoi Johannes toisen kirjallista sivistystä koetellakseen.

Mutta noilla naisilla oli ehkä sensijaan liiaksikin aikaa venyä vuoteillaan?

—Punainen mylly! puhkesi äijä ylenkatseellisella äänellä puhumaan.

Hän ei sanonut käsittävänsä, kuinka miehet olivat niin hulluja! Uhrata rahansa, elämänsä, terveytensä naisten vuoksi, jotka, jos he eivät saisi miestä, olisivat valmiit samoin tekemään.

Kuka oli sanonut, että juuri miehen tuli ostaa ja naisen myödä? Miksi ei asia voinut olla päinvastoin? Ja niin se vielä tulikin olemaan, jos nykyaikainen naisliike sai ilman vastarintaa täyttää tarkoituksensa.

—Te olette naisvihaaja, hymyili Johannes.

—Olen, olen, olen! kähisi ukko odottamattomalla kiihkeydellä.

Nykyaikaisen, emansipeeratun naisen vihaaja hän sanoi olevansa, ei itämaalaisen, ei japanilaisen naisen vihaaja eikä myöskään vielä niin paljoa romaanisen tai saksalaisen. Mutta anglosaksisen, mutta pohjoismaisen!

—Te olette nähnyt paljon naisia, huomautti Johannes.

—Kyllä, vastasi ukko lyhyesti, ja hänen pienet silmänsä tuikkivat tulta. Mutta en yhtään kunnollista, en yhtään miehen arvoista.

Joka ei ollut tuhma, oli petollinen. Joka oli hyväsydäminen, oli pässinpää!

Hän jatkoi esitystään.

Johannes katseli salavihkaa syrjästä hänen kasvojaan.

Ei, ei se ollut mikään tukkukauppias tai maalainen koulurehtori. Saattoi se olla korkeammankin sivistyksen saanut, ehkä professori, ehkä esittelijäsihteeri.

Taikka oli ehkä muuten vain viisas mies. Paljon elänyt, paljon kokenut, paljon lukenut, miettinyt, matkustellut ja nähnyt maailmaa. Kenties oli koroillaan eläjä vanhapoika, koska oli ollut varaa siihen?

—Miehet ovat hulluja! toisti ukko terävällä, kimeällä äänellään.

Siitä oli nyt kaukana kaikki hyväntahtoinen hehetys. Se halkoi ilmaa ohuena ja iskevänä kuin kyyнкиeli.

Miehet eivät nähneet, mitä maailmassa tapahtui, väitti ukko. Puhuttiin valtiollisista, puhuttiin yhteiskunnallisista vallankumouksista. Mitä ne olivat sen hirvittävän vallankumouksen, sen luonnonmullerruksen rinnalla, joka tapahtui joka hetki, halki maailman, heidän ympärillään? Sillä se kävi, se oli käyvä halki maailman, naisliike nimittäin!

Pohjoismaista se oli alkanut. Ja nyt se myllersi jo puolta Eurooppaa.

—Naisliike on vain osa ihmiskunnan yleisestä vapausliikkeestä, huomautti Johannes.

Siksi olivatkin sosialidemokraatit kaikkialla ottaneet sen mielellään ohjelmaansa.

—Älkää puhuko minulle sosialidemokratiasta! huusi ukko. Älkää tässä yhteydessä, tarkoitan.

Sosialidemokratia oli ohimenevä liike hänen mielestään. Sen maailmanhistoriallinen osa oli oleva loppuun näytelty tällä vuosisadalla.

—Niinkö luulette? hymyili Johannes. Te olette optimisti.

—Ja te sosialisti, vastasi ukko nopealla silmäntuikahduksella häneen.

Mistäkö hän sen tiesi. Sen kuuli jo Johanneksen ensi sanasta.

Mutta äijä ei tahtonut nyt puhua sosialidemokratiasta. Hän sanoi tahtovansa puhua naisliikkeestä.

—Aivan oikein, myönsi Johannes. Mutta emmeköhän, jos me tähän jäämme, me silloin mahtane jäädä vaille ryyppyä ja voileipää?

—Se on totta, sanoi ukko, lyöden ystävällisesti olalle häntä. Me menemme ja jatkamme siellä keskustelua.

He pääsivät sivukadulle.

Eivätkä he olleet monta askelta astuneetkaan, kun äijä jo kiipesi pari porrasta matalalle, mitättömän näköiselle ovelle, jonka toisella puolen pari himmeästi valaistua ikkunaa kuumotti, ja sanoi:

—Tässä!

Johannes ihmetteli.

On sillä paikkansa, ajatteli hän. Mutta kun on kerran pirun kelkkaansa ottanut...

Hän astui sisälle.

8.

Todellinen issikkapaikka.

Pitkä tiski, jonka takana jättiläiskokoinen, punakasvoinen, liikaa veren ja alkoholin runsauttaan tiukkuva isäntä, väkiviina-kranat edessään. Ympäri huonetta, jossa vain yksi vaivainen kaasuliekki lekutteli, puisia pöytiä ja karkeatekoisia, korkeakarmisia tuolia. Seinällä keisarin ja jumalan kuvat.

Yleisö oli sangen vähälukuinen. Joku epäilyttävän näköinen, tummapintainen, vilkassilmäinen

miespöytye. Eräs hakkaileva pariskunta, nainen jo museokelpoinen. Kaksi ajuria, jotka halulla haukkasivat lämmintä makkaraansa. Vihdoin yksi poliisi, joka myöskin oli pistäytynyt kadulta tänne virkistäytymään.

Poliisin läsnäolo rauhoitti suuresti Johannesta. Oltiinhan täällä sentään esivallan suojassa ja laillisessa yhteiskunnassa.

Äijä tuntui olevan vanha tuttu täällä.

Isäntä nyökkäsi hänelle päätään ystävällisesti. Toivotti tervetulemaan ja valitti, ettei hän ollut pitkään aikaan nähnyt häntä.

—Olen ollut taas matkoilla, selitti äijä. Täytyy aina välillä hoitaa vähän asioitaankin.

Johannes kuuli, että ukko puhui täysin puhdasta saksaa. Äänsi oikein, käyttipä vielä berliniläistä murrettakin.

Kuuli ja kummastui yhä enemmän. Minkähän peijakkaan seuraan hän oli mahtanut joutuukaan!

—Makkaraa? kysyi isäntä.

—Ei. Voita, leipää, sardiineja.

—Ryppy?

—Kyllä. Mutta oikeata jyväviinaa.

—Meillä on vain oikeata, kehui isäntä leveästi. Ensimmäisen luokan Famos!

Oluesta hän ei kysynytäkään.

Leikkasi leipää kaksi hirmuista kimpaletta. Asetti niiden päälle tavattoman voivuoren ynnä kolme sardiinia kummallekin. Toi veitset ja kahvelit, joudutti ryypyt, kaatoi oluet. Yksinkertainen yöateria oli valmis.

Ei mitään lautasia eikä ruokaliinoja. Ei mitään liinaa pöydällekään.

—Mutta ei myöskään juomarahoja, sanoi äijä, kun Johannes huomautti hänelle tästä spartalaisesta järjestyksestä.

Hän sanoi pitävänsä tällaisesta. Jos hän voisi, mitä tahtois, hän söisi muka aina täällä.

—Onhan teillä vapaus, sanoi Johannes, laittaen valmiiksi voileipänsä. Vapaus seurata halujanne.

—Harvoin, sanoi ukko. Mutta ploiskis!

—Terveydexsi, vastasi isäntä tiskin takaa.

Hän oli myös kaatanut ryypyn itselleen.

—Teidän luvallanne?

Äijä nyykäytti hänelle päätään hyväksyvästi.

Isäntä kumosi vielä toisenkin ryypyn samaan teurastajakaulaansa, johon näytti jo monta ennenkin pudonneen.

Johannes tunsu heti, että väkevä neste jälleen kiva hänen päähänsä. Eikä hän voinut olla irvistämättä.

Äijä sanoi:

—Se maistoi? Eikö totta, myöskin ruoka maistuu täällä toisenlaiselta?

Hän näytti voivan täällä hyvin kuin kala vedessä. Ja syödessään hän rupesi Berliniä hiljakseen kehuskelemaan.

—Minä pidän Berlinistä, sanoi hän.

Hän tiesi, että suomalaisilla yleensä oli tapana haukkua Berliniä. Se oli muka niin epätaiteellinen, niin

poroporvarillinen. Eivätkä suomalaiset kuitenkaan viihtyneet missään niin hyvin kuin täällä. Täällä oli sentään niin kotoista ja turvallista.

Ehkä liiankin turvallista, hymähti Johannes. Berlinin poliisi...

—Ei häiritse ketään, jos vain itse ei häiritse muita ihmisiä, väitti ukko.

Tietysti, eihän tämä ollut mikään Pariisi. Mutta mikä polttopiste, mikä sähköpatteri! Mikä kaikkien voimien kokoutuminen ja jälleen joka suuntaan linkoutuminen!

—Te olette ollut Parisissa? kysäisi hän.

Ei, Johannes ei ollut ollut Parisissa.

Lontoossa hän oli ollut ja New-Yorkissa. Hänellä oli myöskin jo ensimmäisinä ylioppilasvuosinaan ollut tilaisuus seurata tulkkina erästä suomalaista tukkukauppiasta. Matka oli käynyt halki Venäjän Odessaan ja Konstantinopeliin, sieltä Palestinaan ja Egyptiin, sieltä Kreikan, Italian, Itävallan ja Saksan kautta takaisin omalle maalle. Se ei ollut kuitenkaan ollut mikään hauska matka hänelle. Tukkauppias oli ollut sangen omavaltainen ja vaikeasti tyydytettävä isäntä, joka oli kohdellut häntä pikemmin heitukkanaan ja passaripoikanaan kuin vertaisenaan ja matkatoverinaan. Johannes oli kiittänyt, kun oli päässyt hänestä.

—Sen ymmärrän, nauroi äijä.

Mutta miesseura oli sentään aina miesseuraa. Hän puolestaan kertoi tehneensä tuon saman matkan kerran naisseurassa...

—Rakastajattarenne kanssa? uskalsi Johannes kysyä.

—Anteeksi, vihityn vaimoni kanssa, hehetti ukko.

Ja hänkin oli kiittänyt onneaan, että ylimalkaan palasi hengissä sieltä.

—Palasiko *hän* hengissä? uskalsi Johannes jälleen kysyä, rohkaistuneena äijän leikkillisestä puhetavasta.

—Kyllä, hän elää, voi hyvin ja kukoistaa.

Seurasi lyhyt vaihtelu.

Hän on siis naimisissa, ajatteli Johannes.

Mutta nähtävästi äijä ei erikoisesti rakasta vaimoaan. Voihan vaimo olla Xantippa. Mutta kyllä silläkin naisella oli seitsemän päivää viikossa, joka sai tuommoisen ukkorähjän rakkautta tyydyttää.

Eipä sillä, että tältä järkensä puolesta olisi puuttunut mitään. Mutta oli muuten kovin kummallista kuvitella häntä aviomiehenä.

—Suomalaiset matkustavat kovin paljon, hän huomautti jotakin sanoakseen.

Ja hän esitti jälleen hiukan teeskennellyn inhonsa kaikkia matkustavia kansalaisiaan kohtaan. Se oli hänelle vähitellen muodostunut täydelliseksi taidennumeroksi.

Ei ollut muka sitä museota Europassa, jonka saleja ei vähintään puolikymmentä maalaisserkkua saapastanut. Ei sitä kahvilaa, jossa ei ainakin joku tuttava tai outo tullut olalle lyömään ja leveällä suomenkielellä iloaan tästä odottamattomasta tapaamisesta ilmoittamaan.

Berlini oli pahin kaikista. Siinä yhtyivät heidän kaikkien tiensä ja erosivat. Varsinkin näin kevätpuoleen niitä näki kaikkialla, enin kuitenkin Friedrich-kadulla ja Wertheimin edustalla.

Oli aivan kuin olisi uusi hakkapeliittain armeija lähtenyt liikkeelle tuolta pohjan periltä, tällä kertaa vain entistä ehompana ja lukuisampana. Tullut todellisen kansanvaelluksen tapaan, naiset ja lapset mukanaan. Tulvinut yli esi-isiensä tappotanterien, tahtonut haudata alleen Saksan kukoistavat kaupungit Hampurista Kölniin, Stettinistä Leipzigiin, Dresdeniin ja Müncheniin saakka.

Vähävaraisinkin suomalainen pedagogi katsoi silloin pyhäksi velvollisuudekseen tehdä ainakin parin viikon opintomatkan Saksan tieteellisen elämän keskuksiin. Ahtaimmissakin olosuhteissa elävä helsinkiläinen porvarisperhe piti kunnianasianaan silloin suorittaa ainakin välttämättömimmät ostoksensa Berlinin jättiläismyymälöissä.

Ja kaikki toivat ne terveisiä kotimaasta, kaikki tahtoivat ne ainakin yhden illan tai aamupäivän istua ja

pakista ulkomailla elävän kansalaisensa kanssa tumman oluen ja Rheinin viinin vierellä. Baueriin esim. oli siinä suhteessa aivan hengenvaarallista pistäytyä.

Äijää näytti hänen esityksensä huvittavan. Mutta ei näyttänyt häntä millään tavalla loukkaavan tai hämmästyttävän, kuten Topi Huotaria.

Kun Johannes oli lopettanut, hän virkahti aivan yksinkertaisesti:

—Onhan luonnollista, että suomalaiset matkustavat. Sillä eihän *voi* asua kotimaassa.

Tuo väite tuli Johannekselle niin äkki-arvaamatta, että hän mykistyi silmänräpäykseksi. Eikä se tapahtunut ensi kertaa hänelle tämän äijän seurassa.

Tietysti oli hänenkin mielestään kotimaan ilmakehä raskas. Tietysti siellä oli vaikea elää myöskin monen hänen toverinsa mielestä. Mutta hän ei ollut koskaan kuullut tuota väitettä vielä tuolla jyrkkyydellä lingottavan.

—Kuinka tarkoitatte? kysyi hän.

—Tarkoitan, eihän se ole ihmisten asuinsija, jatkoi ukko. Tarkoitan, sivistyneiden ihmisten, niinkuin te ja minä ja monet meidän kaltaisemme.

Sehän oli konnien, sehän oli murhamiesten ja valtiollisten onnen-onkijain kotisija, väitti hän. Mädätys ylhäällä ja mädätys alhaalla! Päältä virkavallan, alta anarkian ja raakalaisuuden uhka. Siinä välissä ohut kerros kultuuria, joka mureni päivä päivältä yhä ohuemmaksi.

Ei, Suomi ei ollut mikään sivistynyt maa. Sen kansan kohtalo olisi ollut muka epätoivoinen, ellei se kaikkiviisaan jumalan, vatsakatarrin, keuhkotaudin ja kuningas alkoholin armosta pian kuolisi sukupuuttoon. Se olisi äijän mielestä sopivin ratkaisu myös koko Suomen ja Venäjän kysymykselle?

—Kuitenkin se lisääntyy, lausui Johannes rauhallisesti.

Kansa lisääntyi, kansan tieto ja taito, yleinen varallisuus ja hyvinvointi lisääntyivät. Mitäs äijä siihen sanoi? Taisi homehtua odotellessa se hautajais-frakki, jolla hän aikoi Suomen kansan muistoa kunnioittaa.

—Täitkin lisääntyvät, virkahti ukko. Mutta minä kuulen puheestanne, että olette patriootti.

Hänen mielestään oli hauska nähdä suomalaista sosialistia, joka oli patriootti. Sellaista tapasi kovin harvoin meidän päivinämme.

—Jos meillä kerran sota tulee, vastasi Johannes varsin tulisesti, nähdään kyllä, ketkä ovat oikeat isänmaan-ystävät. Yläluokka pötkii tietysti pakoon pitkin Eurooppaa.

Se *pääsi* nimittäin pakoon, selitti Johannes. Alaluokan täytyi jäädä puolustamaan kotiaan ja kontuaan. Sekin oli vain rahakysymys.

—Kuten koko sosialismi, irvisti ukko.

—Anteeksi, se on enemmän, sillä se on oikeuskysymys, väitti Johannes vakavasti.

—Mikä on oikeus? kysyi ukko, levittäen Pilatuksen tapaan käsiään.

Se oli siellä, missä oli voima. Mikä ratkaisi, kuka oli oikeassa, kuka väärässä? Voitto. Voittaja laati lain, voittaja määräsi oikeuden mallit. Se, mikä oli väärin tänään, voi olla oikein huomenna, ja päinvastoin, riippuen siitä, kuka oli yöllä vallan itselleen anastanut.

Ei ollut ihmiskunnan asioissa mitään ylintä tuomio-istuinta, ei nykyistä eikä tulevaa. Jumala yksin oli ehdoton. Senjälkeen kuin hän oli pantu viralta, olivat kaikki ehdottomat käsitteet kadottaneet merkityksensä.

—Ja mikä on teidän ylin oikeusmallinne? kysyi Johannes puolipiloillaan.

—Täytyy onnistua maailmassa, siinä kaikki, vastasi äijä, hymyillen viekkaasti ja hörpäten olutlasistaan.

Kaikki muu oli hänen mielestään tuulenpieksämistä.

—Ja te mitä sanotte sitten onnistumiseksi? kysyi Johannes, vielä vastaten hymyyn, mutta epävarmasti.

Hän tunsu ukon sanojen valuvan hienona myrkkynä koko elimistöönsä, varmistavan hänen omia

hämäriä epäilyjään ja herättävän eloon uusia, ennen tuntemattomia. Eikö hän itsekin ollut joskus noin ajatellut? Hetkinä, joita hän jälkeensä oli heikoimmikseen nimittänyt?

—Valtaa, valtaa, vastasi ukko kiihkeästi.

Vallan saavuttaminen, ihmisten, ihmis-elämän, ihmisvoimien ja niiden kautta luonnonvoimien hallitseminen, oli hänen mielestään korkeinta onnistumista. Kaikki pyrkivät valtaan, suuret ja pienet, kaikki tahtoivat tehdä maan itselleen alammaiseksi ja käyttää hyväkseen toisiaan.

Vain tuon pyrkimyksen kautta oli kulttuuri syntynyt. Vain sen kautta se oli hetkeäkään mahdollinen.

—Siis sorron pohjalta? hymähti Johannes.

—Nimittäkää sitä miksi haluatte! vastasi ukko. Pääasia on, että yksilöt, kansat, yhteiskunnat nousevat vain toisten hartioilta.

Ei ollut mitään nousua ilman valtaa, ei mitään valtaa ilman toisten sortamista. Tai niinkuin äijä sen mieluummin tahtoi sanoa: hyväkseen käyttämistä.

—Omaksi yksityiseksi hyväkseen?

—Yleiseksi hyväksi, maailman hyväksi, jos niin tahdotte.

Sillä mikä oli yksityinen? Mikä oli yleinen? Nekin olivat vain sanoja. Kaikki ihmiset tekivät työtä yksityiseksi hyväkseen...

—Myöskin ihmiskunnan suuret hyväntekijät? huomautti Johannes.

—Kaikki, varmisti ukko päättävästi.

Kaikki kokosivat toisilta, myöskin henkisillä aloilla, kaikki riistivät, anastivat ja käyttivät hyväkseen. Mutta kaikkien työ tuli myös kaikkien hyväksi.

—Jos tulee, huomautti Johannes happamesti.

—Aina.

Mitä Johannes muuten sanoi hyväksi ja mitä pahaksi? tiukkasi ukko. Ketä hyväntekijäksi ja ketä pahantekijäksi?

Nekin olivat vain sanoja. Napoleon oli tietysti Johanneksen mielestä suuri pahantekijä, koska hän lopetti Ranskan suuren vallankumouksen ja teurastutti miljoonia ihmisiä? Ja kuitenkin hän oli kenties sittenkin hyväntekijä, suurin, minkä historia tunsu.

—Tietysti, jos kaikki käsitteet asetetaan päällelleen, kuten te näytte tekevän! pisti Johannes.

—Kuten kaikki ihmiset tekevät, hehetti ukko.

Ruma oli kaunis ja kaunis oli ruma! Se oli ainoa oikea oppi maailmassa.

—Pirun oppi!

Kaikkien sivistyneiden ihmisten oppi, hymyili äijä.

Totuus oli se, jonka vastakohtakin oli totuus. Elämä oli joka pisteessään ääretön, ja me ihmiset voimme sanoa sitä hyväksi tai pahaksi, suureksi tai pieneksi, todeksi tai epätodeksi, ja osua kuitenkin suhteellisesti oikeaan.

Johannes peitti haukotuksensa.

Tällainen kapakkafilosofia, tällaiset metafysiset harharetket eivät oikeastaan häntä huvittaneet. Ne päättyivät aina siihen, että kaikki oli turhuus, joka hänen mielestään taas oli tavaton henkisen köyhyyden todistus.

Se teki tyhjäksi kaiken tekemisen. Raukaisu kaiken ajattelemisen ja omien voimien ponnistamisen.

Hän ilmoittikin tuon mielipiteensä jotakuinkin peittelemättömästi puhetoverilleen.

Äijä innostui.

—Päinvastoin, sanoi hän kimeällä, kiihkeällä äänellään, aivan päinvastoin.

Aina jäi muka jällelle jotakin, nimittäin nautinto. Täytyi tehdä vain, mistä nautti, ja ajatella niinkuin huvitti. Tällä hetkellä häntä esim. huvitti riisua päällysvaatteensa. Sillä eikö totta Johanneksenkin mielestä: täällä oli hiukan kuuma.

He olivat istuneet lakit päässä ja täysissä tamineissaan.

Nyt vasta huomasi Johannes, kuinka sian näköinen oikeastaan hänen tuntematon toverinsa oli. Siansilmät, siankorvat, siankärsä. Tukkakakin sian harjasten tapainen, pysty, kankea, tasaiseksi leikattu. Kaikki epämääräistä, harmahtavan punertavaa väriä, joka parrassa ja ohimoilla jo vivahti hopeaan.

Mutta mikä henkinen pirteys tuossa miehessä! Mikä tuli, mitkä näköalat!

Johannes ei voinut olla ihmettelemättä. Milloin oli Suomen porvaristo käynyt noin älykkääksi? Tämä mahtoi olla poikkeustapaus, mutta mikä?

Hän päätti ottaa vielä kerran selon siitä.

Ukko kehitteli edelleen mielipiteitään.

Yksilö oli kaiken keskipiste. Hyvää oli vain yksilöllinen hyvä, paha vain yksilöllinen paha, jonka toiselle tyrkyttäminenkin jo oli yritystä toisen orjuuttamiseen. Tuo ei ollut mitenkään tietopuolisesti puolustettavissa, ainoastaan käytännön, käytännöllisen pakon ja olemassa-olon taistelun kannalta. Se taas ei tarvinnut mitään puolustusta.

Napoleon oli ihmiskunnan suurin hyväntekijä. Hän oli osoittanut, kuinka korkealle ihminen voi nousta ja kuinka paljon vallalleen alistaa. Sitäpaitsi hän oli särkenyt valta-istuuksia, siirtänyt valtakuntien rajoja, nöyryyttänyt keisareita ja kuninkaita enemmän kuin kukaan. Näin hän myös oli suurin vallankumouksellinen, jos Johannes sosialistina tahtoi ehkä mieluummin tämän muodon hyväntekeväisyyttä hyväksyä.

Nykyajan Napoleoneja olivat Morganit, Rockefellerit, Vanderbiltit. Raha oli nykyisen ajan valtikka. Miekat, pyssyt, tykit ja sotalaivat olivat vain sen tahdon täyttäjiä, sen vertauskuvalaisia palvelijoita.

Kaikki kysymykset olivat valtakysymyksiä. Niin sosialismit kuin spiritismit, niin naisliike, raittiusliike tai maailmanrauhan liike.

Itse rakkaus oli vain valtakysymys, valtakysymys kahden sukupuolen välillä.

Luonnon järjestyksen mukaan oli mies voimakkaampi. Miehen olisi siis aina tullut suoriutua siitä taistelusta voittajana. Mutta naiset ja naisellistuneet miehet olivat kääntäneet koko voiman käsitteen takaperin, pukeneet sen miehen päälle kuin housut väärinpäin, niin että hän uskoi edistykseksi sitä, mikä oli vain *naisen* edistystä, ja oikeaksi sitä, mikä oli vain naisen kannalta oikeaa.

Miehen, oikean miehen, kannalta oli koko naisliike kovin väärää ja hylättävää.

Kukaan terve ihminen, kansa tai yhteiskuntaluokka ei luopunut vapaaehtoisesti vallasta. Jos se sen teki, se todisti samalla olevansa mätä, madonsyömä ja rappeutunut.

Oli yhtä hurjaa nähdä sivistynyttä henkilöä sosialistien riveissä kuin miestä puhujalavalla ajamassa naisten ääni-oikeutta.

Kukin ajakoon vain omaa asiaansa. Rikas rikkaan, köyhä köyhän, naiset naisten ja miehet miesten asiaa! Näin oli myöskin aivan oikein, että suomalaiset ajoivat suomalaisten asiaa, mutta aivan yhtä oikein, että venäläiset ajoivat omaansa.

Se oli yleinen sääntö, josta tosin voi olla poikkeuksia. Mutta nekin vain vahvistivat sääntöä, sillä jos ihminen yleensä ajoi toisen asiaa, hän sen teki vain näennäisesti, toista hallitakseen, ja oli siis syvemmässä merkityksessä kuitenkin oman itsensä intohimon asiamies.

Niin teki sivistynyt, joka rupesi sosialismin palvelukseen, niin mies, joka saarnasi naisvapautusta. He tahtoivat hallita alempiaan, siinä kaikki.

Valtakysymys pysyi. Aseet vain vaihtelivat.

Mutta mieluummin näytti äijä aina palajavan takaisin naiskysymykseen.

Se oli hänen mielestään nykyajan tärkein. Siitä riippui kansojen ja yhteiskuntien tulevaisuus.

Hän ei uskonut mihinkään todelliseen tasa-arvoon miehen ja naisen välillä. Ennen oli mies ollut voitolla. Pian oli oleva nainen. Nainen otti miehen oikeudet, mutta sälytti hänen selkäänsä kaikki entiset

velvollisuudet.

Naisia oli nyt jo enemmän. Oli miesten puolelta sulaa hullutusta antaa heille ääni-oikeutta.

Nyt he saivat olla jo naisille siitä kiitollisia, kuten Suomessa, ett'eivät nämä sitä väärinkäyttäneet. Ennen olivat naiset saaneet olla kiitollisia. Osat olivat jo nyt vaihtuneet ja vaihtuisivat vielä enemmän tulevaisuudessa.

Suomen miehet elivät jo valtiollisessa suhteessa Suomen naisten armoilla. Se oli totuus.

Sosialistit eivät olleet niin vaarallisia. Heitä oli vähemmän kuin porvareita. Mutta jos Suomen naiset tahtoisivat, he voisivat jo nyt vallata useimmat paikat Eduskunnassa.

Tietysti he eivät sitä vielä tahtoneet, sillä se ei olisi ollut heille edullista. Miehet olisivat ehkä siitä heränneet ja toimeenpanneet vastavallankumouksen.

Mutta viidenkymmenen, mutta sadan vuoden perästä! Miehet tulisivat silloin kauhistuksella huomaamaan muuttuneensa vapaista orjiksi, hallitsijoista hallituiksi.

Ainakin. julkiseen elämään nähden heidän olisi tullut säilyttää yli-otteensa.

Sen kadotettuaan he muuttuisivat samalla viekkaiksi, keimaileviksi, ja epäluotettaviksi. Ollen riippuvaisia naisten vallasta heille kävisi välttämättömäksi keinoilla millä hyvänsä naisten mielisuosiota säilyttää.

Jo nyt valehtelivat ja vilpistelivät monet miehet naisten edessä. Miksi? Siksi että he pelkäsivät näitä ja siksi että nämä olivat jo nyt monessa suhteessa heitä voimakkaammat.

Kuitenkin olisi asianlaidan luonnollisesti pitänyt olla päinvastoin. Olihan mies herra. Olihan mies luomakunnan kruunu! Miesten tulisi kantaa päänsä korkealla, mutta myöskin oivaltaa uhkaava vaara ja yhtyä sentähden suureksi, kansainväliseksi miespuolueeksi.

Naiset Suomessa olivat jo saaneet valtiollisen ääni-oikeutensa. Mutta olivatko he silti lakkauttaneet omia nais-yhdistyksiään? Eivätpä suinkaan, sillä he tahtoivat ajaa edelleen omaa asiaansa.

Keitä vastaan? Tietysti miehiä, jotka olivat heidän luonnolliset vihollisensa.

Naisilla oli jo nyt voimakas, keskinäinen yleinen mielipide. Jokainen mies, joka ei tanssinut heidän pillinsä mukaan, leimattiin tuhmaksi, raa'aksi, turmeltuneeksi tai vanhoilliseksi.

Missä oli miesten yleinen mielipide? Missä olivat mieslehdet, miesklubit ja mies-yhdistykset?

Naiset tunkeutuivat kaikkialle. Useimmat sanomalehdet tosin olivat vielä miesten toimittamia, mutta nekin ajoivat vain naisten asiaa. Sehän olikin aivan ihanteellista naisten kannalta! Miehet tekivät työn ja naiset poimivat hedelmät.

Ainoastaan maalla, jossa vielä yleensä vallitsevatkin terveemmät olosuhteet sukupuolten välillä, oli asioidentila parempi. Siellä oli isäntä-yhdistyksiä ja emäntä-yhdistyksiä. Se oli tervettä edistystä.

Tuohon suuntaan olisi kysymystä kehitettävä, siksi kuin koko maa, siksi kuin koko maailma olisi vain suuri isä- ja emä-yhdistys, joiden välillä lopullisen valtataistelun tulisi tapahtua.

Naisten taktiikka oli sama kuin sosialistien: he eivät vielä tahtoneetkaan päästä ulkonaiseen valtaan. He eivät vielä pyrkineetkään ehdottomaan enemmistöön, sillä he eivät olisi tehneet sillä mitään. Toiset olisivat voineet jättää heille silloin valtion ja yhteiskunnan, sanoa: hoitakaa se, eikä heissä kuitenkaan olisi ollut sen hoitajia.

Naiset käyttivät miestä hyväkseen, samoin kuin sosialistit käyttivät porvarillisten tietoa, taitoa ja laintuntemusta. Siten he nyt jo itse asiassa hallitsivat yhteiskuntaa, vaikka he vielä ikäänkuin vanhasta tottumuksesta tekivät sen peitetysti ja salakavalasti.

Altapäin, toisin sanoen, joka olikin heidän luonnonmääräämä asemansa.

Jo nyt tuomittiin naista usein paljon edullisemmalla mitalla kuin miestä. Jos nainen oli onneton avioliitossaan, sääli koko kaupunki häntä. Mutta jos mies oli onneton, hän ei juljennut sitä edes omalle parhaalle ystävälleen tunnustaa.

Sitä pidettiin häpeällisenä, epäritarillisenä. Ja kuinka naiset olisivat siitä kaakottaneet! Mies, joka parjaa omaa vaimoaan! Olihan se hirviö ihmishahmossa.

Mies itsekin olisi pitänyt sitä häpeällisenä, vaikka hänen oma vaimonsa olisi parjannut häntä kuinka

paljon tahansa ja vaikka hänen omat parhaat ystävänsä olisivat hänestä juuri senvuoksi vetäytyneet syrjään ja vierautuneet.

Mies oli nykyaikaisessa avioliitossa yksin, ehdottomasti yksin.

Naisella oli isänsä, äitinsä, sukulaisensa ja ystävättärensä, joille hän ei pitänyt minään häpeänä ilmoitella aviohuoliaan. Miehellä saattoi myöskin olla isänsä, äitinsä, sukulaisensa ja ystävänsä. Mutta hänen suunsa pysyi mykkänä, ja jos hän oli onneton, hän veti oman nokimustan murheensa hiilellä ylikäymättömän piirin itsensä ja perheensä ympärille.

Tietysti se oli uljaampaa. Tietysti se oli komeampaa ja ritarillisempaa. Mutta siitä oli myöskin seurauksena, että mies sortui, sillä aikaa kuin nainen eli edelleen, kukki ja kukoisti kuin Saaronin lilja...

Ukko säköi sanoja suustaan kuin tulikipinöitä. Hänen silmänsä leimusivat matalan otsan alta sisäistä vihaa, katkeruutta, voimaa ja intohimoa, niin että teki kipeää katsoa niihin.

Johannes istui kuin lumottuna. Kuin metsän otus kalkkarokäärmeen edessä.

Mitä oli tuo mies mahtanut elää? Mitä hän oli mahtanut kokea ja kärsiä, ennen kuin hän oli tullut moisiin tuloksiin?

Johannes tunsu itsensä tuon ukon rinnalla kovin nuoreksi ja lapselliseksi.

Tietysti hän ei hyväksynyt kaikkea, mitä toinen sanoi. Mutta kaikki piirtyi hänen mieleensä, kaikki vaikutti kiihottavasti hänen omiin vaaniviin miesvaistoihinsa, jotka äsken, Signen seurassa, olivat saaneet niin kovan kolahduksen.

—Ja entä avioliiton ulkopuolella? kähisi ukko, raappien partaansa kourukynsillään.

Puhuttiin niin paljon naisista, joita sydämättömät miehet olivat pettäneet. Heitä autettiin, säälittiin ja surkuteltiin. Kuka puhui miehistä, joita naiset olivat pettäneet?

Tapahtui se avioliitossa tai avioliiton ulkopuolella, mies jäi yksinomaan naurettavaksi.

Kuitenkin voi katastrofi miehelle olla yhtä suuri.

Kuitenkin saattoi keimaileva nainen viedä turmioon yhtä monta miestä, raunioittaa yhtä monta jaloa, puhtaasti tuntevaa ja kauniisti ajattelevaa miesyksilöä kuin koskaan raiskata impeä Don Juan.

Kuka veti naista tilille siitä? Don Juania tuomittiin, mutta hänen naisellista vertauskuvaansa ylistettiin, ihailtiin ja käsillä kannettiin.

Jälleen tuntui Johanneksesta kuin olisi äijä arvannut hiuskarvalleen hänen ajatuksensa.

Juuri samaahan hän itsekin oli äsken vaistomaisesti tuntenut Signen seurasta palatessaan, vaikka hänellä ei ollut ollut kyllin voimaa tai älyä pukea sanoihin sitä. Tämä lausui julki kaikki hänen salaiset mielenliikkeensä.

Signe oli ollut syöstä hänet turmioon. Jos hän olisi mennyt turmioon, ei kukaan olisi siitä tuon enempää välittänyt. Mutta jos hän olisi yrittänyt tehdä samaa Signelle, hän olisi oman itsensäkin edessä esiintynyt kovin raakana ja konnamaisena.

—Naisten voima on miesten ritarillisuus, jatkoi ukko.

Sen avulla he voittivat aina. Siksi naiset tahtoivat sen säilyttää, vaikka he samalla tahtoivat kaikilla aloilla esiintyä miehen vertaisina.

Nainen joko on miehen vertainen tai hän ei ole. Edellisessä tapauksessa hän ei voi vaatia mitään ritarillisuutta osakseen, jälkimmäisessä taas ei mitään miehen oikeuksia.

Mutta nykyaikainen nainen vaatii molemmat.

Ja miehet ovat vielä kyllin hulluja kirjoissa, tauluissa, kuvapatsaissa, vieläpä elämässä ja omassa sydämessäänkin häntä jumaloidakseen.

Ibsen oli siinä suhteessa erinomainen esimerkki meidän sairaasta aikakaudestamme.

—Mutta Strindberg? uskalsi Johannes huomauttaa. Hän ei ainakaan naista jumaloi.

—Ei, myönsi ukko. Ja siinä hän on aivan oikeassa.

Miesten piti ihannoida vain miestä. Kuka lempo oli sanonut, että nainen oli kauniimpi sukupuoli? Hänen mielestään oli mies paljon kauniimpi sekä hengeltään että ruumiinrakenteeltaan.

Mutta Strindberg oli narri, sillä hän oli vielä liian riippuvainen naisista. Miesten, voidakseen itsenäistyä ja suoriutua voittajina tästä hirvittävästä taistelusta, oli ennemmin tai myöhemmin laitettava itsensä naisista riippumattomiksi.

—Taidamme saada sitä kauan odottaa, hymyili Johannes.

Ikinaisellinen viehätti meitä, selitti hän. Ei ollut mitään keinoa paeta kohtaloaan. Ja miehen kohtalo oli nainen. Mies halusi haihtua naisen rakkauteen.

Äijä katsoi kummallisesti häneen ja laski kätensä hänen kädelleen.

Johannes huomasi nyt vasta, miten leveä, pehmeä ja lihava tuo kämmen oli. Ellei se olisi ollut niin lämmin, olisi hänestä tuntunut aivan kuin suuri sammakko olisi hänen käsiselälleen loikahtanut.

—Kreikkalaisilla oli keinonsa, sanoi ukko matalalla äänellä.

Myöskin meillä europalaisilla olisi keinomme, jos me vain ymmärtäisimme käyttää niitä. Miesten tulisi rakastaa vain miehiä, niinkuin monet naiset nykyään jo ainoastaan naisia rakastivat.

Sanottiin, että se oli luonnotonta. Mutta mikä oli luonnotonta? Ei mikään. Sillä olihan kaikki luontoa, eihän ollut mitään luonnon ulkopuolella.

Nyt ymmärsi Johannes.

Hän tempasi kätensä pois ja nousi maksaakseen.

—Minä maksan, sanoi ukko kiiluvin silmin.

—Ei, vaan minä, lausui Johannes jyrkästi. Olihan minun suoritettava teille löytäjäisiä.

—Sehän oli vain leikkiä, sulaa leikkiä, väitti ukko.

—Teidän leikinne on tällä kertaa sattunut väärään esineeseen, virkahti Johannes. Isäntä!

Ukko oli jo ehtinyt iskeä silmää isännälle. Tämä hymyili leveästi.

—Kaikki on maksettu, sanoi hän.

—Pyydän siinä tapauksessa lausua vain hyvästäni, sanoi Johannes jääkylmästi äijälle kumartaen.

Ja hän lausui vielä toivovansa, että joskus toiste voisi jossakin toisessa muodossa korvata hänen hyväntyönsä.

—Jaa, kiitos, kiitos, hehetti ukko. Me tapaamme vielä.

Johannes astui puhkuen kadulle. Vasta siellä uskalsi hän ruveta lähemmin selvittämään ajatuksiaan.

Tämä oli tapahtunut ensi kerran hänelle.

Hän ei ollut mielestään vielä koskaan niin niljaiseen ja kamalaan koskettanut.

9.

Johannes tuli kotiinsa kello 5.

Hän haparoi työpöytänsä luo ja sytytti lampun.

Ensimmäinen näky, joka kohtasi häntä oli kirjelippu hänen saksalaiselta emännältään.

Tämä ilmoitti tyttärensä kera häntä eilen illalla kauan turhaan odottaneensa. He pelkäsivät, että Johannekselle oli tapahtunut jotakin. Jos Johannes siis tahtoisi heitä rauhoittaa, niin hän olisi hyvä ja heti kotiin tultuaan panisi pienen lipun eteiseen.

Ei sanaakaan soimausta, ei pienintä huomautusta hänen tahdittomasta laiminlyönnistään.

Johannes tunki pahan omantunnon piston sydämessään.

Hän näki edessään Trudchenin, teatteria varten valmiiksi pukeutuneena, ja ystävällisen emäntänsä, joka huolestuneena katsoi vuoroin piironkikelloon, vuoroin kadulle, peläten hänen joutuneen kukaties minkä surman suuhun.

Mitä ne hänestä, vieraasta ihmisestä, niin huolehtivat? Ehkä ne sittenkin hiukan pitivät hänestä. Ehkä hän ei kuitenkaan ollut aivan samantekevä heille.

Ja jo se ajatus, että joku elävä olento tällä hetkellä välitti hänestä, sai hänen silmänsä kyynelistä hämärtymään.

Hän istui pöytänsä ääreen ja kirjoitti nopeasti lyhyen vastauksen.

Hän sanoi kovin valittavansa asiaa, mutta tavanneensa eilen aivan odottamatta eräitä kansalaisiaan ja olleensa pakotettu heidän seurassaan iltansa viettämään. Hän pyysi tuhannesti anteeksi ja lupasi selittää kaikki lähemmin huomenna. Silloin he myös voisivat sopia seuraavasta teatteri-illasta.

Sen tehtyään hän riisui kenkensä, kiinnitti niihin kirjelijun, raotti ovea ja asetti ne eteiseen kiillotettaviksi.

Pisti sitten tohvelit jalkoihinsa ja rupesi tasaisilla, äänettömällä askelilla kävelemään edestakaisin huoneessaan.

Häntä ei nukuttanut. Hän ajatteli tämän päivän tapauksia, eri ihmisiä, joita hän oli tavannut, ja eri vaikutuksia, jotka nämä olivat hänen sieluunsa jättäneet.

Signen kuva nousi jälleen muista etualalle. Mutta siihen liittyi pian myöskin tuon pyylevän, helvetillisen ukkorähjän kuva.

Tuo äijä oli sittenkin ollut oikeassa.

Ei pitänyt liiaksi naisia ihannoida. He eivät itse pitäneet siitä, ja siitä seurasi pelkkää surua ja onnettomuutta. Täytyi ottaa heidät suoremmin, häikäilemättömämmin.

Naiset kunnioittivat vain voimaa.

Liian hienot, liian arat ja kainot miehet olivat naisten mielestä aina naurettavia. He olivat oikeassa. Onneton rakastaja oli aina naurettava.

Onneton? »Mitä te sanotte onnistumisiksi?»

»Valtaa», oli ukko vastannut. Valtaa naisen yli, hän olisi vastannut tässä tapauksessa.

Voisiko hän, Johannes, ehkä valloittaa Signen omakseen? Miksei, jos hän vain ryhtyisi miehen tavoin asiaan.

Tosin oli Signe ylhäisestä suvusta ja hänen isänsä maan mahtimiehiä. Entä sitten! Olihan hänkin tohtori, olihan hänkin tunnettu politikoitsija ja yhteiskunnallinen kirjailija.

Ei se niin mahdotonta olisi.

Ja Johanneksen aivot täytyivät epämääräisillä, heikumallisilla näyillä, hänen siinä edestakaisin kävellen ja Signeä omakseen kuvitellen.

Välillä vilkaisi hän aina peiliin, jonka ohi hänen oli kuljettava.

Eihän hän mikään kyttyräselkäinen ollut. Olihan hänellä oikeastaan sangen edullinen ulkomuoto.

Pitkät, soikeat kasvot. Suora nenä, älykäs otsa, mukiinmenevät viikset ja tumma tukka, joka oli kulmilta vähän kiharakin. Lisäksi solakka vartalo keskimittaa pitempi, rinta leveä ja voimakas. Mitäs puuttui?

Vain ulkonevissa poskipäissä, turvattomassa suunseudussa ja kenties liian heleässä, maitomaisessa ihossa hän oli näkevinään talonpoikamaisen sukuperän merkkejä.

Itse asiassa hän oli komea poika. Hansikkaisiin ja hännystakkiin puettuna hän hyvin saattoi kilpailla minkä paroonin tai kreivin pojan kanssa tahansa naisten suosiosta.

Muilla aloilla tunki Johannes taas äärettömästi ylemmyytensä.

Olihan hän lahjakas. Olihan hänellä tavallista parempi, keskitetty järjenjuoksu. Sitäpaitsi yleistä humanista sivistystä.

Historia, estetiikka ja suomenkieli olivat olleet hänen kandidaattitutkintonsa pää-aineet. Kansallistaloutta ja muita yhteiskunnallisia tieteitä hän taas oli aina harrastanut. Niiden alalta hän myös oli väitöskirjansa aiheen valinnut sekä sen menestyksellä suorittanut.

Maailmaa hän oli nähnyt enemmän kuin moni muu. Elämäkokemusta hänellä oli mielestään aivan riittävästi kolmenkymmenen vuotiaaksi. Olipa ihme, ellei hän voisi naista valloittaa!

Mutta aineellinen asema? Mutta vakava, yhteiskunnallinen toimeentulo?

Niin, se häneltä puuttui tosin. Puuttui tykkäänään, kun hän oikein ajatteli.

Sosialismi elätti huonosti harrastajansa. Edusmiehen toimen hän voisi saada tietysti takaisin milloin hyvänsä ja siitä vähän tuloa. Mutta sen keralla seurasi niin tulenperhanasti muita puuhia ja velvollisuuksia, jotka veivät miehen koko ajan ja estivät lisätuloja hankkimasta.

Kannatti oikeastaan paremmin tämä yhteiskunnallisen kirjallisuuden suomenteleminen, joka hänellä nyt jo kohta vuoden oli ollut aineellisena astinlautanaan. Sillä eli kuitenkin, kun piti suun säkkiä myöten.

Sen lomassa jäi vielä aikaa hänen mieltänsäkin »Suomi tulevaisuuden valtiona». Poliitiikan ja edusmiestoimen jaloissa sitä ei ollut ajattelemistakaan.

Johannes astui työpöytänsä ääreen, missä hänen paperipinkkinsä lepäsivät, ja selaili niitä ajatuksissaan.

Olihan siinä törkyä! Olisihan noista painovalmiista sivuistakin jo nytkin sievoinen kirja tullut. Mutta enemmän tarvittiin, ennen kuin oli sanottu julki kaikki, mitä hänellä oli sydämellään.

Tarvittiin arviolta melkein kaksivertaa lisää, ennen kuin olisi valmis hänen aaterakenteensa. Tuo suurtyö, joka hankkisi hänen nimelleen kaiun kansainvälisen sosialismin riveissä ja takaisi hänelle itselleen kuolemattomuuden.

Sangen luettava kirja siitä tulisi. Jo aihe oli hänestä uusi ja mieltäkiinnittävä.

»Kyllä sitä menemään tulee», oli hänen suomalainen kustantajansakin arvellut, »suuri yleisö ostaa meillä nykyään tuollaista kirjallisuutta».

Johannes olikin suunnitellut sen oikeaksi kansankirjaksi. Niin helppotajuiseksi, että oppimattomin työmieskin voisi sitä ymmärtää. Ei mitään liikaa viisastelua, ei turhia tilastotieteellisiä numerosarjoja. Mutta kuitenkin vahva aatteellinen suunta ja sitova todistelutapa.

Mieluummin hän olisi antanut puhtaasti kaunokirjallisen muodon sille, jos hän olisi uskaltanut. Mutta hän ei luottanut tarpeeksi kirjallisiin kykyihinsä, jotka toverikunta-ajoilta saakka olivat jääneet viljelemättömiksi.

Nyt siitä oli muodostumassa noin vaan puoleksi tieteellinen, puoleksi kaunokirjallinen teos, joka kenties juuri tällaisena voisi tehokkaimmin ja laajimpiin piireihin vaikuttaa.

Eräänlainen utopia siitä tulisi. Ihannevaltion unelma, jonka laatimisessa hän tahtoi käyttää hyväkseen kaikkein uusimpia kansallistalouden voittoja ja kaikkein viimeisimpiä valtio-opin, yhteiskuntafilosofian ja ennen muita tietysti sosialidemokraattisten ajattelijain saavutuksia.

Maailmankuva pienoiskoossa siitä tulisi, kansainvälisen sosialistisen maailman, sellaisena kuin hän sen näki sielunsa silmien edessä ja sellaisena kuin tämä 20:s vuosisata, hänen varman vakaumuksensa mukaan, sen oli ennen loppuaan toteuttava.

Mutta Suomessa se voitiin toteuttaa jo ennen, jos vain Europan vallat takaisivat sille itsenäisen aseman ja neutraliteetin.

Täällä oli maanala sille paremmin kuin missään valmistettu. Täällä oli sosialismi jo nyt suuremmissa vauhdissa ja merkitsevämmässä valtiollisessa asemassa kuin missään muualla. Täällä ei ollut militaristista henkeä eikä kansallista sotaväkeä. Ei mitään puolustettavia siirtomaa-etuja eikä edes siinä määrin pinttyneitä, naurettavia ennakkoluuloja kuin suurissa sivistysmaissa.

Suomessa oli kansanvaltaisuudella jo nyt syvät juuret ja rajattomat kehitysmahdollisuudet.

Suomessa oli sosialistisen ihannevaltion synty mahdollinen.

Miksi Johannes oli valinnut tuon muodon maailmankatsomuksensa julistamiseksi, siitä hän ei ollut itsekään oikein selvillä. Mutta hän arveli sen tapahtuneen salaisesta, syvällä piilevästä pyyteestä koettua yhdistää perittyä kansallista ja itsehankkimaansa sosialistista ajatustapaa.

Jyrkkä ristiriita, joka näiden eri katsantokantojen edustajien välillä vallitsi hänen kotimaassaan, oli usein viiltänyt hänen sydäntään, jopa joskus määrännyt hänen julkista esiintymistäänkin tavalla, mikä hänelle jo hänen oman puoluejohtonsa taholta oli tuottanut useamman kuin kerran »revisionistin» pelätyn haukkumanimen.

Mutta eiväthän ne itse asiassa olleet ristiriitaisia. Taikka oikeammin, olivat ainoastaan äärimmäiseen hulluuteensa asti kehitettyinä.

Hän puolestaan tunsi vallan mainiosti voivansa olla samalla kansallisen asian ja kansainvälisen sosialismin palvelija.

Senkin tahtoi Johannes saada uudessa kirjassaan julki sanotuksi.

Mitä jos hän istuisi pöytänsä ääreen? Mitä jos hän jatkaisi siitä, mihin hän oli lopettanut eilen aamupäivällä?

Yö oli jo pitkälle kulunut. Mitä jos hän koettaisi tehdä työtä aamuun saakka ja nukahtaa sitten pois väsymyksensä iltapäivällä?

Johannes koetti, mutta työ ei ottanut edistyäkseen. Ajatukset kiertyivät kerälle, käsitteet sommelolle. Hän jäi aina jokaiseen vastakäsitteeseen tuijottamaan ja koko ajan hän oli kuulevinaan tuon äsken tapaamansa äijäpahuksen vastenmielisen naurunhehetyksen korvissaan.

Helvetin äijä se oli ollut! Oikea myrkyneittäjä. Selvien asioiden sekoittaja.

Johannes nousi jälleen kävelemään.

Kuinka se oli taas sanonutkaan? »Oli yhtä hurjaa nähdä sivistynyttä henkilöä sosialistien riveissä kuin miestä puhujalavalla ajamassa naisten äänioikeutta.»

Oli sekin paradoksi olevinaan!

Ja kuinka se oli vielä sanonut? »Kukin ajakoon omaa asiaansa!»

Tietysti, sitähän Johannes juuri ajoi. Olihan hänen asiansa juuri sosialismi.

Tekikö hän sen itsekkäisyydestä? Tahtoiko hän hallita noita laumoja? Tietysti, mutta ainoastaan valistaakseen ja kohottaakseen heitä.

Mutta mikä oli saanut hänet juuri sosialismia harrastamaan? Eikö ollut niin monia muita keinoja palvella isänmaata ja ihmisyyttä?

Johannes mietti mielessään.

Tuon ukon muisto tuntui jollakin tapaa vaativan tilille häntä. Pakottavan menemään syntyihin syviin, etsimään koko elämänjuoksunsa salaisimpia pohjavirtoja.

Minkä vuoksiko hän oli ruvennut sosialismia harrastamaan? Hyvä, siitä hän oli heti tekevä selon.

Huomaamattaan keskusteli Johannes ajatuksissaan yhä edelleen saman äijän kanssa, jota hän vielä hetki sitten oli paennut niin suurella inholla ja kauhistuksella.

Mistäkö saakka hän oli harrastanut sosialismia? Jo koulupojasta, vaikka hän vasta Amerikasta palattuaan oli varsinaisesti liittynyt sosialistiseen puolueeseen.

Mikäkö oli johtanut hänet siihen? Tietysti hänen luontainen oikeudentuntonsa ynnä hänen erikoiset elämänkohtalonsa lapsena ja nuorukaisena.

»Viha se oli ollut», hehetti ukon ääni hänen korvissaan.

Tietysti viha! Viha lähinnä vuorineuvos Rabbingia vastaan, mutta sitten koko porvarillista yhteiskuntaa.

Hän oli nähnyt, miten hänen isänsä oli taistellut ja sortunut. Hän oli aavistanut, mitä juonia häntä vastaan oli pantu liikkeelle, vaikka hän oli ollut vielä liian nuori niitä täydellisesti ymmärtääkseen. Mutta hän oli ollut kuitenkin kyllin vanha tajutakseen, että tässä oli kysymys työstä ja pääomasta, taistelusta hänen isänsä, nousukkaan, tyhjäkätisen Tuomas Tammisen kyvyn ja älyn ynnä vuorineuvos

Rabbingin isiltäperityn omaisuuden välillä.

Pääoma oli voittanut, työ kukistunut. Oliko ihme, että hän vihasi porvarillista yhteiskuntaa?

»Siis kuitenkin henkilökohtaista vihaa», kuuli hän äijän ärsyttävästi huomauttavan.

Eipä niinkään henkilökohtaista, vastasi hän siihen melkein ääneen.

Hän ei ollut ikinä vuorineuvos Rabbingia nähnyt. Ei tiennyt hänestä henkilökohtaisesti, oliko hän kala vai lintu. Vuorineuvos Rabbing ei ollut koskaan hänen lapsena ollessaan käynyt sillä tehtaalla, jonka isännöitsijä hänen isänsä oli. Jos vuorineuvoksella oli ollut jotakin asiaa tälle, hän oli kirjoittanut tai kutsuttanut hänet luokseen Helsinkiin, jossa hänen pääkonttorinsa oli.

Muuten kerrottiin hänen, varsinkin naimisiinsa mentyään, oleskelevan enimmäkseen ulkomailla.

Hänen rouvansa oli sensijaan kerran Helsingissä osoitettu Johannekselle.

Pitkä, komea nainen.

Hän oli ollut juuri astumassa vaunuihinsa, jotka olivat Seurahuoneen edessä odottaneet. Hänen ryhtinsä oli ollut moitteeton ja hänen upean vartalonsa kaarre aivan ruhtinaallinen.

Sanottiinkin hänen olevan jonkun kaukaasialaisen lammasruhtinaan tyttären, jonka vuorineuvos oli tuonut mukanaan Moskovasta.

»Sellainen nainen pitäisi sinullakin olla», kuuli hän ukon kimeän, intohimoisen äänen soinnahtavan.

Pitkä, komea, pystyrinta! Silloin tietäisi muka Johanneskin jotakin elämästä. Silloin voisi hänkin sanoa sanansa naisten rakkaudesta.

Johanneksen aivot täytyivät jälleen houkuttavilla, hekumallisilla kuvilla, joita hän turhaan koetti torjua mielestään.

Pah, eihän se ollut hänen nais-ihanteensa! Hänen ihanteensa oli sirompi, henkevämpi, aineettomampi.

Signe oli kerran vastannut sitä. Olisi vieläkin vastannut sitä, ellei...

»Ellei mitä?» kysyi kärkkäästi tuo päälletunkeva äijän-ääni.

»Ellei hän pitäisi minua pilkkanaan», täytyi Johanneksen hänelle huoaten tunnustaa.

»Pilkkanaan? Sinua? Kuinka se on mahdollista?» usutti toinen.

»Niin se kuitenkin on. Hän on juuri muutamia tunteja sitten sen minulle jälleen päivänselvästi osoittanut.»

»Sinä erehdyt! Mitä hän teki sinulle?»

»Hän nauroi.»

Johannes pysähtyi peilin eteen. Rypisti kulmansa ja tuijotti tuimasti silmiin itseään.

»Naiset nauravat aina», lohdutti ukko. »Ota hänet, valloita hänet! Hän nauroi vain sinun omaa avuttomuuttasi.»

»Hän nauroi minun hienoimmille unelmilleni», huokasi Johannes.

»Äh, houkka!» ärjäsi toinen. »Ei saa olla mitään hienoja unelmia.»

Taikka jos oli mahdoton päästä niistä, ne täytyi pitää vain itselleen. Muille täytyi tarjota vain sitä, mitä muut voivat vastaanottaa. Ja tuolle naikkoselle oli Johanneksen tarjottava...

»Minä olen jo tarjonnut henkeni hänelle», vastasi Johannes juhlallisesti. »Hän ei huoli siitä.»

»Hän on oikeassa», hehetti ukko. »Mitä on henki? Palanen lihaa on paljon parempi jo.»

Se oli näet jo jotakin kouraantuntuva.

»Sinä erehdyt! Hän on niin sielukas, hän on niin terheninen.»

»Hullutuksia! Hassutuksia! Ei ole mitään sielukkaita naisia maailmassa.»

»Hän on», väitti Johannes kohottaen pateettisesti käsivartensa.

»Sielu on vain miehellä. Naisella on vain...»

Johannes oli näkevinään irstaan liikkeen, jolla täydensi ajatuksensa.

»Voit olla oikeassa muiden naisten suhteen, et hänen! Hän on poikkeus sukupuolestaan.»

»Huomaan, että rakastat häntä vielä.»

»En, minä vihaan!»

»Mainiota. Siispä kosta hänelle!»

»Mielelläni. Mutta miten?»

»Nöyryytä hänet, niinkuin hän on sinut nöyryyttänyt! Saata hänet kärsimään samoja tuskia, joita itse olet hänen tähtensä kärsinyt!» neuvoi ääni.

Se ajatus kelpasi Johannekselle.

Lemmen tuskia? Pistävän pilkan tuskia? Vaivaa mustan sukkamielen?

Olihan hän niitä kaikkia Signen vuoksi kärsinyt. Mutta hän ei rakastanut ketään muuta. Kuinka siis kosta hänelle?

Rupeatamalla edes näön vuoksi jotakin toista rakastamaan.

Ketä siis? Jotakin tuttavaa? Jotakin sukulaista? Hänen serkkuaan.

Irenen kuutamoinen kuva kulki Johanneksen kiihoittuneiden aivojen läpi.

Samalla vetäytyivät hänen huulensa pirulliseen hymyyn. Siinä ajatus! Kolmatta kertaa hän ei tahtonut enää Signen edessä loukattuna esiintyä. Äijän ääni oli voittanut hänessä.

Hän ei kärsinyt, sillä hän ei tahtonut kärsiä enää. Nyt oli hänellä valmis sotasuunnitelma.

10.

Johannes teki nyt pari päivää työtä ahkerasti.

Työ edistyi, mutta vain muodollisesti. Hän kirjoitti vain, mitä hän oli ennen ajatellut. Mutta kun entiset ajatukset loppuivat ja hänen tuli alottaa jotakin uutta, silloin hämärtyi kaikki hänen aivoissaan.

Sisällinen raivo ja epätoivo valtasivat hänet. Oliko hän väsynyt? Oliko hän äkkiä työkykynsä kadottanut?

Mutta eihän hänellä ollut aikaa väsyä. Työn *piti* tulla valmiiksi ennen kesää. Teoksen *täytyi* jouluksi ilmestyä. Muuten meni kaikki nurin. Muuten taittui hänen koko henkinen selkäransansa ja ehtyi hänen aineellinen toimeentulonsa.

Hänen laskelmansa olivat selvät. Ellei hän saanut valmiiksi tätä työtään ennen toukokuun loppua, hän ei nähnyt mitään mahdollisuutta elää kesän yli.

Velkaa hän ei tahtonut tehdä, sillä se soti vasten hänen periaatteitaan. Etukäteen hän ei voinut saada kustantajalta enää, ennen kuin käsikirjoitus oli jätetty. Eikä olisi viitsinyt pyytääkään. Hänellä ei ollut edessään muu kuin nälkäkuolema, ellei hän ajoissa jättäisi koko juttua ja ryhtyisi niiden parin kansallistaloudellisen käsikirjan suomentamiseen, jotka joulusta saakka olivat levänneet hänen pöydällään.

Mutta se olisi taas ääretön sisällinen haaksirikko hänelle.

Silloinhan hän olisi pakotettu itselleen tunnustamaan, että hän oli ottanut tehtäväkseen työn, joka kävi yli hänen voimiensa. Jos hänelle voi sellaista kerran tapahtua, voihan sama sattua hänelle useamminkin. Milloin hän sitten olisi varma itsestään?

Olihan hän nyt varannut aikaa itselleen. Olihan hänellä nyt, ensi kerran elämässään, ollut aikaa puoli

vuotta mielensä mukaan käytettävänä. Milloin hänellä ennen oli ollut näin edullinen tilaisuus? Ei milloinkaan.

Ei koulupoikana eikä ylioppilaana. Vielä vähemmän sitten myöhemmin, maisteriksi ja tohtoriksi tultuaan ja julkisen elämän mieheksi antauduttuaan. Työn orja hän oli ikänsä ollut. Oliko hän häkkilintu, joka ei osannut enää käyttää vapauttaan?

Jos hän ei saisi tätä työtä *nyt* valmiiksi, hän ei saisi sitä koskaan valmiiksi.

Se oli hänen varma vakaumuksensa. Sillä hän ei koskaan enää saisi tällaista tilaisuutta. Se jäisi hänelle vain unelmaksi, vain toteutumattomaksi mielihauteeksi. Ja juuri ne hän olivat yksilön vapaalle kehitykselle vaarallisimmat.

Ensi syksynä hänen kuitenkin oli jälleen aisoihin astuttava. Ellei hän aikonut ruveta opettajaksi, joka oli hänen kauhunsa, hänen oli jälleen ruvettava sanomalehtimieheksi tai kansan-edustajaksi. Mutta sitävarten hänen oli lopullisesti valittava sosialistien ja porvarillisten puolueiden välillä. Eikä hän tahtonut valita, ennen kuin tämä hänen elämänsä suurtyö ja rakkain suunnitelmansa olisi kunnolla suoritettu.

Eihän hän voinut jäädä ilmaan häilymään. Eikähän Suomessa voinut elää puolueiden ulkopuolella.

Nyt hänellä vielä oli valta valita, ei sitten enää. Tuhannet langat, tuhannet olosuhteet tulisivat hänet sitomaan. Hänen oli valittava iäkseen, elämäkseen.

Hänellä oli vain yksi elämä. Ja sen suunnasta, sen lopullisesta päämäärästä hänen oli ensi syksynä päätettävä.

Muodollisesti ensi syksynä. Muihin nähden, ulkopuolisesti, vasta ennen vuoden loppua ja tulevien eduskunta-vaalien alkamista. Mutta sisällään, mutta omassa sielussaan oikeastaan jo nyt. Muodot seuraisivat kyllä itsestään sitä sisällistä päätöstä, jonka hän nyt tekisi.

Hän oli tienhaarassa. Ja tunto siitä häiritsi nähtävästi hänen ajatustensa kirkasta keskittämistä.

Tahtoiko hän mennä oikeaan vai vasempaan?

Tahtoiko hän astua hallituksen vai oppositioonin tietä? Tahtoiko hän asettua vallassa-olevan kapitalistisen järjestelmän kannalle vai sen uuden, sen syntymättömän, jota hänen omat silmänsä eivät varmaan tulisi koskaan näkemään? Tahtoiko hän tehdä työtä lähimpien vai etäisimpien päämäärien eteen? Näkyvien ja esineellisten tarkoituserien vai ikuisempien ja näkymättömien?

Nykyisyys vai tulevaisuus? Siinä ponsi.

Omaatuntoansa hän kyllä tahtoi seurata. Mutta ei ollut niin helppo saada selville, mikä oli omantunnon ääni tässä pulmallisessa kysymyksessä.

Vakaumuksestaan hän ei missään tapauksessa tahtonut tinkiä hiuskarvaakaan. Mutta mikä oli hänen vakaumuksensa? Mikä hänen sisin, vaistomaisin sielunpyrkimyksensä?

Hätäkö sitten, jos olisi saanut siitä kiinni! Siinä hän olisi ollut ohjenuora. Johtolanka, jota seurata, rataksot, joita viilettää vaikka perikatoon! Mutta kun ei ollut rataa, kun ei ollut viittatietä. Ja kun juuri se oli kahdesta vastakkaisesta valittava.

Tietopuolisesti oli Johannes valinnut jo hamassa nuoruudessaan.

Hän oli sosialisti. Hän oli vakuutettu, että kansainvälinen sosialidemokratia oli voittava ja että useimmat sen unelmista tulisivat toteutumaan. Mutta oliko se tapahtuva tasaisen kehityksen vai vallankumouksen, evolutionsin vai revolutionsin tietä? Siitä hänellä ei todellakaan ollut mitään varmaa vakaumusta.

Itse asiallehan se tietysti oli sama. Mutta ei suinkaan asian ajajille.

Siitä hän riippui koko asian käytännöllinen puoli. Ja käytännöllisestä puolestahan tässä olikin kysymys, jos kerran tietopuoli oli selvillä eikä siinä suhteessa enää mitään sijaa epäilylle.

Oli kysymys ihanteen toteuttamisesta todellisuudessa.

Ja oli kysymys lähinnä Johanneksen omasta henkilökohtaisesta suhtautumisesta siihen. Kysymys aatteen takomisesta elämäntyöksi, vakaumuksen puhtaan vuorikullan mynttäämisestä ulkopuolisiksi teoiksi ja toiminnaksi.

Ja siinä tuli kysymys jälleen uusista vakaumuksista ja uusista, toisiaan risteilevistä vaihdekiskoista.

Johanneksesta tuntui usein kuin hän olisi seisonut suurella rautatie-aseamalla. Tuollaisessa kuohuvan, kansainvälisen liike-elämän solmukohdassa, josta lähtee junia joka minuutti ja matkustajia eri ilmansuuntiin. Jos hyppäät tuohon junaan, joudut itään. Jos tuohon, ehkä länteen tai koilliseen. Suunnan ero voi olla alkupisteessään tuskin silmin havaittava. Mutta kulman sivujen jatkuessa voi toinen viedä pohjoiselle, toinen eteläiselle pallonpuoliskolle.

Taikka tuntui hänestä joskus kuin hän olisi seisonut tähtäys-asennossa, kivääri kädessään. Nostat millimetrin ja ammut kuuhun! Lasket millimetrin, ja ammut maahan! Tässä, sinun kohdallasi, on ero niin mitättömän pieni. Mutta siellä, kauempana, kilometrin tai parin päässä, se saa ihmeitä aikaan.

Kuu oli yli-ilmaisen idealismin, maa karkean materialismin vertauskuva hänelle. Hänen elämäntyönsä oli luoti, jonka hän tahtoi lennättää. Jos sen mieli sattua maaliin, sen oli noiden kahden äärimmäisyyden väliltä kuljettava.

Hän ei olisi mielellään tahtonut tonkia maata, mutta vielä vähemmän tuhлата ruutia harakoille.

Johannes oli ollut aina taipuvainen kieltämään kaikki vastakohdat tai julistamaan ne ainakin suhteellisiksi mielessään. Mutta olihan tässä vastakohta! Oli useampiakin, vaikka ne lopuksi kaikki saman suuren, pääasiallisen vastakohdan alle alistuivat.

Oikea vai vasen? Porvari vai sosialisti? Hallitus vai vastustus?
Evolutsioni vai revolutsioni?

Kenties eivät nekään teoreettisesti ja metafysillisesti ottaen olleet mitään vastakohtia. Mutta käytännössä ne olivat aivan varmaan. Ja yksilön, joka joutui niiden eteen, oli lähdettävä jompaakumpaa tietä taivaltamaan.

Yhtyiväthän kaikki samansuuntaisetkin viivat äärettömyydessä. Mutta oliko hänellä aikaa äärettömyyttä ajatella?

Äärettömyydessä olivat *plus* ja *minus* sama. Äärettömyydessä lakkasivat kaikki inhimilliset käsitteet. Mutta oliko hänellä varaa johtaa niitä niin pitkälle? Eikö hänen ollut ajateltava vain lähintä, vain kouraantuntuvinta tulevaisuutta?

Ja silloin hänen oli päätettävä, menisikö hän kotimaahan tultuaan porvarilliseen vai sosialistiseen lehteen. Rupeisiko porvarilliseksi vai sosialistiseksi kansan-edustajaksi?

Hän tiesi vielä voivansa päästä kummaksikin. Kaikki riippui siitä, minnepäin hän purtensa ohjaisi, minkä tuulen hän antaisi viittansa liepeitä levittää.

Nuo ajatukset tahtoivat tunkea aina Johanneksen työn lomaan ja häiritä sitä.

Silloin hän saattoi istua kauan liikkumattomana kynä kädessään. Tuijottaa vain tyhjään ilmaan tai laskea koneellisesti seinäpaperin kuvioita. Kunnes hän jälleen huomasi harhapoluille joutuneensa, suuttui, ryypisti otsansa ja kääntyi päättävästi papereihinsa.

Tämä ensin! Sitten tuo kaikki muu.

»Suomi tulevaisuuden valtiona!«

Jos hänessä ei ollut miestä saamaan tätä valmiiksi, niinkuin hän oli luvannut itselleen, ystävilleen ja kustantajalleen, silloin hän todellakin oli kurja, luonteeton olento, jonka olikin parasta jäädä ikuisesti työn orjaksi! Oikean, raskaan, vastenmielisen työn, eikä sellaisen, josta nauttii ja jota tekee mielellään!

Eikö sitten kaikkea työtä voinut tehdä mielellään?

Ei, ehdottomasti ei! Johannes tunsi henkeään ahdistavan, kun hän ajattelikin, että hän olisi pakotettu hautautumaan jonkun suomalaisen pikkukaupungin koulun-opettajaksi.

Kuitenkin oli monille kova täytymys sitäkin työtä tehdä. Kenties he nauttivat siitä? Kenties he tekivät sitä hyvinkin mielellään?

Mahdollista kyllä, mutta he eivät olisi tehneet taas jotakin muuta työtä mielellään. Eivät ehkä suutarin tai räätälin työtä. Eivätkä nämä ehkä taas olisi mielellään ajurin tai piharengin tointa harjoittaneet.

Tehtaan työmies taas ei olisi mielellään taipunut ojankaivuun. Ja hänelle, Johannekselle, oli aina ollut tavallaan ojankaivua opettaminen.

Hän oli saanut sitä tehdä kylläksi jo koulupoikana ja nuorena ylioppilaana. Hän tiesi, että jos hän siihen jälleen rupeaisi, se olisi kaiken hänen sisäisen kehityksensä loppu, hänen henkinen itsemurhansa. Parempi palata sittenkin julkisuuden tanterelle. Parempi taistella jokaisesta jalansijasta kuin ennen aikojaan ojentaa aseensa ja tunnustaa itsensä voitetuksi.

Ja jälleen lähtivät hänen ajatuksensa entisiä latujaan kulkemaan. Ja jälleen unohtui kynä käteen ja silmä tyhjää ilmaa tuijottamaan.

Kerran hänen näin istuessaan ja elämänsä lähintä tulevaisuutta tuumiessaan koputettiin hiljaa hänen ovelle.

Trudchen se oli, joka tuli kysymään, oliko tohtorin lampussa öljyä. Hän ei ollut muka aamulla muistanut täyttää sitä.

Oli, lampussa oli öljyä. Hänen äitinsä oli nähtävästi aamulla täyttänyt sen.

—Minä olen usein niin hajamielinen, selitti Trudchen. En muista tavallisimpia käytännöllisiä asioita.

Johannes huomasi heti, että tuo oli tekosyy. Ja hän odotti, mitä Trudchenilla olisi hänelle tärkeämpää sanomista.

Tyttö viipyi ovensuussa.

—Onko tohtorilla kovin kiire? hän kysyi.

—Aina, vastasi Johannes, mutta koetti hymyillä niin ystävällisesti kuin mahdollista. Kuinka niin?

Trudchen loi silmänsä alas.

—Minulla olisi ollut tohtorille vähän asiaa, virkahti hän.

Arvasinhan minä, ajatteli Johannes. Joku perhehuoli? Joku pikkutytön murhe? Voihan sellaiseenkin olla hauska tutustua työn lomassa.

Hän nousi. Olikin tullut hämärä jo aivan hänen huomaamattaan. Jälleen hän oli istunut ja tuuminut turhuuksia.

Hän viittasi ystävällisesti nojatuoliin.

—Trudchen on hyvä ja istuu, sanoi hän.

Ei ollut tavallista, että Trudchen yksin kävi Johanneksen kamarissa. Äiti hoiteli kaikki jokapäiväiset askareet. Jos Trudchen joskus sinne tuli, hän tuli vain äitinsä liepeissä.

Tyttö istui koneellisesti.

Johannes katsoi häneen, sytytti sikarin ja istui sohvankulmaan. Veti pari haikua ja katsoi jälleen kysyvästi häneen.

—Kas niin, hän sanoi. Olen valmis kuuntelemaan.

Tyttö ei vieläkään sanonut mitään. Istui vain alasluoduin silmäripsin. Kun Johannes kumartui häntä tarkemmin katsomaan, hän huomasi, että Trudchen itki.

—Kas niin, kas niin, hän sanoi, tyttöä hiljaa kädelle taputtaen. Ei pidä itkeä. Ei pilata kauniita silmiään...

Trudchen itki valtoinaan. Hän tarttui Johanneksen käteen, puristi kovasti sitä ja vei, ennen kuin toinen ehti estää, sen huulilleen.

Johannes tempasi kätensä pois nopeasti.

—Trudchen! hän sanoi ankarasti. Mitä tämä on?

Tyttö ei vastannut, vaan kätki kasvonsa käsillään. Syöksyi sitten äkkiä hänen jalkoihinsa ja huusi:

—Minä en tiedä, mitä minä teen! Minä en tiedä, mitä minä teen!

Johanneksen oli nyt aika laskea pois sikarinsa.

Hän koetti kohottaa tyttöä ylös, mutta hän ei voinut. Hänen täytyi päinvastoin vetää hänet luokseen ja

kannattaa käsistä häntä, jos mieli estää häntä lattialle pitkin pituuttaan kaatumasta. Ja niin tuli Trudchenin pää lepäämään hänen polvillaan.

Tyttö itki hervottomana. Kun Johannes koetti jotakin puhua hänelle ja häntä tyyntyttää, hän sai vain vastaukseksi itkunhyrsköiden lomasta:

—Minun on niin vaikea olla! Minun on niin vaikea!

Johannes ei tiennyt, mitä tehdä hänelle.

Vihdoin hän sanoi aivan koruttomasti:

—Eikö Trudchen tahtoisi nousta ylös? Äiti voi tulla.

Trudchen loi lyhyen silmäyksen häneen.

—Äiti ei ole kotona, sanoi hän. Minä olen yksin. Minä olen aivan yksin maailmassa!

Painoi poskensa Johanneksen polvea vastaan ja rupesi jälleen nyhkyttämään.

Nyt loppui Johanneksen kärsivällisyys.

—Trudchenin täytyy heti nousta, sanoi hän päättävästi. Kuuleeko Trudchen? Nyt heti, aivan heti! Eihän tämä käy päinsä.

Ellei Trudchen heti nousisi, hän uhkasi kertoa äidille asian. Eikä Trudchen enää koskaan saisi tulla hänen huoneeseensa.

Itse hän ei päässyt nousemaan. Kun hän yritti, hän tunsu tytön käsivarsien kietoutuvan lujasti ympärilleen ja painavan häntä takaisin istumaan. Ja hän kuuli korvissaan vain sanat:

—Ei kukaan ymmärrä minua, ei kukaan! Eikä kukaan tahdo minua ymmärtää.

Nyt oli Johannes vielä äskeistä pahemmassa pinteessä. Hän päätti tyyneästi odottaa kohtaloaan.

—Hyvä on, hän sanoi. Minä poltan.

Hän otti sikarinsa ja poltteli tuokion äänettömänä.

Huoneessa oli jo melkein pimeä. Vain Trudchenin nyhkytykset ja sikaria kiiluva tulipää olisivat sisään-astujalle ilmaisseet siellä olevan kaksi ihmistä, jotka ruumiillisesti olivat niin lähellä toisiaan, ett'eivät he voineet enää päästä lähemmäksi.

Johannes istui liikkumattomana.

Oikeastaan hän oli sangen äkäinen tästä yhtä naurettavasta kuin kiusallisesta tuokiotilasta. Tyttö oli joko hysteerinen tai häneen hullusti rakastunut! Taikka oli se tuollaista ylimalkaista nuoruuden tunteellisuutta vain, joka tuli alkavan naisijän mukana...

Trudchenilla ei ollut isää. Eikä hänen äitinsä ollut varmaankaan kyllin kehittynyt häntä ymmärtääkseen. Mikä äiti sitäpaitsi ymmärsi tyttäriään tuossa ijässä? Ja mikä isä poikiaan?

Tämä ajatus saattoi Johanneksen jo tyttöä kohtaan isosti sovinnollisemmaksi.

Ehkä Trudchen etsikin hänestä vain isää? Mutta isää itselleenkö vai tulevalle lapselleen? Siinä kysymys. Tuollainen nuori naissielu saattoi olla niin herkkä ja monisäikeinen kudos, että oli suorastaan synti sitä karkealla kädellä koskettaa.

Johannes tyyntyi pian kokonaan.

Olihan Trudchen lapsi, aivan lapsi. Ja itkihän se tuossa kuin lapsi hänen polvillaan. Ja valitti, että hänen oli niin vaikea olla ja ettei kukaan häntä ymmärtänyt.

Ikäänkuin yksin hänen olisi ollut vaikea! Ikäänkuin vain hän olisi ollut orpo maailmassa!

Olihan Johanneksenkin. Tiesikö hänkään, mitä hän teki? Tajusiko häntäkään kukaan? Ymmärsikö hän edes itse itseään?

Kummallinen yhteenkuuluvaisuuden tunto virtaili hänen olentoonsa tuosta nuoresta, lämpimästä naisruumiista, noista pehmeistä käsivarsista ja tuosta nyhkyttävästä, neitseellisestä povesta, joka niin avuttomana hänen polviaan vasten pusertui.

Hänen oli mahdoton olla äkäinen enää. Hän tunsi itsensä nyt vain sisällisesti kauniiksi, jaloksi ja isälliseksi.

Hän laski jälleen pois sikarinsa ja rupesi hiljaa, rauhoittavasti tytön suortuvia hivelemään. Samalla kumpusivat kuin itsestään sanat, tyynet, ystävälliset, vieraskieliset sanat hänen huulilleen.

Trudchen ei saanut luulla, että hän vain oli onneton. Oli niin paljon yhtä orpoja ja yksinäisiä. Täytyi vain talttua, vain hillitä itsensä. Kaikki olivat astuneet yhtä suurilla vaatimuksilla elämään, mutta kaikkien vaatimukset eivät tulleet samassa määrin täytetyiksi.

Hän julisti kohtaloon alistumisen oppia, hän, joka aina oli pitänyt suurimpana kunnianaan uhmata jumalia!

Johannes huomasi senkin, mutta hän ei siitä välittänyt. Miks'ei hän voisi kerran näinkin ajatella? Kenties olisi hänenkin pakko pian nöyrytyä ja kohtaloonsa alistua? Tinkiä liian suurista vaatimuksistaan? Luopua liian suurista unelmistaan? Kenties hän ei saisikaan ikinä valmiiksi suurta teostaan »Suomi tulevaisuuden valtiona»?

Tuo epäily teki nöyräksi hänet. Mutta samassa tunsi hän myös kymmeniä vuosia vanhenneensa. Hänhän puhui kuin vanha ukko. Mutta täytyihän hänenkin kerran vanheta, eihän hänkään voinut vaatia ikuista nuoruutta itselleen.

Kumma kyllä, saattoi Johannes nyt ajatella tuota kaikkea ilman katkeruutta.

Eilen se ei olisi hänelle vielä onnistunut. Eikä vielä jotakin minuuttia sitten. Mutta Trudchenin läsnäolossa oli jotakin, joka pakotti hänet alistumisen evankeliumia julistamaan.

—Täytyy tyytyä siihen, mitä täytyy, sanoi hän.

Ja sitten, aivan huomaamattaan, hän rupesi omasta itsestään puhumaan.

Hän kertoi isästään ja äidistään. Hän puhui kodistaan ja koulupoika-ajoistaan. Hän kuvaili, kuinka vaikeata hänen nytkin oli olla ja kuinka täpärällä koko hänen olemassa-olonsa heilui. Ja vielä teki hän tiettäväksi, että hänellä oli vihollisia, paljon vihollisia, jotka etsivät hänen turmiotaan, mutta myöskin eräitä kunnan ystäviä, joihin hän voi luottaa ja joiden avulla hän toivoi kaikesta vielä menestyksellä suoriutuvansa.

Tyttö kuunteli. Hän lakkasi nyhkyttämästä. Hänen käsivarsiansa ote höltyi vähitellen, hänen päänsä kohosi ja pian tunsi Johannes pimeässä Trudchenin käden hiljaa ja tyynnyttävästi hänen omaa kättään hivelevän.

Itse oli tyttö tyyntynyt jo aivan kokonaan. Toisen murhe oli vedonnut hänen syvimpiin naisellisiin vaistoihinsa ja hänen oman elämänhuolensa haihduttanut.

He istuivat kauan pimeässä äänettöminä.

Johannes nousi vihdoin ja sytytti lampun. Ja nyt hän sai kuulla myöskin, mikä oli tytön käynnin hänen huoneessaan aiheuttanut.

Trudchen kertoi sen nyt aivan levollisesti hänelle.

Hänellä oli ihailija. Eräs etäinen sukulainen, konttoristi, joka kävi heillä, jonka Johanneskin tunsi ja jonka nimi oli Fritz. Tämä oli eilen illalla kosinut häntä.

Fritz oli kunnan poika. Trudchen sanoi pitävänsä paljon hänestä, mutta hän ei tiennyt, oliko se oikeaa rakkautta. Siitä kyyneleet. Ja siksi hän oli tullut Johannekselta neuvoa kysymään.

—Tohtori on niin viisas, sanoi hän. Äitikin sanoo, että tohtori tietää kaikki. Ja myöskin Fritz kunnioittaa suuresti tohtoria.

—Niinkö? hymyili Johannes. Ja äiti? Tietääkö hän asiasta?

—Luonnollisesti. Hän sanoo, että minun pitäisi ottaa Fritz. Mutta minä en tiedä itse.

Fritz olikin kunnan miehenä ja perheen ystävänä ensin kääntynyt äidin puoleen.

Johannes katsoi vakavasti Trudcheniin.

Tyttö kohtasi yhtä vakavana hänen katseensa sinisillä, hiukan itkettyneillä silmillään, jotka siitä olivat vain suurentuneet ja kirkastuneet. Johannes tunsi vasten tahtoaan joutuneensa rippi-isän edesvastuulliseen ja arkaluontoiseen asemaan.

—Niin, tietysti te otatte Fritzin, hän virkahti.

Trudchenin silmät saivat melkein rukoilevan, madonnamaisen ilmeen.

—Niinkö? sanoi hän avuttomasti. Te neuvotte minua siihen?

Johannes katsoi jälleen häneen. Hän tiesi, että tarvittiin vain sana häneltä, ja tuosta naimiskaupasta ei tulisi mitään. Kenties olikin Trudchenin tarkoitus vain asettaa tempelin harjalle hänet? Kenties tuo Fritz olikin vain keksitty tekosyy, jolla tahdottiin lopullisesti tutkia hänen tunteitaan?

Oli, miten oli, ainakin tässä asiassa hän tahtoi käyttäytyä gentlemannina. Ja hän vastasi jälleen vakavasti ja isällisesti:

—Niin, minä neuvon siihen. Minä luulen, että Trudchen on tuleva hänen kanssaan onnelliseksi.

Ja hän ojensi kätensä toivottaen kaikesta sydämestään onnea hänelle.

—Kiitos, sanoi Trudchen hiljaisesti. Me menemme kihloihin sitten.

Hän poistui äänettömästi.

Johannes tahtoi istua jälleen työtään jatkamaan, mutta hänen ajatuksensa olivat muualla. Trudchenin käynti oli jättänyt tuiki alakuloisen ja painostavan vaikutuksen jällelleen. Hänen rintaansa ahdisti. Lamppu liekutti himmeämmin, koko huone oli kuin entisestään tummennut ja supistunut.

Hän nousi kävelemään.

Noinko helposti elämänkysymyksiä ratkaistaan? ajatteli hän. Pari kyyneltä, pari epäröivää ajatusta, siinä kaikki. Ja lopuksi neuvo vieraalta tohtorilta! Sitäkö oli ihmis-onni? Siinäkö oli rakkauden koko mysteria?

Onnellisia ihmisiä, ajatteli hän. Pysyvät elämän harvoissa viivoissa, ratkaisevat vain sen suuret alkukysymykset. Ja niistä on tietysti ensimmäinen jokapäiväinen leipä.

Trudchenin ja hänen äitinsä tasolla kuului siihen tietysti ennen kaikkea kunnan aviopuoliso, josta kaikki nuo muut hyvät putosivat kuin hedelmät puusta: kohtuullinen toimeentulo, kuuliaiset lapset, hyvät, ystävälliset kylänmiehet.

Se oli niin varmaa. Se oli niin tukevaa ja turvallista. Ja kun Luoja lisäksi antoi terveyttä ja pitkää ikää, ei ihmisellä voinut eikä saanutkaan olla enää mitään valittamista.

Tuon onnen olisi hänkin ehkä vielä voinut hankkia itselleen.

Johannes hymähti. Kenties siihen ehtii vielä, ajatteli hän.

Mutta hän ei voinut olla vertaamatta tuohon yleispätevään, porvarilliseen onnen-käsitykseen omaa vaikeaa, haparoivaa, epämääräistä etsintäänsä.

Mitä hän etsi oikein? Tietysti tahtoi hänkin tulla onnelliseksi. Mutta mitä hän käsitti onnella? Tuonko kirjan kirjoittamista?

»Onni on valtaa!» kuuli hän jälleen tuon toissayönä tapaamansa äijän äänen korvissaan.

Poistu, paha henki! ärjäsi hän sille mielessään. Onni on rakkautta. Onni on lämpöä, ystävyyttä ja ymmärtämystä.

Ja onni on ennen kaikkea työtä! Työtä aatteen, työtä ihanteen ja tulevien sukupolvien hyväksi.

Johannes istui päättävästi kirjoituspöytänsä ääreen.

11.

Mutta heti Trudchenin mentyä tuli Topi Huotari. Johannes tunsi heti hänen korkean, kantavan bassoäänensä eteisestä.

Oliko tohtori kotona? »Kyllä», kuului Trudchen vastaavan hiljaisesti. Ja voi hyvin? Ja missä huoneessa hän asui? »Ei, ei siitä ovesta.»

Topi tuli sisälle lakki päässä, palttoo yllään, ja nähtävästi hiukan liikuttettuna.

—Päivää, sanoi hän leveästi. Olipa tänne matkaa! Hyvä, että tapasin sinut.

Johannes nousi kättelemään.

—Päivää, päivää, sanoi hän. Olethan vielä Berlinissä.

Se ei soinnahnut erittäin ystävälliseltä. Mutta Topi oli liian toimessaan huomatakseen mitään.

—Olen, vastasi hän painokkaasti. Mutta tiedätkö mistä syystä minä olen? Luepas tämä sähkösanoma!

Hän kaivoi palttoonsa taskusta rutistuneen paperin ja piti sitä Johanneksen silmien edessä.

—Niin, minä näen, että se on sähkösanoma, virkahti Johannes.

—Niin, mutta mitäs siinä seisoo? Lue! Sinun pitää lukea se.

Johannes luki:

»Kaikki hyvin. Odottakaa Berlinissä! Vuorineuvos saapuu jonkun päivän päästä sinne.»

Alla nimi, jota Johannes ei tuntenut. Hän ojensi paperin takaisin omistajalle.

—Mikä vuorineuvos? kysyi hän.

Topi katsoi häneen voitonriemuisesti.

—Vuorineuvos, vuorineuvos Rabbing luonnollisesti, sanoi hän. Minun tuleva esimieheni! Hän saapuu Berliiniin. Hän tahtoi tavata minua.

Johannes synkistyi.

Vuorineuvos Rabbingin nimi vaikutti aina kiusallisesti häneen. Vuorineuvos Rabbing oli aikojen kuluessa muodostunut hänelle kaiken pahan esikuvaksi.

—Mitä se merkitsee? kysyi hän sentähden kylmästi, Topin iloon millään muotoa osaa ottamatta.

—Se merkitsee, että minä tästä päivästä saakka olen hänen palveluksessaan, selitti Topi. Että minun ehtoni ovat hyväksytyt! Että minulla on nyt tuhat markkaa kuukaudessa!

—Se on paljon, vastasi Johannes kuivakiskoisesti. Enkä minä kuitenkaan katso voivani sinua hyvällä omallatunnolla onnitella.

—Kuinka niin?

Topi katsoi ällistyneenä häneen.

Johannes mietti. Sanoisiko hän tuolle, joka näytti niin vilpittömästi iloitsevan onnestaan, mikä mies vuorineuvos Rabbing oli? Kuinka tämä istui kuin sammakko koko Suomen liike-elämän päällä? Ehkäisi kaikki, tukehduksi kaikki, teki tyhjäksi kaikki uudet aloitteet ja kukisti kaikki kilpailevat nuoret yritykset!

—Kuinka niin? tiuvasi Topi. Miksi et voi muka onnitella?

Kertoisiko tuolle, ajatteli Johannes, mitä vuorineuvos Rabbingista myös liikemiesten omissa piireissä ajateltiin, vaikka kukaan ei rohjennut julki lausua sitä? Kuinka vuorineuvos oli kohdellut aikoinaan hänen isäänsä, kuinka satoja muita, ja mitä hänen omat apulaisensa hänestä ajattelivat?

Eihän voinut saada pahempaa isäntää. Olihan se sama kuin joutua pirun palvelukseen.

—Että sinäkin viitsit! pääsi häneltä vasten tahtoaan.

—»Viitsit»? Viitsin mitä? Ottaako vastaan kaksitoista tuhatta markkaa?

—Mennä sen veren-imijän mieheksi, virkkoi Johannes.

Ja hän selitti parilla sanalla Topille, mikä oli hänen mielipiteensä asiasta. Topi oli tähän saakka ollut onnellinen mies, joskin hänellä oli ollut ehkä joku tuhat vähemmän palkkaa. Hän oli ollut oma miehensä, oman liikkeensä toimitusjohtaja.

—Johtokunta siinäkin oli, huomautti Topi. Mutta totta on, että se ei minun työhöni paljoa sekaantunut.

Siinäpä se, väitti Johannes. Vuorineuvos Rabbing tulisi sekaantumaan kaikkeen. Hän ei kärsinyt

mitään itsenäisiä miehiä. Hän ei sietänyt mitään omapäisiä aloitteita. Kaiken tuli käydä hänen kauttaan. Kaikkien muiden piti olla vain shakkinappuloita hänen kädessään.

—Mistä sinulla on tuo käsitys vuorineuvos Rabbingista? kysyi Topi.

—Isältäni, vastasi Johannes. Ja eräiltä muilta, jotka ovat joutuneet hänen kanssaan tekemisiin.

Topi vaikenä, sillä hän muisti Johanneksen isän ja vuorineuvoksen välillä olleen jotakin riidanrapinaa. Lie ollut paljonkin, koska se näytti niin syvästi myös poikaan vaikuttaneen.

Vuorineuvos Rabbing käytti hyväkseen kaikkia, jatkoi Johannes. Imi mehun, kulutti työkyvyn, ja potkaisi sitten maantielle! Niin hän teki sekä työmiehilleen että isännöitsijöilleen ja konttorihenkilöilleen. Kukaan hänen alammaisensa ei voinut olla hetkeäkään varma asemastaan.

—Nyt tuomitset sinä väärin vuorineuvosta, lausui Topi.

Jos Johannes tahtoi yleispätevästi asioita arvostella, sanoi hän, täytyi hänen myöntää, että harva oli tehnyt niin paljon alammaistensa hyväksi kuin juuri vuorineuvos Rabbing. Topi oli käynyt eräillä hänen tehtaillaan. Missään ei työväellä ollut mukavampia ja terveellisempiä asuntoja, laajempia lukusaleja eikä paremmin varustettuja kirjastoja.

—Rabbingin työmiehet voivat kuin prinssit, väitti hän. Siihen koulut, siihen kokoushuoneet.

—Minä tiedän, katkaisi Johannes. Sinä voisit lisätä vielä: siihen henkivakuutukset, siihen palovakuutukset, siihen tapaturma-vakuutukset, säästökassat, hautaus- ja sairasapu-rahastot.

Tuo oli kyllä tunnettua. Ja niihin viitattiinkin Suomessa aina, kun oli kysymys kapitalistisen järjestelmän kiittämisestä ja sosialismin saattamisesta huonoon huutoon. Katsokaa vuorineuvos Rabbingia! sanottiin. Siinä on malli-isäntä! Siinä on isännän ja työväen väli mallikelteisesti järjestetty!

—Eikö olekin sitten? hymyili Topi, mielestään jo kokonaan voitonpuolella. Mutta sinä nyt olet sosialisti. Ethän sinä tietysti tahdo tunnustaa olevan ketään kunnon kapitalistia.

Kyllä, sen tahtoi Johannes kyllä tunnustaa. Kapitalistien joukossa saattoi olla hyvinkin monta kunnon ihmistä, yhtä paljon ja ehkä enemmän kuin itse sosialistien. Mutta vuorineuvos Rabbing ei ollut mikään kunnon ihminen. Ja jos se tuli väärän järjestelmän lisäksi...

—Sinulla on omat ennakkoluulosi, väitti Topi. Vuorineuvos Rabbing on tietysti mies kuin useimmat muutkin liikemiehet, ainoastaan hiukan heitä etevämpi.

Tietysti hän ajoi omaa etuaan. Mutta kuka ei tässä maailmassa tehnyt sitä? Tietysti hän käytti muita hyväkseen. Mutta eivätkö muutkin hänestä hyötäneet?

Topi ainakin hyötyi tuhat markkaa kuussa. Ja sillä hinnalla hän puolestaan lupasi toistaiseksi olla kenen käytettävänä tahansa.

—Jos vuorineuvos Rabbing on roisto, sanoi hän, hän ainakin maksaa hyvin kanssarikollisilleen!

Sitä eivät kaikki roistot tehneet. Ja se oli hänen mielestään jo isosti lieventävä asianhaara.

Johannes ei viitsinyt väitellä enää. Menköön toinen, mihin meni! Itsepähän sai Topi vastata kohtalostaan. Ja ehkäpä hän tulisi hyvinkin onnelliseksi vuorineuvos Rabbingin palveluksessa.

Johannesta kadutti jo, että hän oli ollenkaan sanonut mitään.

Eihän hän voinut vaatia, että Topi ymmärtäisi häntä ja hänen ääretöntä vastenmielisyyttään pelkkää vuorineuvos Rabbingin nimeä ja käsitettä kohtaan. Olihan tuolla tunteella niin syvät ja erikoiset juuret hänessä.

Mutta koska hän kerran oli jotakin sanonut, hän tahtoi myös keskittää johonkin ponteen sanottavansa.

—Tähän asti sinä olet ollut herra, lausui hän. Nyt sinusta tulee orja, rahan orja.

—Parempi sekin kuin työn orja, väitti Topi. Sillä se minä olen ollut näinä vuosina. Herra, sanot sinä? Mitä sillä tarkoitat?

—Tarkoitin, että olet ollut vapaa mies.

—Kaunis vapaus! Vapaampi minusta nyt tulee. Vähemmän työtä ja enemmän palkkaa!

Eikö se ollut myöskin sosialismin oikea resepti? nauroi Topi.

Johannes ei vastannut. Hän kulki edestakaisin lattialla pehmeissä huopatossuissaan ja mietti otsa rypyssä. Topin sanat olivat häneen läheltä koskettaneet.

Vapaus? ajatteli hän.

Mikä oli vapaus? Ja kuka oli vapaa lopullisesti? Hänkö, joka tässä marssi ja tuumi joka hetki työtään ja toimeentuloaan? Vai tuoko, jolla oli toimeentulo ja jonka palkka oli vain nousemassa?

No niin, Topi oli rahan orja. Mutta ehkä Topi lopullisesti oli paljon vapaampi häntä itseään.

Hänellä ei ollut lepoa koskaan. Hänellä ei ollut lomaa milloinkaan. Hänellä oli aina paha omatunto, jos häneltä oli päiväkin, jos puolikin päivää hukkaan kulunut. Hänhän orja oli, työn orja.

Mitä se auttoi, että hän teki työtä mielellään? Työ vallitsi häntä, työ vaati jokaisen päivän, jokaisen hetken häneltä. Työhän vasta hirmuvaltiaksi oli. Paljon pahempi isäntä kuin mikään raharuhtinas.

Raha on vapautta, ajatteli hän.

Mutta jos hänellä olisi rahaa, voisiko hän sittenkään olla työtä tekemättä? Tuskin. Hän oli jo liiaksi tottunut siihen. Työn intohimo asui hänessä. Voisiko hän koskaan elämässään voittaa sitä?

Olisi hyvin mukavaa voida joskus laiskotellakin, ajatteli hän.

Lapsena hän oli voinut sitä ja vielä koulun alaluokillakin. Mutta sitten oli tullut eteen ankara välttämättömyys. Työn pakko se oli ollut. Johtunut toimeentulon kysymyksestä.

Siis hän ei ollut suinkaan vapaaehtoisesti ruvennut työtä tekemään? Työnhalu ei siis ollut suinkaan mitään hänelle ominaista, myötäsytynyttä? Hänen oli ollut vain pakko tehdä työtä enemmän kuin monen muun ja hän oli tehnyt. Ja kuvitellut tekevänsä sitä mielellään!

Ei, työtä ei kukaan tehnyt mielellään. Jos joku sanoi niin, hän valehteli tai hän ei ollut syvemmin asiaa ajatellut. Kaikki tahtoivat vähemmän työtä ja enemmän palkkaa. Hän itse, kuten Topi ja kuten niin monet miljoonat maailmassa.

Ja hän oli koettanut tehdä uskonnon siitä! Mikä hulluus! Mikä henkinen sokeus!

Mutta niinhän ihmiset yleensä tekivät. Käänsivät pahan hyväksi, virheensä ansioiksi. Muodostivat mielipiteensä sen mukaan kuin käytännöllinen pakko vaati heitä muodostamaan. Ja olisivat kuitenkin olleet valmiit vannomaan, että he tekivät sen aivan vapaasti ja luonnollisesti, ilman mitään ulkonaista pakotusta.

Ihmisillä on sellaiset mielipiteet kuin heillä on varaa pitää, ajatteli Johannes.

Hänellä oli tällaiset mielipiteet, siksi että hän oli syntynyt keskiluokasta. Jos hän olisi ollut yläluokan lapsi, hänellä olisi ollut yläluokan katsantotapa. Jos alaluokan lapsi, arvattavasti alaluokan vaistot ja maailmankatsomuskin.

Nähtävästi hän juuri siksi, että hän itse oli keskiluokan lapsi, koetti yhdistää niitä molempia.

Hänen isänsä oli tehnyt vararikon ja hän oli ollut poika-ijästään saakka pakotettu itse leipänsä ansaitsemaan. Se oli tehnyt hänestä sosialistin.

Mutta hän ei voinut kuulua sosialistisen puolueen äärimmäiseen vasemmistoon, siihen, joka vaati aseihin tartuttavaksi. Miksi ei? Siksi että hän ei ollut syntynyt samassa yhteiskunta-asemassa kuin he eikä kestänyt samoja elämäntaloloita.

Hänen paikkansa oli sosialismin oikealla sivustalla. Aivan kuin se olisi ollut porvarillisten puolueiden vasemmalla, jos hän olisi niihin liittynyt. Mikä määräsi sen? Tietysti hänen vakaumuksensa. Mutta mikä määräsi hänen vakaumuksensa? Tietysti hänen verensä, hänen syntyperänsä ja elämäntalonsa.

Sokea sallimus siis! Sillä eihän hän ollut itse itseään siittänyt eikä synnyttänyt.

Ja jos hänen isänsä ei olisi tehnyt vararikkoa? Jos hän ei olisi ollut pakotettu itse leipänsä ansaitsemaan? Olisiko hän nyt sosialisti ollenkaan?

Tuskin. Sokea sallimus oli senkin määrännyt.

Ei ollut vapaata tahtoa, tunnetta, mielipidettä, ei edes vapaita vaistoja eikä intohimoja maailmassa.

Mutta jos näin oli, eikö ollut naurettavaa koettaakaan muuttaa ihmisiä toisenlaisiksi tai saada heitä toisin ajattelemaan?

Hehän ajattelivat niin, siksi että heidän *täytyi* niin ajatella...

Kun ei Topi saanut mitään vastausta ystävältään, hän rupesi hiljakseen omaa kohtaansa selittämään.

—Älä luule, että minä olen narri, sanoi hän. Ymmärrän varsin hyvin, mitä vuorineuvos Rabbing tahtoo minusta.

Liike, jonka toimitusjohtaja hän oli ollut, oli uusi ja oli ruvennut hyvin menemään. Ja vaikka Topi sen itse sanoi, se oli ollut hänen ansionsa, sillä hän oli tehnyt työtä kuin hevonen nämä viimeiset vuodet. Suonut tuskin ruoka-aikoja ja pyhäpäiviä itselleen.

Hänen kuntonsa ja ahkeruutensa olivatkin ammatti-piireissä herättäneet huomiota.

Nyt oli vuorineuvos Rabbingilla toinen samantapainen, vanhempi ja vakavaraisempi liike, jolle tämä uusi yritys tuotti suurta vauriota. Mikä oli sen luonnollisempaa kuin että hän tahtoi tappaa sen? Ja kiinnittää palvelukseensa toisen liikkeen toimitusjohtajan?

—Mutta edeltäjäsi virassa? kysyi Johannes. Minne hän on joutunut?

—Tietysti erotettu, vastasi Topi, aivan kuin se olisi ollut itsestään selvin asia maailmassa. Eikä hänestä vahinkoa ollutkaan.

Hän oli ollut jo vanha. Ja hän oli hoitanut liikettä liian vanhan-aikaisten periaatteiden mukaisesti.

—Ja tuota pidät sinä luonnollisena? hymähti Johannes katkerasti.

Hän muisti isäänsä. Samoin oli tälle käynyt. Toinen nuorempi, uuden-aikaisempi oli tunkenut hänet tieltään.

—Se on liikemoraalia, vastasi Topi.

Johannes nyykäytti hänelle päätään hyväksyvästi.

—Niinpä tiedät, kun itse tulet vanhaksi...

Topi ei antanut hänen lopettaa lausettaan.

—Se on sen-aikainen murhe, lausui hän iloisesti. Nyt minä olen onnellinen mies ja nautin onnestani.

Hän oli huomannut jo viime talvena eräistä vihjauksista, että hänellä olisi valmis paikka Rabbingin liikkeessä. Varmuuden hän oli hankkinut siitä kuitenkin vasta vähää ennen ulkomaa-matkaansa.

—Kuinka? kysyi Johannes. Etkö kertonut toissapäivänä minulle matkustavasi oman yhtiösi, *entisen* yhtiösi rahoilla?

—Kyllä, vastasi Topi luonnollisesti.

—Ja sinä tiesit jo silloin, että tulisit siitä pian luopumaan? Maksatat heillä vielä opintomatkaasi?

—Aivan oikein. Välikirjani menee umpeen vasta syyskuussa.

—Mutta sehän on...

Petollista! aikoi Johannes sanoa.

—Se on liikemoraalia, hymyili Topi.

Miksi he olivat niin hulluja, että maksoivat? Miks'eivät olleet häntä välikirjalla pitemmäksi aikaa sitoneet? Taanneet itselleen hänen työtään ja ammattikokemustaan ainakin muutamiksi vuosiksi eteenpäin, ennen kuin matkarahan antoivat.

—Mutta kaikissa tapauksissa...

Johannes ei ymmärtänyt eikä tahtonut ymmärtää sellaista menettelyä. Topi, jota hän oli aina niin kunnan miehenä pitänyt! Mutta se mahtoi olla liikemoraalia.

Oli niin paljon moraaleja maailmassa. Oli yksityistä, oli valtiollista, oli orjamoraalia, oli herramoraalia, ja jumala ties mitä! Ehkäpä Topin oli yhtä hyvää kuin jonkun muunkin. Kuka oli tuntojen tuomari? Ja

missä oli ylin tuomio-istuin?

Yhden asian hän kuitenkin tahtoi vielä kysyä ystävältään.

—Sinä siis kuulut jo nyt tavallasi vuorineuvos Rabbingin palvelukseen?

—Kyllä, tavallani, vastasi Topi. Tämän sähkösanoman jälkeen.

Se oli liikkeen johtokunnan puheenjohtajalta. Eräs noita bulvaaneja, joita vuorineuvos Rabbingilla aina oli, milloin hän ei tahtonut itse näkyä! Hänen kanssaan Topi olikin ollut vain tekemisissä, ensin suullisesti siellä kotimaassa, sitten kirjeellisesti täältä ulkomailta pitäen.

Oikeastaan oli asia jo Topin Sveitsissä ollessa tullut päätetyksi heidän kesken. Oli vain kysymys enää eräistä ylimääräisistä palkkaeduista, joita Topi voimansa tunnossa oli vaatinut itselleen. Johtokunta oli ne jo periaatteessa hyväksynyt, mutta asia oli vielä alistettu vuorineuvos Rabbingin harkinnan alaiseksi.

Nyt oli tämäkin sen siis lopullisesti hyväksynyt. Ja nyt oli Topi tapaava hänet täällä Berlinissä, jonne vuorineuvos oli saapuva matkaltaan Lontoosta ja Parisista.

—Se mies on aina matkoilla, selitti Topi. Ja kuitenkin, kun häntä tarvitaan, hän on aina kotimaassa. Hän on kaikkialla! Kuin jumala, näkymätön ja jokapaikassa läsnä-oleva.

—Niin, myönsi Johannes. Paha on kaikkialla läsnä-oleva.

Mutta hän ei ollut vielä saanut tehneeksi kysymystään, joka mietitytti häntä.

—Sinä kuulut siis vuorineuvos Rabbingin palvelukseen, sanoi hän, ja aiot kuitenkin vielä ensi syyskuuhun saakka kantaa palkan entiseltä yhtiöltäsi?

—Tietysti. Välikirjan mukaan.

—Mutta jos he saavat tietää sinun salahommistasi?

—Tietysti ne saavat tietää, hymyili Topi. Yhtiökokous on nyt keväällä ja asia tulee sanomalehtiin.

—Mitä he silloin sanovat? Entisen yhtiösi johtokunta nimittäin?

—Se on heidän asiansa, virkkoi Topi verrattomalla ylemmyydellä.

—Eivätkö he heti erota sinua? Eiväthän he voi sallia, että sinä kilpailevan liikkeen tulevana johtajana toimit heidän liikkeessään.

Topi hymyili tyytyväisesti.

—Jos he sen tekevät, sanoi hän, minä haastatan heidät oikeuteen välikirjan rikkomisesta. Voinpa vielä vaatia vahingonkorvaustakin.

—Vahingonkorvausta? Mistä?

—Tietysti hukkaan menneestä oppi-ajasta, nauroi hän. Sillä onhan oloni tuossa entisessä liikkeessä ollut kuin oppi-aika minulle.

Se oli ollut hänen kokeilukenttensä, hänen ponnahdinlautansa. Ilman sitä hän ei olisi koskaan kiivennyt näin korkealle.

—He maksavat viulut, sanoi Topi. Ja minä soitan.

Tuo oli Johanneksen mielestä jo niin nerokasta, että hänenkin täytyi nauruun purskahtaa.

—Ja vuorineuvos Rabbing soittaa sinulla, sanoi hän. Onneksi olkoon! Nyt voin minä sinua *hyvällä* omallatunnolla onnitella.

—Soittaa parhaiten, joka viimeksi soittaa, mutisi Topi.

Muuten hän ei ollut tullut väittelemään Johanneksen kanssa, sanoi hän. Hän oli tullut hakemaan Johannesta ulos. Sillä oli Johanneksella kuinka kiire tahansa olevinaan, tämä ilta hänen kuitenkin täytyi uhrata ystävälleen.

—Minä tahdon istua ja iloita, selitti Topi. Ja minä tahdon maksaa!

Hän oli istunut ja iloinnut jo koko iltapäivän, kertoi hän. Aamupäivällä hän oli, heti sähkösanoman saatuaan, kirjoittanut pitkän kirjeen vaimolleen. Mutta sitten hän oli mennyt Baueriin, tavannut siellä

pari tuttavaa, syönyt heidän kanssaan päivällistä ja tullut nyt Johannesta hakemaan.

—Sinun *pitää* tulla, sanoi Topi. Tätä ei tapahdu minulle kuin kerran. kymmenessä vuodessa. Enkä minä vielä liian hutikassa ole.

Tuttavat olivat jääneet Victoria-kahvilaan odottamaan.

—Keitä he ovat? kysyi Johannes.

—Samaa matkaseuraa, josta jo toissapäivänä mainitsin sinulle. Kauppias Oikarinen, tiedäthän, tuo suuri tukkukauppias Itä-Suomesta ja kuvanveistäjä Toivo Muttilla. Hauskoja miehiä! Kyllä sinä heidän kanssaan toimeen tulet.

Heidänkin oli ollut tarkoitus matkustaa oikeastaan jo eilen. Mutta heillekin oli tullut joku sähkötieto, joka oli heidät tänne pidättänyt.

Johannes katsoi kelloaan. Alkoikin lähestyä hänen tavallinen illallis-aikansa.

—Minä tulen, sanoi hän. Mutta en pitkäksi aikaa.

—Niin pitkäksi kuin puhumista piisaa, nauroi Topi hyvillä mielin. Olitpa kerrankin oikea toveri! Tule, ja minä vakuutan, että saat nähdä onnellisen miehen minussa.

—Sitä en epäile, vastasi Johannes. Mutta muista, että jumalat ovat kateellisia. Ottavat toisella kädellä, mitä antavat toisella...

—Ja minä pidän näillä molemmilla, keskeytti Topi. Mennään nyt!

He menivät. Topi oli tullut automobiililla, joka vartoi oven edessä.

Johannes nuhteli häntä kevytmielisestä rahan tuhlauksesta.

—Kerran elämässä, kerran elämässä! huusi Topi. Istu alas! Victoria-kahvilaan!

Ettei hän vain joisi itseään juovuksiin, ajatteli Johannes. Ilo tekee hulluksi ihmisen. Murhe pitää miehensä jo paljon paremmin jaloillaan.

12.

Kahvila oli täpötäynnä väkeä. Tuolien ja pöytien lomitse pujottelemalla he vihdoinkin löysivät sen sohvankulman, missä Topi Huotarin toverit istuivat.

Nämä osoittivat innokkaasti iloaan hänen tulonsa johdosta.

—Kauanpa viivyit, lausui Oikarinen, pieni, vilkas karjalainen, joka häikäilemättä puhui omaa murrettaan. Mie jo pelkäsin, ettet tulisikaan.

Johannes oli pysähtynyt hiukan taemman. Topi tahtoi esittää hänet Oikariselle.

—Me kyllä tunnemme toisemme, hymyili Johannes.

Olihan Oikarinen sama tukkukauppias, jonka tulkkina hän ennen ylioppilas-aikoinaan oli tehnyt suuren ulkomaisen kiertomatkinsa.

Oikarisen suu meni leveään hymyyn, kun hän huomasi Johanneksen.

—Päivää, päivää, sanoi hän, sydämellisesti kätensä ojentaen, mutta paikaltaan nousematta. Tohtorihan se on! Tottahan me toki tunnetaan toisemme, kun ollaan vanhoja reissukampraatteja...

Ja Oikarinen selitti seuralle, että tämä tohtorihan hänellä oli ollut kuskipoikanaan Egyptin-matkallaan. Nyt hänellä oli tämä Muttilla, joka oli viime talvena muovailut hänestä rintakuvan ja saanut valtionpalkinnon sillä. Herrat kai olivat kuulleet siitä?

Muttilla nousi juhlallisesti tervehtimään.

—Me tullaan Italiasta, sanoi hän. On pysähdetty tähän Berliiniin. Tärkeiden asioiden vuoksi.

Hän lausui viimeiset sanat tavallista painokkaammin.

Muuten ilmoitti Muttilla täydellisesti halveksivansa Berliiniä ja koko saksalaista kansanluonnetta. Mitä ihmisiä! Mitä rakennuksia! Mitkä museot, mitkä hirvittävät kuvapatsaat!

—Ei siun pidä niin puhua, ojensi Oikarinen häntä. Sie et ymmärrä Berliiniä. Berliini on ahväärikaupunki ja sie et ymmärrä ahvääriä.

Oikarinen selitti, että se olikin ainoa ero heidän välillään. Hän rakasti taidetta ja ymmärsi taidetta. Muttilla taas piti paljon rahasta, mutta ei ymmärtänyt ahvääriä ollenkaan.

—Hyvä mies muuten tämä Muttilla, lisäsi hän. Ei koppava ollenkaan, kuten niin monet muut taiteilijat. Saa sitä neuvoa, ja ottaa se onkeensa, mitä sille sanoo. Kyll' siitä vielä taiteilija tulee. Terve!

Muttilla teki kärsivän marttyyrin eleen.

—Ja kyll' siusta vielä ahväärimies, sanoi hän sitten. Terve!

Se huvitti Oikarista tavattomasti. Ja hän selitti Johannekselle, että ahväärimatkoilla hän oikeastaan olikin, vaikka samalla katseli muutakin maailmaa. Hän oli aina tottunut huvin ja hyödyn yhdistämään.

—Täälläkin Berlinissä, sanoi hän, älkää luulko, että mie täällä tyhjin toimin olen. Miulla on ahvääriä, paljon ahvääriä. Mie olisin matkustanut poisikin jo eilen, vaan sitten tuli illalla tämä sähkösanoma.

Se oli vuorineuvos Rabbingin pääkonttorista Helsingistä.

Johannes vilkaisi Topi Huotariin, joka mulkoillen vastasi hänen katseesensa.

—Myö ollaan vanhoja ahväärituttavia Rappingin kanssa, kehuskeli Oikarinen huomattavalla itsetyytyväisyydellä. Vanhat veljet ja toverit! Et sie, Huotari, ikinäs kadu, että tulet sen miehen alustalaiseksi.

Hän kertoi vuorineuvos Rabbingin saapuvan niinkuin huomenna Berliiniin. Ja heidän piti tavata toisiaan tärkeissä asioissa.

—Miullahan ne tärkeät asiat on, selitti Oikarinen. Mitäs tällä Muttillalla! Vähän vain tyttöjä katselee, hihhi...

Kuvanveistäjän ammatti oli hänen mielestään aivan erikoisen edullinen sitä tarkoitusta varten. Tarvitsee muka mallia, vie kotiinsa, riisuu alastomaksi. Eikä kenelläkään ole mitään muistuttamista.

—Siinä sen tärkeät asiat on, hihitti Oikarinen. Jos en mie ois ahväärimies, mie rupeisin kuvanveistäjäksi. Kippis!

Muttilla katsoi filosofisesti lasiinsa.

—Sie et vain saisi ketään ateliieriisi, virkahti hän. Ja mitä tärkeihin asioihin tulee, niin perästä kuuluu, sanoi torventekijä.

Johannes olisi tahtonut syödä, mutta toisilla ei ollut nälkä vielä. Hänen sallittiin kuitenkin tilata pari voileipää. Toiset tahtoivat syödä vasta myöhemmin ja jossakin oikeassa ruokaravintolassa, mutta sitä ennen he tahtoivat käydä vielä varieteessa.

—Mie tahdon nähdä naisia, selitti Oikarinen. Ja mie tahdon syödä naisten kanssa illallista. Ja tohtorin täytyy tulla mukaan. Mie maksan.

Tämä Huotari oli maksanut tähän asti, lisäsi hän. Nyt oli hänen vuoronsa. Ja oli hänelläkin syynsä siihen, sillä tuotti tämä sähkösanoma hänellekin tuhansia.

Johannes meni mukana tahdottomasti. Tällainen seura oli suorastaan lepo hänen viime aikoina hyvinkin ärtyneille hermoilleen.

He pistäytyivät varieteehen. Oikarinen sai nähdä naisia. Lähellä oli pieni »musiikkisalonki», joka oli tätä tarkoitusta varten sangen taitavasti järjestetty. Ne, jotka tahtoivat kuulla musiikkia ja nähdä esityksiä, voivat istua aivan rauhallisesti salongissa. Ne taas, jotka välittivät vähemmän taiteesta kuin taiteilijattarista itsestään, pääsivät eräästä sivuovesta suorastaan yksityishuoneisiin.

Ovenvartija vilkasi tottuneella silmällä heihin ja ohjasi heidät heti jälkimmäistä tietä sisälle.

Huoneet olivat pieniä, paksuilla oviverhoilla ja pehmeillä leposohvilla varustettuja. Jostakin kuului

lasien kilinää ja naurunkikatusta. He valitsivat suurimman ja tilavimman niistä.

—Mie en riisu päältäni, sanoi Oikarinen. On sitten vapaampi lähtemään.

Viisas mies tuo, ajatteli Johannes. Ei vanhaa nenästä vedetä.

Lihavahko, keski-ikäinen nais-ihminen tuli mielevänä kysymään, mitä herrat suvaisivat.

Muttilla katsoi tiedustavasti Oikariseen.

—Sano sille, käski Oikarinen, että mie en juo muuta kuin pommeria. Sano, että tuopi pullon miestä päälle!

Emännän kasvot kirkastuivat, kun hän kuuli tilauksen.

—Ja muuta? kysyi hän merkitsevästi.

—Tietää se sen sanomattakin, virkahti Oikarinen. Tyttö miestä päälle.

Hän itse selitti tahtovansa »ruuna riiman».

Se oli eräs hänen seisovista sukkeluuksistaan. »Pruna prima», se oli primadonna tai primaballerina.

Muttilla tulkitse Oikarisen tahdon emännälle. Tämä nyykäytti päätään hyväksyvästi.

—Sikari, sanoi Oikarinen, tarjoten kotelostaan Johannekselle. Eivät sitten ainakaan suuhun lennä.

—Jaa, ketkä?

—Nuopahan herhiläiset, hymyili Oikarinen, puraisten sikarinsa ja syläisten pään suustaan. Vieläkös se tohtori muistaa? Näinhän sitä myökin ennen aikoinaan.

Johannes muisti kyllä. Oikarinen oli ollut hänen suuri opettajansa elämän taidossa. Tuokiotila oli sama kuin niin usein heidän yhteisellä Egyptinmatkallaan. Se ero ainoastaan, että tällä kertaa oli Muttilla pikenttinä.

Pullot tulivat ja tytöt niiden mukana. Oikarinen otti heti yhden kummallekin polvelleen.. Tytöt ymmärsivät, kuka päähenkilö oli, ja kohdistivat häneen kaiken huomionsa. Taputtivat häntä leuan alle ja sallivat hänen rohkeita hyväilyjään.

Toiset kaksi hän oli määrännyt Johanneksen ja Topi Huotarin hoidettaviksi.

Johannes esiintyi englantilaisena eikä ollut muuta kieltä ymmärtävinään. Topi ei ollut ollut yhtä viisas, vaan tuonut heti esille saksankielen taitonsa, joka osottautui erinomaiseksi. Hän sai sentähden ylläpitää keskustelua kaikkien kolmen puolesta.

Muttilla oli jäänyt aivan ilman. Mutta hän lohduttausi samppanjalla ja jalkakurtiisilla.

Tytöt tahtoivat riisua Oikarisen palttoon, mutta hän ei sallinut sitä. Ei edes sikaria hän suostunut suustaan ottamaan. Mutta muuten hän oli aivan mainio kavaljeeri.

—Nää on minun tyttöjäni, selitti Oikarinen, minun ottotyttöjäni. Sano niille, Muttilla, että mie tykkään paljon heistä.

Muttilla teki työtä käskettyä. Ja tytöt ilmaisivat äänekkäästi ihastustaan.

—Hyvä setä, hyvä setä, he sanoivat ja tahtoivat kilvan tarjota hänelle sulojaan. Hyi, setää! Mitä setä tekee?

Toinen heistä ilmoitti, että hänen täytyi nyt mennä esiintymään.

—Pieni laulu vaan, hän sanoi. Minä tulen heti takaisin.

Mutta Oikarinen ei päästänyt häntä.

—Ei sinun nyt sovi mennä, huomautti hän. Sano hänelle, Muttilla, että mie annan viismarkkasen emännälle.

Emäntä tuli, sai lasinsa ja viismarkkasensa. Vilkutti silmää tytöille, tytöt hänelle, ja lopuksi he kaikki iskivät silmää Oikariselle. Tuossa saalis, näyttivät he ajattelevan. Tuossa kukko, joka vielä ennen aamunkoittoa munii kultaisia munia meille.

Mutta tytöt olivat tehneet laskelmansa Oikarisen tahtoa kuulustelematta.

—En mie näitä tässä jaksu kauan pitää, hän virkahti äkkiä ja lykkäsi tytöt polviltaan. Ota sie, Muttilla! Mie tahdon juoda kanss' vähän pommeria.

Tytöt osoittivat suurta tyytymättömyyttä, mutta alistuivat kohtaloonsa. Pitivät nähtävästi sen jonakin ohimenevänä oikkuna sedältä.

—Mie olen saanut näistä tarpeeni, kääntyi Oikarinen Johanneksen puoleen puhumaan. Kippis! Mitenkä se oli? Eikö me oltu ennen veljet tohtorin kanssa?

—Ollaan vieläkin, hymyili Johannes.

—Sitähän miekin! Kun ei ole tavattu niin pitkiin aikoihin ja kun siusta on tällä välin niin kuuluisa mies tullut...

—Jaa, kuinka kuuluisa? kysyi Johannes.

—Edusmies ja muuta. Mutta anna sie palttua sille sosialismille! Vaikka voi se olla ahvääriä sekin, lisäsi hän sitten tuttavallisella, keskinäisellä ymmärryksellä.

—Huonoa ahvääriä, väitti Johannes.

—Ka, tietysti, myönsi Oikarinen. Mut sen selästä voi hypätä paremman ahväärin selkään. Etkö hypännekin? lisäsi hän, jälleen silmiään hyväntahtoisesti siristäen.

—Niin, minäkö? hymähti Johannes. Mihinkäpä minä hyppäisin?

Oikarinen katsoi hetken leikillisen tutkivasti häneen. Sitten kun Johannes ei näyttänyt ymmärtävän hänen leikkiään, vetäisi hänkin suunsa vakavaksi.

—Ka niin, mitäpä niistä, hän sanoi. Puhuivat vain siellä Helsingissä...

—Mitä puhuivat? kysyi Johannes.

Oikarinen katsoi varovasti ympärilleen. Ei näyttänyt olevan vaaraa Muttilasta eikä Topi Huotarista.

—Että siusta tulisi rokuristi, kuiskasi hän sitten.

—Prokuristi?

Johannes katsoi häneen hämmästyneenä.

—Tai tuota, konttoripäällikkö. Miten minä sanoin? Siihen, siihenpähän Rabbingin konttoriin!

—Rabbingin!

Johannes ei tiennyt, pitikö hänen itkeä vai nauraa tälle jutulle. Mutta hän tahtoi kuulla enemmän.

—Mitähän vuorineuvos minulta! lausui hän sentähden, luoden ikäänkuin ujostuneena alas silmäluomensa.

Oikarinen innostui. Se oli noita vuorineuvoksen tavallisia neronleimauksia. Tietysti saattoi olla ensi silmäyksellä hämmästyttävää, että juuri Johannes...

—Minä itse olen enemmän hämmästynyt, selitti Johannes.

—Sie, veitikka!

Oikarinen löi häntä tuttavallisesti olalle. Aivan kuin olisi tahtonut sanoa: peijooni, olet sie aika ahväärimies!

—Paikka on hyvä. Siihen olisi kyllä ollut paljon pyrkijöitä, lisäsi hän. Mutta Rabbingilla on aina oma päänsä. Se osaa, se!

—Mikähän neronleimaus tässä nyt sitten on? tiedusti Johannes.

Ka, asia oli aivan selvä, selitti Oikarinen. Johannes oli sosialismin merkkimiehiä. Sitäpaitsi sen harvoja oppi-arvoja saavuttaneita edustajia. Mikä oli sen luonnollisempaa kuin että Rabbing, joka oli samalla

tapaa jo monta kiivasta sosialistia kesyttänyt, nyt oli iskenyt silmänsä häneen? Johannes oli tohtori, ei sopinut tarjota vähäpätöistä paikkaa hänelle.

—Eikä hänen vaalinsa ole hulluimpaan mieheen osunutkaan, lisäsi Oikarinen, nyykäyttäen hänelle päätään rohkaisevasti. Kippis! Mie olen aina tykännyt paljon siusta.

Johanneksen korvat olivat kuumenneet.

Mikä lemmon juttu tämä oli, joka hänelle näin äkki-arvaamatta ja näin oudossa paikassa syötettiin? Tiesivätkö muut siitä? Kuka oli sen pannut liikkeelle? Mitä tuon jutun takana piili? Oliko tarkoitus pilkata häntä tai tappa hänet julkisena henkilönä?

Oli asianlaita miten tahansa, sen takana ei voinut piillä mitään hyvää. Ja hän päätti itsekseen heti kirjoittaa Helsinkiin ja ottaa selon siitä.

Mutta ääneen hän sanoi:

—Sinä kuulit sen Helsingissä? Tietävätköhän monet siitä?

—Ka, kuuluu se seisonen jo sosialistisissa sanomalehdissäkin, selitti Oikarinen.

Morjens, ajatteli Johannes. Tuli on silloin pantu kulkemaan, kipinä kiertämään. Siis siinä leirissä ainakin minä mahdan olla kuollut mies tätä nykyä.

—Vai niin, hän sanoi jyrkästi. Ikävä kyllä, siinä ei ole perää vähintäkään.

Oikarinen katsoi epäuskoisesti häneen.

—Sie aiot pysyä sosialistina? virkahti hän keveästi. Ka, ei miulla mitään sosialismiakaan vastaan ole. Pahemmat ne on nuo osuuskaupat!

Hän puolestaan ei sekoittanut politiikkaa ahvääreihinsä, kertoi hän. Hän möi jokaiselle, joka vain tahtoi ostaa häneltä. Toista oli vuorineuvos Rabbingin laita! Hänellä oli aina suuret näköalat, laajat tarkoituserät.

—Mie olenkin vain tällainen kamasaksa, nauroi hän.

Johannes ei vastannut mitään. Kummat ajatukset kiertelivät hänen aivoissaan.

Mutta Oikarinen oli jo kyllästynyt tähän paikkaan.

—Myö mennään nyt! sanoi hän. Muttala, hoida sie lasku käsikassastasi.

Tytöt hätääntyivät ja yrittivät yhteisvoimin pidättää häntä. Mutta Oikarinen oli järkähtämätön.

—Muttala, virkahti hän, sano niille, että meillä on muita asioita. Taikka jos tahtovat välttämättä tavata meitä, niin tulkoot sitten huomen-illalla hotelliin.

He pääsivät pois hädin tuskin.

Kadulle tultua sanoi Johannes hyvästit heille. Hän tahtoi mennä kotiin. Nyt hän oli yhtä järkähtämätön.

13.

Seuraava päivä oli sunnuntai. Heti Johanneksen tultua aamiaiselta, käytiin häntä kutsumassa emännän puolelle, missä Trudchenin kihlajaisia vietettiin.

Läsnä oli vain eräitä sukulaisia ja suvun läheisimpiä ystäviä. Yksinkertaista, porvarillista väkeä, jonka seurassa Johannes viihtyi erinomaisesti. Miehet puhuivat politiikkaa, kotimaista ja ulkomaista. Myöskin Suomen kysymystä kosketeltiin ja Johannes sai tehdä juurtajaksain siitä selkoa heille.

—Niin, aivan oikein, virkahti eräs kuulijoista, pienen olutpaikan isäntä. Tietysti te tahdotte tulla saksalaisiksi. Koko maailman täytyy tulla saksalaiseksi.

Se oli esitelmän tulos.

Naiset kuuntelivat päältä ja maiskuttelivat sokerileivoksiaan. Trudchen, joka oli yleisen huomion esineenä, kantoi hetken merkityksen miellyttävällä arvokkaisuudella. Sama ei oikein tahtonut onnistua hänen sulhaselleen. Tämä punastui vähäväliä tuiki tarpeettomasti, ei sanonut mitään, siirteli jalkojaan ja kaasi viinilasinsa valkealle pöytäliinalle.

Kesken kestiä soi ovikello. Trudchen meni avaamaan ja palasi takaisin ilmoittaen, että eräs herra tahtoi tavata tohtoria.

Topi se oli. Johannes ohjasi hänet huoneeseensa.

—No, kuinkas teidän iltanne päättyi? hän kysäisi iloisesti. »Rattoisaa mielialaa jatkui pikkutunneille saakka?» kuten se sanomalehdissä kuuluu.

Topi oli istunut sohvankulmaan. Hitaasti ja haparoivalla äänellä hän sopersi sanan kerrassaan. Niin, oli ollut hauskaa. Muttila oli kaikkien hämmästykseksi tarjoutunut viimeiset pirakat maksamaan. Hän oli saanut uuden, suuren rintakuvatilauksen nimittäin.

—Nyt ymmärrän minä hänen salaperäisen hymynsä, virkahti Johannes. Kuka tilaa häneltä rintakuvan?

—Vuorineuvos Rabbing.

Aina tuo sama nimi! Sehän rupesi olemaan jo liian mystillistä. Oliko tuo mies todellakin joka paikassa läsnä-oleva? Liikkuiko hän kuin jumalan henki vetten yllä?

—Muttila oli tietysti myös saanut sähkösanoman? hymähti Johannes. Vai onko vuorineuvos ehkä jo saapunut Berliiniin?

Topi ei vastannut. Johannes katsoi häneen ja huomasi nyt vasta, kuinka kalmankalpea hän oli.

Onpa poika tainnut viettää perusteellisesti eilisiltansa, ajatteli hän.

Mutta sitten katsoi hän jälleen, säikähti ja nousi ylös. Hän oli nähnyt selvään Topin alasluotujen silmäluomien alta pusertuvan esiin kyyneleitä.

Aivan oikein, Topi itki. Mitä tämä oli?

—Mies, kuinka sinun laitasi on? kysyi Johannes. Pää? Hermot? Vai onko sinulle tapahtunut jotakin ikävää?

Topi kamppaili värähtelevin huulin vasten sisällistä mielenkuohuaan.

—Niin, sanoi hän sitten vaikeasti, minulle on tapahtunut jotakin ikävää.

—Mitä? Joku tapaturma? Olethan tuossa toki? Hukannut rahaa? Suuria summia? Häh?

Topi ei vastannut, vaan nojasi pään kätensä varaan ikäänkuin tahtoen koota ajatuksiaan. Nähtävästi hän etsi muotoa, miten ilmoittaisi asiansa Johannekselle.

—Suo anteeksi, hän sanoi, minun pääni on aivan sekaisin. En ole koko yönön nukkunut. Sitten se kävi liian hirveäksi. Minun täytyi saada tavata sinua.

—Mutta mitä Herran nimessä on sitten tapahtunut? kysyi Johannes, nyt jo vakavasti huolestuneena. Ikäviä uutisia kotimaasta? Lapsi sairastunut?

—Ei, ei...

—Vaimosi?

Johannes alensi vaistomaisesti ääntään.

Hän muisti, että Topi oli jotakin maininnut hänelle vaimonsa lähestyvistä synnytyksestä. Olisiko se jo tapahtunut? Lapsi kuollut? Vaimo?

—Niin, sanoi Topi äkkiä aivan kovalla ja kirkkaalla äänellä. Hän on pettänyt minut.

—Kuka?

Johannes ei tahtonut uskoa korviaan.

—Vaimoni. Hän on pettänyt minut. Hän on pettänyt jo kauan minua. Ja lapsi, joka syntyy, ei ole minun lapseni.

Topi tuijotti eteensä, kasvoillaan ilme, joka kauhistutti Johannesta. Oliko tuo Topi? Oliko Topi tullut hulluksi? Saanut jonkun äkillisen taudinkohtauksen?

—Ei sinun lapsesi? pääsi Johannekselta melkein parahtaen.

—Ei, vastasi Topi samalla hirvittävällä, jähmettyneellä tyyneydellä. Hän ilmoittaa itse siitä minulle. Se on lopussa. Kaikki on lopussa.

Topi oli noussut ja tullut aivan Johanneksen eteen, joka tahtomattaan perettyi pari askelta. Mitään sellaista hän ei ollut ikinä nähnyt. Tuska, joka kuvastui noissa kasvoissa, oli yli-inhimillinen.

—Se on lopussa, toisti Topi, katsoen suoraan silmiin häntä. Kuuletko, kaikki on lopussa. Minulla ei ole mitään perhettä enää.

Johannes tiesi, mitä nuo sanat merkitsivät Topille. Eihän hänellä ollut mitään laajempia, yleis-inhimillisempiä harrastuksia. Perhe oli ollut hänelle kaikki kaikessa. Perhe oli ollut koko hänen maailmansa. Jos se oli lopussa, se oli maailmanloppu hänelle.

Ja myöskin hänen oma loppunsa. Sillä sen kanssa katkesivat kaikki oljenkorret häneltä.

Johannes johdatti hänet jälleen istumaan.

—Ystäväni, hän sanoi sitten vakavasti, sinun täytyy nyt ennen kaikkea olla järkevä. Voihan olla, että erehdyt...

Topi esti jyrkällä kädenliikkeellä hänet jatkamasta.

—Sanoinhan sinulle, että hän itse ilmi-antaa itsensä, virkahti hän. Tässä on kirje? Tahdotko lukea?

—En, sanoi Johannes päätään pudistaen.

—Hyvä. Siispä luen minä sen sinulle. Sinun *täytyy* kuunnella.

—Etköhän sen lukemisella liiaksi kiusaa itseäsi, esitti Johannes varovasti. Sillä arvattavasti sinä sen jo olet itseksesi monta kertaa lukenut.

—Sata kertaa, tuhat kertaa! Enhän minä ole muuta tehnyt kuin lukenut tätä kirjettä koko yön. Mutta sinun täytyy tulla vakuutetuksi, että mikään erehdys ei tässä asiassa ole mahdollinen.

Muutenhan Johannes voi muka luulla häntä humalaiseksi tai mielipuoiseksi. Hän vaati suorastaan vanhan toveruuden nimessä, että Johannes häntä kuuntelisi.

Mikään ei voinut estää häntä. Hän luki kirjeen.

Vaimo ilmoitti siinä monilla huokauksilla, selityksillä, itsesoimauksilla ja tuskanparahduksilla, ettei hän enää voinut pettää Topia. Ei enää tämän viimeisen kirjeen jälkeen, jossa Topi oli maininnut kotimatkastaan ja valoisista tulevaisuustoiveistaan. Hänen täytyi sanoa täysi totuus. Ja totuus oli se, että hän jo lähes vuoden oli ollutuskoton hänelle ja että hän oli rakastanut toista, joka nyt vuorostaan oli pettänyt hänet.

—Riittää, sanoi Johannes hiljaisesti. Vaimo parka!

Hän kuvitteli mielessään tuon kurjan naisen tilaa, joka nyt orpona, pettäneenä ja petettynä, istui lapsensa kera autiossa kodissaan. Seinät syyttivät, katto tahtoi murskata hänet. Mitä hän oli mahtanut kärsiäkään, ennen kuin hän oli päättänyt ottaa tuon ratkaisevan askeleen ja tunnustaa kaikki miehelleen.

—Ei riitä, virkahti Topi julmasti. Kuulehan eteenpäin!

Ja hän jatkoi lukemistaan, joka näytti tuottavan tuskallista, heikumallista huvia hänelle.

Äkkiä hypähti Johannes.

—Kenen sanoit sinä tuon miehen olevan?

Topi luki nimen uudestaan. Se oli hyvinkin tuttu Johannekselle.

—Työnjohtaja Jaakko Jyrkkä, luki Topi. Tässä seisoo niin. Tunnetko hänet? Onneksi hän ei ole minun tehtaastani.

Josko Johannes tunsi hänet! Olihan Jyrkkä ollut hänen läheisimpiä puoluetovereitaan. Suuri, musta, rokon-arpinen mies ja kiivas sosialisti! Hän ei vain voinut ymmärtää, että Jyrkkä...

—Kenties sinä tunnet myös naisen, jonka vuoksi hän on jättänyt vaimoni? jatkoi Topi järkähtämättömällä, kamalalla tyyneydellä. Hänen nimensä seisoo täällä alempana. Aura, Aura...

—Aura? kysyi Johannes henkeään pidättäen.

—Aivan oikein, Aura Kylmänen. Niin se oli. Sinä näet, että minun vaimoni on aivan rehellinen. Hän ei jätä mitään yksityiskohtaa mainitsematta.

Johannes oli noussut ylös ja mittaili nyt pitkin askelin permanttoa. Ystävän tuska oli häneltä toisen ja läheisemmän vuoksi unohtunut.

—Mutta sehän on mahdotonta, höpisi hän. Sehän on tuiki mahdotonta...

Miksi se muka olisi hänestä niin mahdotonta, sitä ei Johannes ollut mies tällä hetkellä itselleen selittämään. Hänestä tuntui vain, että jos tuo oli totta, silloin katkesi hänen viimeinen siteensä siihen maailmaan, jossa Jaakko Jyrkkä nyt oli niin ehdoton hallitsija. Olihan Aura suorastaan hänen aatteellinen selkänojansa. Jyrkkä taas oli jo pitemmän aikaa osoittanut häntä kohtaan ilmeistä vihamielisyyttä.

Topi ei näyttänyt huomaavan ollenkaan ystävänsä liikutusta. Hän luki yhä edelleen kirjettään, toistaen tärkeimpiä sanoja, alleviivaten parhaita paikkoja ja käyttäytyen ylimalkaan niinkuin vähämielinen.

Äkkiä pysähtyi Johannes ja loi katseen sohvankulmassa istujaan.. Samassa selvisi hänelle koko tuokiotilan ääretön vakavuus.

—Mehän tulemme molemmat hulluiksi tällä tavalla, hän sanoi, otsaansa rypistäen. Älä lue enää! Ja hän tempaisi kirjeen nopeasti Topin kädestä, joka jäi häneen ällistyneellä silmäyksellä katsomaan.

—Minähän olen jo hullu, Topi sanoi sitten hiljaa ja ikäänkuin anteeksipyytävästi. Aivan hullu. Älä välitä minusta! Mennyttä kalua minä olen...

Hän painoi jälleen pään käsiinsä. Johannes katsoi hetkisen häneen keksimättä sanoa mitään.

—Me menemme, virkahti hän sitten päättävästi.

—Minne? kysyi Topi avuttomasti.

—Pois. Jonnekin. Kävelemään. Eihän tätä kestä kenenkään ihmisen hermot.

Töin tuskin sai Johannes hänet kadulle. Siellä pälkähti hänen päähänsä jotakin.

—Nyt minä tiedän, mihin me menemme, hän sanoi. Muistatko, missä me pari päivää sitten istuimme?

Topista oli kaikki samantekevää.

—Pari päivää! sanoi hän väsyneesti kättään kohottaen. Siitähän on iankaikkisuus.

—Saatpa nyt vain istua oppi-isääsi Strindbergiä vastapäätä, sanoi Johannes. Sillä nähdäkseni ei sinulle enää ole muuta lääkettä kuin yksi olemassa.

—Mikä?

—Saada naisrakkautesi naisvihaksi muuttumaan, vastasi Johannes.

Topi loi raukean, surullisen silmäyksen häneen.

—Ja sinulle? kysyi hän sitten.

Johannes ei vastannut enää. Hänelle ei tuosta lääkkeestä olisi tehoa enää, tiesi hän. Hänen mielikuvansa olivat murtuneet jo nuoruudessa.

Topi oli pysynyt nuorena tähän saakka. Mutta nyt oli hänkin vanheneva muutamassa vuorokaudessa enemmän kuin koko entisessä elämässään.

Pari tuntia myöhemmin oli Johannes paluumatkalla takaisin kohti omaa asuntoaan.

Hän oli koettanut lohduttaa Topia niin hyvin kuin oli tainnut ja saattanut hänet vihdoinkin hotelliin levähtämään. Topi oli näyttänyt jonkun verran tyyntyneeltä, mutta Johannes pelkäsi kuitenkin pahinta hänen puolestaan. Hän tiesi, ettei Topi ikinä voisi tätä tapausta unohtaa eikä antaa anteeksi vaimolleen. Mitä hän siis oli tekvä?...

Johannes ei uskaltanut jatkaa ajatusjuoksuaan.

Myöskään hänen oma sydämensä ei ollut syytä valkeampi. Topin kohtalo oli koskenut kovasti häneen, ei oikeastaan jutun itsensä vuoksi, vaan siihen sekautuneiden henkilöiden. Olivathan. Aura ja Jaakko Jyrkkä kumpikin omalta kulmaltaan läheisesti hänen ajatusmaailmaansa koskettaneet. Ja Topi oli epätoivossaan kysynyt häneltä kuin rikostoverilta:

—Tuoko se nyt on sitä nykyaikaista naissosialismia? Sitä vuoroviljelystä, jota ne kuuluvat saarnaavan siellä teidän lehdissäne?

Eikä Johannes ollut osannut siihen sanoa mitään. Mitä vastata epätoivoiselle?

Hän olisi itse tahtonut kysyä sitä ja paljoa muuta noilta molemmilta. Mutta hän tunsikin, ettei hän voisi enää edes heille kirjoittaa. Hänen viimeiset siteensä entisten puoluetoveriensä kanssa tuntuivat nyt katkenneen. Hän oli nyt yksinäisempi olento kuin milloinkaan.

Samalla hän muisti jälleen, mitä tukkukauppias Oikarinen oli kertonut hänelle. Häntä aiottiin pyytää vuorineuvos Rabbingin palvelukseen? Mikä kohtalon iva! Mutta miks'ei, jos kerran kaikki muu maailma oli mullin mallin...

Johanneksen huulet vetäytyivät pirulliseen hymyyn, aivan kuin hänelle joskus näinä päivinä oli tapahtunut Signeä ajatellessaan. Ja silloin hän muisti aina ne kalpean Natsarealaisen sanat, jotka häntä jo lapsena olivat kauhistaneet ja joiden valtavan, hirvittävän voiman hän nyt vasta alkoi ymmärtää:

—Olkaa viattomat kuin kyyhkys ja kavalat kuin kyykäärmeet, mutisi hän.

Sekö oli oikea oppi? Sitäkö oli seurattava, jos mieli jotakin saada aikaan ja toteuttaa maailmassa?

Miksi hän ei voisi mennä Rabbingin palvelukseen? Taata toimeentulonsa, saada vaikutusvaltaa ja yhteiskunnallista asemaa? Eihän palveluksen tarvitsisi olla ikuinen. Jäisihän hänelle aikaa vielä senjälkeenkin harrastaa sosialismia ja ottaa osaa yhteiskunnalliseen vapaustaisteluun.

Mutta hänen työnsä. Mutta hänen suuri teoksensa »Suomi tulevaisuuden valtiona?« Kuinka sen kävisi? Voisiko hän, jos hän kerran tuolla tapaa olisi sitonut kätensä, kirjoittaa sitä enää vapaan miehen mielellä ja suorudella?

Tuskin. Ja sehän näkökanta oli, senhän täytyi olla hänelle ratkaiseva.

Eihän hän voinut olla uskonon työlle, Pyhälle työlle! Jos se usko vain säilyi hänessä, sai koko muu maailma murtua hänen ympärillään.

Mutta säilyikö se hänessä enää? Tekikö hän enää työtä sillä oikealla uskonnollisella mielenlaadulla, jolla hän oli sitä ennen tehnyt ja josta hän myös oli aina itseksensä johtanut menestymisen salaisuuden?

Ei, myöskin työn usko oli hänessä viime päivinä jollakin muotoa järkähtänyt.

Mutta se oli niin vakava huomio, että se heti tyrehdytti kaiken yli-ihmisellisen virnistyksen Johanneksen huulilta. Jos niin oli asianlaita todellakin, sittenhän hänellä ei ollut enää mitään kiintopistettä maailmassa.

Sittenhän oli kaikki samantekevää. Sittenhän hän jo todellakin oli kypsä vuorineuvos Rabbingin palvelukseen!

—Ei, ei se voi olla niin, sanoi hän melkein hätäisesti itseksensä.

Mikä olisi hänet niin äkkiä muuttanut? Vai olisiko mädätyksen mato jo kauan kaivertanut hänen sydäntään?

Sillä olihan tämä mädätystä, selvää mädätystä! Täytyihän ihmisen johonkin uskoa, täytyihän ihmisellä olla joku itseään korkeampi päämäärä maailmassa. Olihan uskonnoton ihminen kuin kuollut, kuin kaatunut puu metsässä. Joko oli tuo kohtalo, jota hän niin usein oli muissa säälinyt, nyt tullut hänen osakseen?

—Hyvää päivää, herra tohtori, kuuli hän samalla syvän, miehekkään äänen lähellään virkahtavan. Te pidätte täällä puheharjoituksia itseksenne?

—Minäkö?

Johannes katsoi hämmästyneenä ympärilleen ja typeryi vielä enemmän. Vapaaherra Carp seiso i hänen edessään.

Huomaamattaan hän oli kävellyt Brandenburgin portista ulos ja jatkanut matkaansa kauas pitkin erästä syrjäistä puistokäytävää. Nähtävästi hän oli jälleen seurannut pahaa tapaansa ja puhunut ääneen itsekseen.

—Anteeksi, sopersi hän, temmaten hatun päästään. Minä kuljin niin mietteissäni ... minä en huomannut ollenkaan...

Vapaaherra Carp puristi hänen kättään sydämellisesti.

—Ymmärrän, ymmärrän kovin hyvin, nauroi hän. Kun on elänyt kauan yksin ja vieraisa kaupungeissa...

Johannes heitti kiitollisen silmäyksen häneen. Siinä mies, jolle ei tarvinnut mitään selittää. Siinä mies, joka kenties hänetkin ymmärtäisi, jos hän vain rohkenisi uskoa hänelle nykyiset ristiriitaiset mielenmyrskynsä.

Hän tunsi sydämensä heti keventyvän. Vapaaherran ystävälliset, avomieliset silmät paistoivat kuin aurinko hänen pimeyteensä.

—Milloin vapaaherra on saapunut Berliniin? hän kysyi.

—Eilen, eilen-illalla, selitti vapaaherra. Hyvä, että tapasin teidät. Minun olisi kuitenkin täytyntä hakea tiedät käsiini.

—Minut?

Johannes tunsi punastuvansa pelkästä mielihyvämästä. Tämä oli tuttavuus, jonka hän aina oli asettanut kovin korkealle elämässään.

Kerrankin mies, jota voi kunnioittaa! Kerrankin mies, jolla oli selvä suunta ja suuret ihanteelliset tarkoitusperät.

Ellei hän vain olisi ollut tuon kiroton vuorineuvoksen palveluksessa...

Ja samalla jysähti Johanneksen aivoihin, että vapaaherra Carp tietysti oli myöskin matkustanut tänne tapaamaan vuorineuvos Rabbingia. Saanut sähkösanoman, totellut taikasanaa. Aivan kuin Topi, aivan kuin kuvanveistäjä Muttila tai tukkukauppias Oikarinen.

Kaikki, kaikki he olivat samanlaisia! Kaikki he olivat mammonan orjia, kaikki tanssivat tuon kultaisen vasikan ympärillä!

Kaikki muut, paitsi ei hän itse vielä. Ei vielä nyt, mutta kenties jo huomisesta.

Tuo ajatus oli käynyt kuin jäinen virta läpi hänen aivojensa. Ja hän kysyi karskilla, häikäilemättömällä äänellä, joka kokonaan poikkosi hänen äskeisestä, ujosta ja hapuilevasta tavastaan:

—Asia koskee vuorineuvos Rabbingia, eikö totta?

—Ah, te tiedätte siitä jo? Niin, tuo uutinen oli tietysti ennen-aikainen...

Se oli ollut, kuten Johannes oli arvannutkin, Johanneksen vihollisten julkaisema. Mutta muuten oli asiassa perä. Vapaaherra Carp oli tavannut Rabbingin ennen lähtöään Helsingistä ja Rabbing oli jättänyt koko jutun hänelle, Johanneksen vanhana ystävänä ja suosijana, järjestettäväksi. Paikka oli valmis, ja oli siihen astuttava ennen kesää. Ellei Johanneksella nimittäin ollut mitään tarjottuja ehtoja vastaan muistuttamista?

Vapaaherra Carp selitti kaikki muutamassa silmänräpäyksessä hänelle.

Johannes katsoi häneen kuin kummitukseen. Siinäkö se oli? Noinko se vain kävi? Noinko sitä järjestettiin? Noinko sitä korkeammissa piireissä köyhien ihmisten elämän-urat ja kohtalot päätettiin?

—Ymmärrän, että te tahdotte miettimis-aikaa, virkahti vapaaherra Carp, kun Johannes ei vielääkään vastannut mitään. Se sopii.

Ja vapaaherra Carp selitti samalla sujuvalla puhetaidolla, jonka Johannes niin hyvin tunsu kotiopettaja-ajoiltaan ja sittemmin Eduskunnan istunnoista, että kaikki kävi aivan erinomaisesti. Hän oli nyt matkalla Wiesbadeniin, josta hän palajaisi takaisin toukokuun viime päivinä. Johannes voisi varmuuteen tultuaan joko kirjoittaa hänelle sinne tai odottaa häntä täällä. Vuorineuvos Rabbing saapuisi huomenaamalla kaupunkiin, Johannes voisi silloin tavata hänet ja sopia alustavasti hänen kanssaan asiasta.

Eikä Johannes vieläkään vastannut mitään. Hän vain tuijotti vapaaherraan. Hän olisi tahtonut katsoa tuon vanhan diplomaatin sydämeen.

Tarkoittiko tuo ystävällisen näköinen, harmaapartainen herra, jonka perheessä hän oli nuoruutensa ensimmäiset kohtalorikkaat vuodet viettänyt, tällä hetkellä hänen onneaan vai turmiotaan? Oliko tuon ehdotuksen takana jotakin vielä kummallisempaa kuin tuo itsessään jo suuri kumma hänelle, että häntä pidettiin näin tärkeänä henkilönä? Tahdottiinko hänelle paha vai hyvää? Aiottiinko hänet johtaa pimeydestä valkeuteen vai päinvastoin?

Työn orja hän oli ollut ikänsä. Oliko tarkoitus vapauttaa hänet vai saattaa vielä vaikeampaan, tuskallisempaan orjuuteen?

»Raha on valtaa!» kuuli hän erään epämääräisen äänen, jonka alkuperää hän ei nyt ehtinyt etsiskelemään, soinnahtavan korvissaan. »Työ on valtaa!» teki hänen mielensä ärjäistä takaisin sille. Mutta hän ei voinut, sillä hän ei olisi uskonut enää omia sanojaan.

Eikä vapaaherra Carpin kasvoista näkynyt mitään muuta kuin pelkkää arvokasta, päivänpaisteista herttaisuutta.

—Niin, sanoi Johannes lopuksi. Täytyy miettiä asiaa.

He olivat istuneet puiston penkillä, erään pienen lammikon rannalla, jossa oli rauhallista keskustella. Vapaaherra Carp nousi nyt ja ojensi kätensä hänelle.

—Oikein, sanoi hän reippaalla, miehekkäällä tavallaan. Tärkeitä asioita ei ole kevytmielisesti päätettävä.

Mutta nyt hänen oli nälkä, lisäsi hän sitten leikillisesti. Ja jos Johannes tahtoi tehdä hänelle mieliksi, hän seuraisi nyt vapaaherran vieraana päivällisille.

—Myöskin viiniä ja nuorta, miellyttävää naisseuraa tarjotaan, hymyili vapaaherra. Ah, sehän on totta, tohtorihan on jo tavannut heidät.

Hänen tyttärensä oli kertonut siitä. Ja hän pyysi nyt kiittää Johannesta ystävällisestä ritarillisuudesta, jota tämä oli hänen tyttärelleen ja Irenelle osoittanut.

Johannes kumarsi.

—Tässä tapauksessa se todellakaan ei ollut mikään uhraus minulta, lausui hän kohteliaasti. Arvoisat naiset ovat siis vielä Berlinissä?

—Kyllä, vastasi vapaaherra.

Ja hän lisäsi vielä hilpeästi, että hän toivoi heidän jääneen tänne todellakin vanhan isänsä vuoksi, kuten he olivat sanoneet, eikä esim. eräiden sivuvaikuttimien.

Näin sanoessaan hän katsoi leikillisesti Johannekseen, joka tunsu jälleen punastuvansa. Oliko Signe ehkä kertonut jotakin? Tiesikö vapaaherra ehkä, mitä kaikkea hänen tyttärensä joskus oli merkinnyt Johannekselle?

—»Wer nicht liebt Wein, Weib und Gesang», hyräili vapaaherra ja pisti käsivartensa Johanneksen kainaloon. Naiset odottavat. Meidän on kiirehdittävä, ellei meidän mieli nähdä heitä suuttuneina.

Hänkin sanoi halanneensa yksinäisyyttä ja tulleensa senvuoksi puistoon kävelemään. Hänelläkin oli nimittäin miettimistä jotakin. Hänen täytyi vielä tänä iltana kirjoittaa loppulause eräsen artikkeliinsa, jonka hän oli jo aikoja sitten luvannut johonkin ranskalaiseen aikakauskirjaan. Kirjoitus kosketteli Suomen valtio-oikeudellista asemaa.

Johannes onnitteli häntä väsähtymättömistä työvoimista, joita hän edelleen niin suurella auliudella käytti isänmaan palvelukseen.

Vapaaherra hymyili.

—Jumalan kiitos, sanoi hän, että meillä on työtä ja että meillä on isänmaa. Mitä me muuten olisimme?

Tahdosta kaikki riippui, lisäsi hän. Voimat tulivat kyllä itsestään.

Eikä Johannes voinut olla muistamatta omaa synkkää, puskupäistä työtapaansa tuota valoisaa, sopusointuista puhetta kuullessaan.

Hän tiesi valiokunta-kokemuksistaan, että vapaaherra Carp sekä teki työtä että pystyi työhön, vaikka kaikki näytti valmistuvan kuin leikillä häneltä. Ei työ eikä ikä näyttänyt häntä vähääkään painostavan. Päinvastoin kävi hänen otsansa vain sitä kirkkaammaksi ja hänen olentonsa sitä keveämmäksi, mitä enemmän julkiset toimet hänelle vaivaa ja työtaakkaa kasasivat. Kuitenkaan hän ei laiminlyönyt myöskään iloisen seura-elämän nautintoja.

Hän näytti ehtivän kaikkeen ja häneltä näytti riittävän aikaa kaikkeen. Ja työ näytti olevan siunaus eikä kiros hänelle.

Mutta hänen ei ole koskaan tarvinnutkaan olla työn orja, ajatteli Johannes sisällisellä katkeruudella. Hänen ei ole koskaan tarvinnut itseään työllä ylenmäärin rasittaa. Siksi on säilynyt työn ilo hänelle. Ja eikö se säilyisi kaikille, jos kaikki kasvaisivat yhtä onnellisissa olosuhteissa?

Kaikille muille, paitsi ei minulle, ajatteli hän taas. Sillä eihän työn orjuus ole ollut minulle vain ulkonaisten olosuhteiden tyrkyttämä.

Sisältäpäin se oli tullut, sisältäpäin painostanut. Olisi hän vähemmälläkin elänyt. Mutta hän ei ollut osannut tehdä muuta kuin työtä. Mikään ei ollut häntä maailmassa huvittanut.

Työ ei ollut koskaan ollut hänelle ilo, vaan intohimo. Niin se oli.

Siksi se oli hänet niin perinpohjin orjaksi lannistanut. Siksi se oli imenyt kaiken hänen mielenkiintonsa ja ollut usein tehdä, ei yli-ihmistä, vaan epä-ihmisen hänestä. Sellaisen, joka ei nähnyt mitään, ei kuullut mitään muuta kuin työtään. Joka kulki läpi elämän kuin umpisokea, mistään nauttimatta, mistään kärsimättä, vaikka hänen edessään olisivat kaikki helvetin kuilut ja taivaan ihanuudet auenneet.

Johannes oikein mielessään satti itseään, että hän oli elänyt kolmenkymmenen vanhaksi eikä ollut vielä tuon verta omasta onnestaan ymmärtänyt.

Onni ei ollut valtaa, vaan vapautta, päätteli hän itsekseen. Ja jos hänestä mieli koskaan tulla onnellinen mies, hänen oli vapauduttava tästä intohimostaan.

Jos hän siitä pääsisi, hän heräisi kuin pahasta painajaisesta!

—Te väitätte? kuuli hän vapaaherran äänen vierellään soinnahtavan. Minun mielestäni taas...

He olivat keskustelleet nykyisistä ajoista Suomessa ja uhkaavasta taantumuksesta. Ja Johannes oli väittänyt, ettei suomalaisilla kenties ollut tarpeeksi ihanteellisuutta kestääkseen tässä uudessa, epätasaisessa taistelussa Venäjän virkavallan kanssa.

—Päinvastoin, juuri päinvastoin, väitti vapaaherra. Meillä on nyt suuremmat mahdollisuudet onnistua kuin koskaan ennen, sillä meistä alkaa vähitellen tulla realisteja.

—Realismin kannalta on meidän asiamme heti kadotettu, väitti Johannes.

—Realismi palvelijana, idealismi isäntänä, hymyili vapaaherra. Niin me voitamme. Ja kiitos olkoon sosialismin, me olemme heränneet huomaamaan aineellisten arvojen merkityksen myöskin valtiollisessa elämässä.

Vapaaherra kehitteli edelleen ajatustaan. Ennen oli taisteltu aatteilla ja lakipykälillä. Nyt oli taisteltava rahalla. Suomen entinen taistelu oli ollut oikeustaistelua. Tämä, joka nyt uhkasi, oli oleva kotimaisen kaupan, teollisuuden, maanviljelyksen, karjanhoidon ja kaikkien kansallisten elin-ehtojen ottelua vasten päälletunkevaa vihollista.

Ahaa, ajatteli Johannes. Kuuluuko se niin? »Viattomat kuin kyyhkysset ja kavalat kuin kyykäärmeet.» Eikö se ollut hänenkin oppiaan?

Eikä hän voinut olla itsekseen hymyilemättä. Tuota oppia, josta hän aina oli ponnistellut pois päästäksensä, saarnasi nyt hänelle, sosialistille ja radikaalille ajattelijalle, vanha, harmaapartainen mies, jota hän isänmaan suuressa kysymyksessä oli tottunut melkein poliittisena trubaduurina pitämään!

Hän oli mahtanut olla liian kauan poissa kotimaastaan. Oliko ajan aatteiden tuuliviiri sillä välin näin ympäri käännähtänyt?

15.

Päivällisillä, jotka syötiin musiikin soidessa, erään hienon, keskikaupunkilaisen hotellin sisäterassilla, esiintyi vapaaherra Carp mitä hilpeimpänä seuramiehenä. Vain viattomia sanaleikkejä, vain pieniä, keveitä sukkeluuksia ja vuoropuhelun lomaan somasti sirotettuja kaskuja, joita hän kertoi mestarillisesti.

Ei sanaakaan politiikasta. Ei mitään vakavia, ikäviä eikä ruuansulatusta häiritseviä asioita.

Johannes ei voinut olla sydämestään ihailematta tuon miehen joustavuutta. Mikä gentlemanni! Mikä miellyttävä seurakumppani! Ja kuinka kaikki häneltä sujui ja solui kuin itsestään!

Noin hänkin olisi tahtonut nauraa, noin pakista. Mutta hän ei voinut. Tämän sähkö-auringon säteillä hän tunsi oman vähänkin seuratottumuksensa kokonaan himmenevän.

Signeen hän tuskin tohti katsahtakaan. Hän kohdisti sensijaan koko huomionsa Ireneen, joka ei ollenkaan näyttänyt tuosta pahastuvan.

Johannes ei ollut ollenkaan tavannut heitä tuon päivän jälkeen, jolloin hän oli saanut Signen kirjeen. Jotakin outoa oli tullut heihin. Signe puhui melkein yhtä vähän kuin Johanneskin ja vältti katsoa silmiin häntä. Irene taas oli vilkas ja iloinen ja loi joskus salaviihkaa Johannekseen pitkiä, tutkivia silmäyksiä.

Mitä se oli? Johannes tunsi ilmassa jotakin outoa, mutta ei voinut sitä itselleen selittää.

Äkkiä hän kuuli Signen sanovan isälleen:

—He rakastavat toisiaan, he kaksi.

Johannes kohotti katseensa tyrmistyneenä ja näki Signen viittaavan häntä ja Ireneä kahvelillaan.

—Niin, nyykäytti vapaaherra päätään rauhallisesti. Sinä olet kertonut siitä minulle.

—Niin, mutta he ovat jo kihloissa. Etkö usko?

—Mielelläni, vastasi vapaaherra jälleen. Mikään ei olisi minusta sen luonnollisempaa.

Johannes ei tahtonut uskoa omia korviaan. Mitä lempoa? Oliko hän kihloissa? Oliko hän Ireneen rakastunut? Kuka sitä sanoi? Signekö, jolle hän vasta muutamia päiviä sitten juuri oli tehnyt oman epäonnistuneen rakkaudentunnustuksensa!

—Sanotko *sinä* niin? kuuli hän Signen jälleen virkahtavan isälleen.
Sanotko *sinä* niin? Sinä soisit sen siis mielelläsi?

—Kyllä, muhoili partaansa vapaaherra. Mielestäni he sopisivat erinomaisesti toisilleen.

Johannes luuli tulevansa hulluksi. Mitä tämä oli oikeastaan? Tehtiinkö hänestä jälleen pilkkaa vai oliko Signe ymmärryksensä kadottanut?

Hän katsahti kuin apua etsivä ympärilleen. Signe oli puhunut niin äänekkäästi, että Irenen oli täytynyt kuulla hänen sanansa. Mutta Irene hymyili vain yhtä tyyneästi ja viehättävästi kuin ennenkin, siirtämättä ollenkaan pois kuutamosta silmäpariaan, johon Johannes upotti oman tuijottavan, sekasortoisen kysymyksensä.

Päinvastoin näytti hänen huulensa kaartuvan kuin valmiisen, kypsyyvään suudelmaan.

Musiikki pauhasi. Signe ja vapaaherra keskustelivat edelleen, jälkimmäinen aina välillä vilaisten heihin herttaisesti ja suojelevasti.

Asioidentila kävi Johannekselle sietämättömäksi. Hän kääntyi päättävästi Irenen puoleen.

—Onko teidän serkkunne kertonut teille jotakin? hän kysyi.

—Kyllä, kuiskasi Irene ja loi katseensa alas.

Nyt teki Johanneksen mieli hävitä maan rakoon.

—*Mitä* hän on kertonut teille? kivahti hän. Kaikki ne tuhmuudet, jotka minä tuona iltana tulin hänelle sanoneeksi?

—Kaikki.

—Ja te? *Mitäs te* siihen sanotte?

Johanneksen oli vaikea enää itseään pidättää. Hän melkein huusi julki nuo sanat.

Olihan Signe hänen mielestään käyttäytynyt tuiki sopimattomasti! Olihan se aivan häpeämätöntä! Paljastaa hänen sydämensä herkimät salaisuudet! Ja uskotella sitten vielä isälleen, että Johannes oli kihloissa hänen serkkunsa kanssa!

Oliko kummempaa kuultu? Mutta Signe oli saapa sen vielä maksaa, totta totisesti!

Irene ei vastannut aluksi mitään. Hän loi vain suuren, kimaltelevan katseen Johannekseen, jonka hyväilevän vaikutuksen tämä tunsikin kiertävän päätään kuin siunauksen.

—Niin, minäkö? virkahti hän sitten hiljaa. En minä mitään ajattele.

Johanneksen täytyi hymyillä vasten tahtoaan.

Se oli totta! Tuon hän oli kokonaan unohtanut. Eihän eskimo mitään ajatellut.

Mutta tuo toinen! Tuo ajatteli nähtävästi liiankin paljon. Jumala ties minkä verkon hän oli tästä kutonut jo?

Heti kun jälkiruoka oli syöty, nousi vapaaherra.

—Anteeksi, sanoi hän, pistäydyn hetkiseksi hotellin kirjoitushuoneeseen. Tulen pian takaisin. Te voitte varsin hyvin jäädä tänne kahvia juomaan.

Ja hän selitti hymyillen Johannekselle, että hänen täytyi päättää artikkelinsa, jos sen mieli ehtiä vielä tämän illan postiin. Johanneksen taas oli luvattava, ettei hän poistuisi sillä aikaa.

—Isä, odota, minä tulen mukaan, virkahti Signe. Sillä nyt on minulla kirje kirjoitettava.

Viimeiset sanat hän lausui erikoisella äänenpainolla Johannekseen ja Ireneen päin ikäänkuin hän olisi tahtonut vartavasten muistuttaa heitä tuosta illasta, jolloin Irene oli saman syyn takia jättänyt heidät kahden kesken.

Tämä oli Johannekselle jo liikaa.

—Anteeksi, sanoi hän, nousten nopeasti pöydästä ja Signen jälkeen kiirehtien. Neiti, te unohditte jotakin.

—Mitä?

—Tämän, sanoi Johannes ja ojensi pienen paperipalasan hänelle.

Se oli sama, jolle Signe tuolla edellisellä kerralla oli kirjoittanut, ettei Johannes tulisi kauppojaan katumaan, jos hän jäisi heidän seuraansa. Johannes oli katkenyt sen taskuunsa ja nyt äkkiä muistanut sen.

—Kiitos, sanoi Signe ja otti paperin. Se lupaus oli tehty hyvässä tarkoituksessa.

He seisoivat keskellä käytävää ja katsoivat suoraan silmiin toisiansa.

Ihmisiä tuli ja meni. Viinurit lensivät, musiikki pauhasi, ihmis-äänit sorisivat, veitset ja kahvelit kilisivät heidän ympärillään.

Johannes ei nähnyt mitään, ei kuullut mitään. Hän katsoi vain noiden kahden silmän tummaan salaisuuteen, jonka hän tahtoi nyt, juuri nyt, tässä tuokiossa, hurjasti ja väkivaltaisesti selvittää.

—Niin, sanoi hän hitaasti ja katkerasti. Te saitte seikkailunne. Mutta minä? Mitä minä sain?

—Hänet, sanoi Signe, viitaten päällään sinne päin, missä Irene istui. Mutta menkää! Hän odottaa. Enemmän toiste.

—Milloin?

—Sitten, sitten ... Sitten kun te olette kosinut häntä.

Signe sanoi viimeiset sanat hätäisellä, pistävällä äänenpainolla, joka katkaisi Johanneksen viimeisenkin järjenjuoksun.

Hän tarttui Signeä kädestä kiinni ja sopersi:

—Mitä te sanotte? Mitä te tarkoitatte...?

Signe melkein tempasi kätensä pois. Hänen silmänsä leimahtivat ja hänen äänensä helähti kuin teräsjoussi, kun hän sanoi:

—Menkää! Sillä *häntä* te rakastatte ettekä minua. Luuletteko, etten minä ole ensi hetkestä nähnyt sitä?

Samassa livahti hän kuin sisilisko ulos samasta ovesta, josta hänen isänsä juuri oli mennyt.

Hän oli hyvin ampunut vasamansa.

Johannes palasi horjuvin polvin paikalleen. Nyt hän vasta olikin sisällisessä sekasorrossa. Nyt vasta kiehui ja kihisi hänen aivoissaan.

Ehkä Signe oli hyvinkin oikeassa? Mutta silloinhan hän, Johannes, vasta olikin oikea tomppele, joka ei tuntenut edes sen vertaa itseään, että olisi tiennyt, ketä hän rakasti oikein!

Taikka oli Signe väärässä? Mutta uskoiko hän itse todellakin, mitä hän oli sanonut? Vai oliko hän lingonnut nuo sanat vain päästäkseen Johanneksesta ja katkaistakseen kaikki viimeisetkin langat heidän väliltään.

Irene ei näyttänyt mitään huomanneen.

—Te annoitte jonkun paperin hänelle? kysyi hän tynesti, hymyillen kirkasta, peilailevaa hymyään.

—Niin, vastasi Johannes hajamielisesti. Se oli vain eräs vanha velkasitoumus.

—Entisiltä ajoilta? kysyi Irene vielä, luoden pitkän, veitikkamaisen katseen häneen.

—Niin, entisiltä ajoilta. Se oli jo molemmin puolin suoritettu.

Johannes tunsi jälleen Irenen pitkän, hyväilevän katseen kiertävän kulmiaan kuin siunauksen.

Mitä tämä oli oikeastaan? ajatteli hän.

Kertoihan tuo katse rakkautta? Tulkitsihan tuo ilme lämmintä, ääretöntä antautumusta, joka herpasi hänen sielunsa ja kietoi kuin pumpuliin koko hänen olentonsa?

Vai eikö hän enää tiennyt mitään, ymmärtänyt mitään? Täytyihän tuon olla rakkautta! Vai oliko hänkin jo kuin Niniven lapsi, joka ei osannut enää oikeata kättä vasemmasta erottaa?

Hän koetti tyyntyä. Joi kahvikuppinsa, sytytti sikarin, nojasi päänsä käden varaan ja katsoi vakavasti Ireneen.

—Ettekö tahtoisi olla hyvä, sanoi hän sitten aivan kiltisti, ja kertoa sanasta sanaan, mitä serkkunne on puhunut teille?

—En, vastasi Irene, jälleen sama veitikkamainen ilo silmissään. Taitaisi tulla liian pitkä kertomus siitä.

—No niin, sitten lyhyesti?

—Jos teillä on vielä joku paperipala, minä kirjoitan sen mieluummin teille.

Johannes repäisi lehden muistikirjastaan. Irene kirjoitti ja ojensi sen takaisin hänelle.

Johannes luki: »Hän on sanonut, että te rakastatte minua. Siinä kaikki.»

Johannes ei kotvaan uskaltanut nostaa silmiään paperista.

Hän luki uudelleen ja uudelleen nuo rivit. Salamoina kulkivat kuvat hänen sielussaan.

Ehkä oli Signe sittenkin oikeassa? Ehkä olikin Irenen hempeä hahmo tuona kohtalokkaana iltana tuonut lemmen ja tunnustuksen sanat hänen huulilleen?

Johannes koetti muistella, mitä kaikkea tuona iltana oli tapahtunut.

Eikö hän ollutkin istunut ja vertaillut toisiinsa näitä serkuksia? Ja eikö tuo vertailu ollutkin päättynyt nuoremman eduksi ja vanhemman tappioksi!

Kenties oli Signe silloin huomannut hänestä jotakin? Kenties oli hänen katseensa, kenties kasvoniilmeensä juorunnut jotakin?

Mutta silloinhan oli Signe paljon hienompi psykologi kuin hän itse. Ja silloinhan Signe ei tietysti ollut uskonut sanaakaan siitä, mitä Johannes oli hänelle sittemmin kahdenkesken sanonut.

Taikka ehkä hän oli uskonut jotakin? Ehkä senverran, että Johannes joskus ennen-aikaan, kymmenen vuotta sitten, oli häntä rakastanut? Mutta jos hän ei ollut uskonut, että Johannes enää rakasti häntä, kuinka hän oli mahtanut sitten tämän uuden, valtavan tunnepurkauksen itselleen selittää?

Ja kuinka tuolle toiselle? Ja kuinka oli tuo toinen sen selittänyt itselleen?

Johannes otti kynän ajatuksissaan ja kirjoitti samalle paperille, heti Irenen sanojen alle:

»Ja jos teidän serkkunne olisi puhunut totta? Mitä te siihen sanoisitte?»

Irene luki, hymyili ja kirjoitti vastaukseksi:

»En minä mitään sanoisi. Minä tunnen vain.»

—Ja mitä te tunnette? kysyi Johannes äkkiä, keskeyttäen kirjoitusleikin. Te pidätte tietysti minua äärettömän naivina ja naurettavana olentona?

—Tuskin, vastasi Irene, hymyillen omituisesti, salaperäisesti ja ikäänkuin sisänpäin.

Eskimo ajattelee, huomautti Johannes itselleen. Mutta ääneen hän sanoi:

—Minä olen mies, joka ei tunne itseään. Sanokaa minulle, kuka minä olen!

—Se on helposti sanottu, hymyili Irene. Mutta minä kirjoitan paremmin kuin minä puhun.

Ja hän kirjoitti jälleen muistikirja-lehdelle ja ojensi sen Johannekselle.

Johannes luki: »Te olette *mies*, oikea mies. Ja jos minä olisin Signen sijassa...»

—Niin, mitä sitten? kysyi Johannes. Mitä te silloin tekisitte?

Irene käänsi kasvonsa pois. Mutta Johannes kuuli hänen hiljaa virkahtavan:

—Minä en teitä niin helposti muille luovuttaisi.

Heidän kätensä tapasivat toisensa. Eivätkä he sitten enää pitkään aikaan puhuneet mitään.

16.

Johannes kulki jälleen myrskymielin kotiinsa Potsdamin sillan yli.

Hän oli jälleen ollut koko iltapäivän Signen ja Irenen seurassa. Vapaaherra Carp oli nimittäin hetken perästä tullut ilmoittamaan, ettei hänen artikkelinsa valmistuisikaan niin nopeasti kuin hän oli luullut ja pyytänyt Johannesta uhrautumaan hänen sijastaan nuorten neitosien ritariksi.

He puolestaan tapasivat toisensa huomenaamalla samassa hotellissa, jolloin Johanneksella myös tulisi olemaan tilaisuus tutustua vuorineuvos Rabbingiin.

Nyt oli Johannes selvittänyt täydellisesti välinsä Signen kanssa. Ja se oli tuottanut hänelle erään uuden sielullisen kokemuksen, jota hän par'aikaa koetti eritellä mielessään.

—Mutta ellette te uskonut, että rakastin teitä, hän oli kysynyt Signeltä, miksi te siis ollenkaan kuuntelitte minun hulluja lemmehoureitani?

—Niin, se oli kenties epämoraalista minun puoleltani, oli Signe sanonut.

Mutta hän oli niin mielellään tahtonut oppia tuntemaan, kuinka mies voi pettää itseään. Eikä vain itseään, vaan myöskin muita, ainoastaan jonkun entisen, ammin haihtuneen mielikuvan pohjalta, kun

joku uusi eroottinen vaikutus on siihen koskettanut.

—Ja jos asianlaita olisi ollut toinen? hän oli vielä kysynyt. Ellei Ireneä olisi ollut olemassa ja minä olisin kuitenkin tehnyt teille saman tunnustuksen?

—Niin, mitä sitten? oli Signe kysynyt vastaan ilkamoiden.

—Tarkoitan: mitä te siinä tapauksessa olisitte vastannut minulle?

—Totuuden, oli Signe sanonut. Sillä *olinhan* minä kuitenkin se nainen, joka tuona ensi aamuna kävi teitä kotoa etsimässä.

Se oli siis sittenkin ollut Signe. Eikä Johannes ollut voinut kyllin ihmetellä niitä naispoven hämäriä liikkeitä, jotka olivat tuon käynnin ja sitten sitä seuranneen tapahtumasarjan aiheuttaneet.

Hän huomasi, että hän oli tavannut mestarinsa.

Ja hän koetti nyt kotiin kulkiessaan itselleen selvittää, mitä hänen oli tässä asioidentilassa tekeminen.

Hänen teki mieli hengittää hiukan raitista ilmaa, ennen kuin hän sulkeutuisi yksinäiseen kammioonsa. Ja hän lähti seurailemaan virran vartta, yksitoikkoista, tummien lehvästöjen läpi tuikkivaa katulyhtyjonoa, joka pitkänä kaarena reunusti rantaparrasta ja hävisi etäisyyteen.

Oli tähtikirkas, myöhäisen huhtikuun ilta. Ilma oli haalea kuin maito ja tuo Berlinille ominainen kivihiilen ja kuuman asfaltin tuoksu sulii yhteen jostakin etäältä, Ala-Saksan suurilta vainioilta tulevien lämpöaaltojen kanssa, maistuen ryydiltä ja maustimilta.

Johanneksen pohjoismainen sielu nautti siitä kuin ainakin lauhkeamman vyöhykkeen antimista. Jo Tanskassa tai oikeammin jo Juutinraumassa hän oli joka matkallaan tuntenut tämän tuoksun, joka vaikutti häneen aina samalla, salaperäisellä, houkuttelevalla ja trooppillisella tunnelmalla.

Hän muisti, miten väsyneenä ja rikki-raadeltuna hän oli tuon taipaleen viime syksynä suorittanut. Miten hän täällä ulkomailla, yksinäisyydessä ja kaukana kotimaansa julkisesta elämästä, jälleen oli koonnut itsensä, syventynyt työhönsä ja tuntenut ajatuksiensa päivä päivältä voimistuvan, kirkastuvan ja karaistuvan. Ja miten hän jälleen näinä viime päivinä oli ollut rikki menemässä, miten työn pohja oli luisunut häneltä syrjään, hänen sielunsa omasta keskipisteestään harhautunut ja koko hänen elämänsä ollut uusille urille suuntautumassa.

»Työtä, työtä!» huusi epätoivoinen ääni hänen sisällään.

»Mutta mitä varten työtä!» vastasi heti siihen eräs toinen, kylmä ja pirullinen ääni, jonka puolelle Johannes tunki päivä päivältä ja hetki hetkeltä yhä enemmän kallistuvansa.

Siinäpä se, minä olen menettänyt uskon työhöni, ajatteli hän. Minä olen vapaa. Työn orjuus ei enää sido minua. Nyt on vain kysymys, mitä minä teen tällä vapaudellani.

Otanko vastaan huolettoman aineellisen aseman? Nähtävästi ei sitä varten tarvitse muuta kuin kätensä ojentaa. Menenkö kihloihin naisen kanssa, jota en rakasta, mutta jota nainen, jota todella olen rakastanut, väittää rakastavani? Sekin käy yhtä helposti.

Kaikki käy yhtä helposti sille, joka on viimeisen ihanteensa kadottanut.

Myöskin valtiollinen asemani olisi minulle tältä pohjalta leikkityö takaisin valloittaa. Kenties vielä entistä ehompi asema. Sehän käy kuin tanssi, kun ei vaan ota ajaakseen mitään itseään ijaitempiä asioita.

Johannes tunki huulensa kiertyvän ohueen, voitolliseen hymyilyyn.

Miksi hän ei oikeastaan ottaisi vastaan tuota kaikkea? Olisihan se kosto kaikille. Kosto Signelle, joka oli leikkinyt kuin kissa hiirellä hänen elämällään! Kosto koko hänen omalle entiselle itselleen ja turhille unelmilleen, joiden vuoksi hän oli saanut kärsiä niin paljon! Ja vielä kosto kaikille hänen vihollisilleen, ennen muita tuolle tuntemattomalle vuorineuvos Rabbingille, joka aikoi käyttää häntä omien salaperäisten tarkoitustensa palvelukseen!

Monta muuta hän oli täten ottanut, käyttänyt ja musertanut. Mutta entäpä hän tällä kertaa olisikin tavannut väkevämpänsä?

Johannes oli näissä ajatuksissaan etääntynyt liikkeen suurilta valtaväyliltä ja tullut erään toisen pienemmän sillan läheisyyteen.

Täällä oli hiljaista ja hämärää. Täällä eivät hevosenkaviot kopsaneet eivätkä raitiotie-vaunut vilisseet. Eivät automobiilit toittaneet, eivät leimunneet suurten myymäläin valomeret. Katu oli melkein autio ja tyhjä. Vain hänen omat yksinäiset askeleensa kaikuivat vasten tasaisia kivilaattoja.

Hän pysähtyi sikariaan sytyttämään.

Samassa hän kuuli kiivaita ääniä jostakin aivan läheisyydestään. Nais-äänien ja mies-äänien, jotka riitelivät keskenään.

Nais-ääni oli kova, kirkas ja täsmällinen. Mies-ääni taas kummallisen kimeä, pehmeä ja pingoitettu. Jälkimmäinen huusi ja raivosi. Edellinen vastaili kylmästi ja viiltävästi, leikaten ilmaa kuin timantti lasia.

Sanoja ei voinut erottaa. Sen verran kuitenkin, että Johannes heti huomasi kielen olevan jotakin muuta kuin saksaa.

Hän käännähti ympäri katsoakseen, mistä nuo äänet tulivat. Ja hän näki edessään kadun toisella puolen sillan korvassa matalan, kaksikerroksisen rakennuksen, jonka seinältä häämöttivät suurilla, haalistuneilla kultakirjaimilla piirretyt sanat: »Drei Kronen.»

Nähtävästi joku kolmannen luokan majatalo.

Yläkerran valaistut ikkunat olivat auki. Juuri sieltä sinkoutuivat, mikäli korva voi päättää, nuo vihan kuumat ja kylmät äänenpainot yön pimeyteen.

Ruotsia se oli. Nyt erotti Johannes sen aivan selvälleen. Ja vielä lisäksi suomen-ruotsia! Ei, hän ei voinut siitä erehtyä.

Siis joku helsinkiläinen porvarisperhe, päätteli Johannes. Joku, joka laihan kukkaronsa vuoksi on ollut pakotettu tuosta vaatimattomasta paikasta yösiijansa etsimään ja kenties samasta syystä joutunut suunkopuun ennen unahtamistaan aviollisen autuutensa polstereille.

Johannes aikoi jo kääntyä takaisin, kun hänen päähänsä samassa iski, että tuo mies-ääni oli hyvinkin tuttu hänelle. Olihan se saman merkillisen äijän ääni, joka kerran ennen oli hänet tuolla Potsdamin kadulla öisistä ajatuksistaan herättänyt?

Maaailma on sentään hyvin pieni, ajatteli Johannes. Tuossa minä nyt heti saan selon hänen salaisuudestaan.

Mutta tuskin hän oli toipunut tuosta ensimmäisestä hämmästyksestään, kun uusi ja paljon huumaavampi kohtasi häntä. Hän oli kuulevinaan omaa nimeään mainittavan.

Johannes hypähti. Valehtelivatko hänen korvansa? Oliko hän hullu? Vai oliko hän niin ylenmäärin hermostunut?

Joskus ennenkin oli hänelle tuontapaisia kuulohäiriöitä tapahtunut. Suuren ihmisjoukon sorinasta, kaduilla, toreilla, rautatie-asemilla tai outoon ravintolaan astuessa, olivat hänen korvansa usein ottaneet vastaan katkonaisia yksityis-ääniä ja niistä järjellisiä sanoja, lauseita, kysymyksiä ja vastauksia muodostaneet.

Johannes oli kuitenkin ne aina heti oman mielikuvituksensa tuotteiksi ymmärtänyt.

Luonnollisesti täytyi asianlaidan tässä olla sama. Ja kuitenkin hän olisi voinut vanhoa, että hän oli kuullut tuon mies-äänien sanovan kiihkeästi ja itsepintaisesti:

—Minä otan tohtori Tammisen. Minä tarvitsen häntä.

—Ja minä kiellän sinut häntä ottamasta, oli siihen vastannut tuo kylmä, kirkas nais-ääni.

—Ja minä en välitä sinun kiellostasi! oli hän jälleen ollut kuulevinaan mies-äänien sanovan.

Mihin aiottiin hänet ottaa? Kuka aikoi? Ja kenellä oli moinen mielenkiinto estää sitä tapahtumasta?

Minä olen hullu, hymähti Johannes itseksensä. Taikka minä olen täynnä makeata viinaa. Paras, että laittaudun heti kotiini peiton alle.

Hän oikaisi kadun yli, hotellin porraskäytävän ohi johtavalle sivukadulle, josta hän tiesi olevan suorimman tien omaan kaupungin-osaansa.

Nyt vasta hän huomasi, että hotellin edessä odottivat suljetut taksavaunut. Pilanpäin ja osaksi myöskin tyydyttämättömästä uteliaisuudesta hän heitti ohimennen kuskipukillaan torkkuvalle ajurille:

—Vapaa?

—Ei, vastasi ajuri yhtä lakoonisesti.

—Tilattu?

—Pyydetty odottamaan.

Samassa aukeni hotellin ovi. Johannes vetäytyi askeleen syrjään ja näki siitä astuvan ulos pitkäkasvuisen, komeasti puetun naisen, joka lausui kirkkaalla, täsmällisellä äänellään saman suurhotellin nimen, missä hän juuri tänään oli vapaaherra Carpin ja tämän naisten kera syönyt päivällistä.

Johannes kuuli heti, että se oli sama nais-ääni, jonka hänen korvansa äsken oli tuolta avattujen akkunain takaa erottanut. Ja hän ehti juuri parhaiksi näkemään täyteläisen vartalon ja upean pohkeen kaaren, kun nainen hameensa kooten kumartui kuomun pimentoon.

Tuon kaaren hän oli nähnyt ennen jossakin: Mutta missä?

Helsingissä! Aivan oikein, vuorineuvoksetar Rabbing se oli.

Mutta mitä hän teki täällä? Tuossa hotellissa; joka näytti ennemmin rosvojen pesältä kuin sivistyneiden ihmisten asunnolta?

Tietysti hän oli ollut tapaamassa jotakin. Tuota ukkoa? Mitä voi heillä kahdella olla keskenään tekemistä?

Se mies on vuorineuvos Rabbing, iski nyt välkähdyksenä Johanneksen päähän.

Mutta mitä tekee hän tuolla hotellissa? Jos hän todella on vuorineuvos Rabbing, silloinhan hän on asunut jo monta päivää täällä. Mutta miksi hän on valehdellut kaikille kauppatuttavilleen saapuvansa kaupunkiin vasta huomen-aamulla? Epäilemättä siksi, että hänellä on tuossa hotellissa jotakin muuta, jotakin hyvin tärkeätä tekemistä.

Mitä se voi olla? Ja oliko se todellakin vuorineuvos Rabbing?

Kaikki salapoliisin vaistot olivat heränneet Johanneksessa.

Tuossa hotellissa piilee rikos, ajatteli hän.

Hän kääntyi päättävästi ympäri ja astui hotellin ovesta sisälle.

Ei, todellakaan tämä ei ollut mikään ensiluokan paikka. Eteinen oli pimeä ja ikävä, matto kulunut ja portaat, jotka näkyivät nousevan yläkertaan, ahtaat ja epämukavat.

Ovenvartia, laiha, kippuranenäinen, luppasilmä ukko, otti hänet vastaan matelevalla kumarruksella ja monilla luihuilla silmänluonneilla.

Jos tuo ei ole luotu vankilan koppia varten, ajatteli Johannes, niin ei sitten kukaan tämän ilman alla!

Mutta ääneen hän sanoi:

—Etsin vuorineuvos Rabbingia. Onko hän kotona?

Hänen karski käytöksensä näytti tekevän vaikutuksensa ovenvartiaan. Tämän kumarrukset syvenivät huomattavasti, mutta samalla kaartuivat hänen kulmakarvansa aina epäluuloisemmin.

—Mi-minä ... minä en tiedä, änkytti hän.

Johannes kopaisi liivintaskuaan ja ojensi kaksi markkaa hänelle. Sitten hän kaivoi esille käyntikorttinsa ja virkahti käskevästi:

—Viekää tämä hänelle! Ja sanokaa, että sen lähettäjä tulee huomenna häntä eräässä toisessa paikassa tapaamaan.

—Mielelläni, armollinen herra.

Ovenvartia riensi yläkertaan.

Hänen poistuttuaan astui Johannes kadulle. Hän tiesi nyt, mitä hän tahtoi, ja aavisti, mihin salaperäisiin tarkoituksiin Rabbing käytti tätä hotellia. Hän oli kuullut sellaisia olevan paljonkin suurkaupungeissa. Mutta ensi kerran hän oli omin silmin nähnyt paikan, missä naisvihaajat nähtävästi

tapasivat toisiaan.

Pieni silmäys alikerran ruokasaliin ja siinä istuskeleiviin seurueisiin oli hänet siitä vakuuttanut.

17.

Tämän jälkeen ei enää mikään olisi voinut Johannesta hämmästyttää, ei mikään liikuttaa. Hän oli kuin puu, joka ei tunne mitään, ei tahdo mitään. Kaikki inhimillinen oli kuollut hänestä.

Häntä ei hämmästyttänyt, että hän kotiin tullessaan tapasi pöydältään Topi Huotarin hänelle lähettämän kirjeen, jossa tämä ilmoitti aikomuksestaan päättää päivänsä ennemmin kuin kestää kohtaloniskuaan. Onhan se niin luonnollista, ajatteli hän olkapäätään nykäyttäen, tässä kummallisimmassa kaikista maailmoista.

Mitäpä siinä olisivat hänen toimenpiteensä auttaneetkaan! Sillä Topi ilmoitti olevansa kuollut jo ennen kuin hänen kirjeensä Johanneksen saavuttaisi.

Johannes nukkui yönsä aivan rauhallisesti. Nousi ylös hyvissä ajoissa, pukeutui juhlapukuunsa ja ilmestyi minuutilleen vapaaherra Carpin hotelliin, jossa hän tapasi myös tukkukauppias Oikarisen ja hänen taiteilijansa.

Vuorineuvos otti hymyillen vastaan hänet. Eikä Johanneskaan osoittanut sen suurempaa ihmettelyä, vaikka hän ei voinut olla ohimennen leikillisesti huomauttamatta heidän odottamattomasta yöllisestä kohtauksestaan.

—Herra vuorineuvos on pelastanut minun lompakkoni, selitti hän kaksimielisesti läsnä-olijoille, jotka kukin käsittivät sen omalla tavallaan.

—Toivon, että vielä usein olen tilaisuudessa tekemään teille saman palveluksen, nauroi Rabbing.

Ja he katsoivat toisiaan silmiin kuin kaksi auguria, jotka toisensa ymmärsivät ja tiesivät saman hengen lapsia olevansa.

Heidän asiansa oli pian päätetty. Näön vuoksi otti Johannes kuitenkin miettimis-aikaa pari viikkoa, joiden kuluttua hänen oli kirjeellinen tieto Rabbingille annettava.

Vuorineuvoksetarta ei näkynyt. Rabbing sanoi hänen jatkaneen matkaansa suoraan kotimaahan.

Upeilla aamiaispäivällisillä, jotka sitten seurasivat, herätti jonkun verran murheellista mielialaa Topi Huotarin poissaolo. Johannes selitti syyn siihen ja puhelintieto Topin hotellista vahvisti sen.

—Hän oli heikko, virkahti vuorineuvos. Me emme olisi kuitenkaan voineet kauan käyttää häntä.

Kaikki katsoivat hetken lautaseensa näyttäen vakavalla pään-nyrkähdyksellä tuon lauseen täysin hyväksyvän.

Signeä ei Johannes sitten tavannut enää, mutta kyllä Irenen, jonka kanssa he jo sopivat tulevasta kihlauksestaan. Irene matkustaisi nyt ensin sukulaistensa kera Wiesbadeniin ja kirjoittaisi sieltä Johannekselle, mitä hänen äitinsä asiasta arvelisi.

Sitten he rientäisivät yhtä matkaa kotimaahan.

Johannes jäi vielä pariksi viikoksi Berliiniin.

Hän kulki samoja katuja kuin ennenkin, söi samoissa ruokapaikoissa ja tunsi vaipuvansa joka hetki syvemmälle ehdottoman sielullisen yksinäisyyden tylsyyteen. Ei mikään eikä kukaan liikuttanut häntä enää, senjälkeen kuin hän eräänä viimeisen tuskan ja epätoivon yönä oli työntänyt uuniin paksun paperipinkan pöydältään.

Siinä meni »Suomi tulevaisuuden valtiona».

Mutta olisi ollut synty sanoa, että hän myöskään kärsi enää. Hän antoi päivän mennä, toisen tulla, ihmetellen, oliko hän enää ollenkaan olemassa. Usein hän ajatteli jo seurata Topin esimerkkiä. Mutta sekin tuntui hänestä niin joutavanpäiväiseltä.

Eivät edes aineelliset huolet voineet herättää häntä tästä yleisestä herpautumistilastaan. Naurusuon panttasi hän kellonsa, ainoan muiston isältään, vielä naurusuisemmin hän koetti valmistaa samaa

kohtaloa vanhalle talvipaltoolleen, josta ei edes pahin juutalainen huolinut kuitenkaan.

Nälkäpäivätkin, joita hänellä oli useampia, menivät hänen ohitseensa jälkeä jättämättä.

Tuttavia ei Johannes tavannut enää muita paitsi erään lähetystön Berlinin »Suomalaisesta yhdistyksestä», joka tuli häneltä erästä kauan sitten luvattua iltama-esitelmäänsä karhuamaan. Yksinkertaista käsityöläisväkeä, joiden kanssa Johannes aikaisemmin oli paljonkin seurustellut, vaikka hän nyt oli heidät ylhäisempien tuttavuuksiensa vuoksi unohtanut.

Johannes piti esitelmänsä ja ihmetteli, miten kuollut mies voi puhua ja ihanteeton muita innostuttaa. Ei koskaan ollut hänellä ennen esitelmänsijänä sellaista menestystä ollut.

Saksalaista emäntäänsä hän tapasi vielä silloin tällöin, samoin Trudchenia ja tämän sulhasta, jotka hiljaa, mutta varmasti vaelsivat kohti hääilojaan. Hekään eivät enää Johannesta vähintäkään liikuttaneet.

Eräänä yönä tapahtui hänelle kuitenkin jotakin ihmeellistä. Hän heräsi siihen, että hänen ovellensa hiljaa koputettiin. Hän nousi, raotti ovea ja kuuli pimeästä eteisestä kuiskattavan:

—Iso-äiti on sairaana ja äiti nukkuu hänen luonaan. Minua niin pelottaa.

Ja Trudchen pyysi kauniisti, että hän saisi hetkeksi tulla sisälle. Olihan pimeä. Ei kukaan näkisi heitä.

Johannes jätti oven raolleen ja kiirehti takaisin vuoteesensa. Hetken perästä hän näki sisälle leijailevan jotakin epämääräistä, kuin valkean enkelin, joka istahti hänen sänkynsä laidalle.

—Sinäkin suret, sanoi enkeli. Miksi? Nyt olisin minä valmis sinua lohduttamaan.

Eikä Johannes muistanut edes kummastua, että Trudchen häntä sinutteli ja silitteli niin hellästi hänen kulumiaan.

—Minä olen mennyttä miestä, sanoi hän. Eikä mikään mahti maailmassa voi enää minua pelastaa.

—Me olemme menneitä molemmat, kuului ääni pimeydestä soinnahtavan. Mutta juuri siksi me kuulumme toisillemme.

Johannes itki. Itki itsensä väsyksiin ja heräsi vasta tietoisuuteen tuntiessaan nuoren, lämpimän naisruumiin kosketuksen vasten ihoaan.

Sitten he eivät enää tavanneet toisiaan. Sillä seuraavana päivänä saapuivat Irene ja vapaaherra Carp jälleen kaupunkiin, heidän kihlauksensa päätettiin julaista ja samalla sähköittää vuorineuvos Rabbingille, että Johannes oli valmis astumaan hänen palvelukseensa.

Tavaransa noudatti Johannes hotellin portinvartialla entisestä majapaikastaan.

Mutta Trudchenin suuret, surulliset silmät seurasivat mukana kotimatkallekin ja niihin uusiin olosuhteisiin, jotka häntä odottivat. Eikä haihtunut myöskään muisto niiden kukkivien lehmusten, joiden alla hän eräässä Berlinin puistossa oli Irenen kanssa lähtöpäivänsä viettänyt ja jotka olivat kuulleet tämän kysymyksen:

—Ystäväni, sinä olet niin surullinen? Onhan kesä.

—On, oli Johannes vastannut, hiljaa hänen kättään puristaen. On onni yksillä, kesä kaikilla. Mikä lienee meillä edessämme?

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK TYÖN ORJA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may

be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the

second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses.

Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.